

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
v Olomouci

KATEDRA SLAVISTIKY

SEKCE UKRAJINISTIKY

***Germanizmy v ukrajinském substandardu
(v porovnání s českým a ruským)***

***GERMANISMS IN THE UKRAINIAN SUBSTANDARD
(IN COMPARISON WITH CZECH AND RUSSIAN SUBSTANDARDS)***

(diplomová práce)

Vypracovala: Hana Molnarová

Vedoucí práce: prof. Josef Anderš, DrSc.

OLOMOUC 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 30.4.2008

Děkuji prof. Josefu Anderšovi, DrSc. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní seminární, závěrečné, diplomové práce poskytl. Dále bych chtěla poděkovat prof. V. M. Mokijenkovi za konzultace z teorie substandardu a Dr. phil. H. Walterovi za zajímavé semináře, díky nimž jsem se začala o danou problematiku zajímat.

OBSAH

Úvod	5
1. Teoretická část	7
1.1 Substandard a jeho základní pojmy	7
1.1.1 Sociální dialekt (sociolekt)	7
1.1.2 Tajné jazyky a argot	9
1.1.3 Profesní mluva	10
1.1.4 Žargon a slang	11
1.1.5 Interžargon (intersociolekt a obecný slang)	13
1.1.6 Další pojmy nespisovného jazyka	15
1.2 Dynamizace jazykové situace na Ukrajině, v Rusku a v České republice	16
1.3 Lingvistické názory na žargon — pozitivum nebo slovní odpad?	17
1.4 Onomaziologické postupy ve slovní zásobě sociolektů	19
1.4.1 Tvoření nových slov	19
1.4.2 Sémantické tvoření	22
1.4.3 Přejímání cizích slov	24
1.4.4 Tvoření víceslovných pojmenování	25
1.5 Historie germanizmů v ukrajinském, českém a ruském substandardu	26
1.5.1 Vznik argotu a nejstarší prameny	26
1.5.2 Šíření německého argotu na východ	29
1.5.3 Germanizmy ve slangu současné mládeže	32
1.5.4 Opačný jev: přejímání českých slov do německého jazyka	33
1.6 Význam sociálních dialektů (sociolektů)	36
2. Praktická část	37
2.1 Poznámky k průběhu analýzy	37
2.2 Sémantika germanizmů v ukrajinském, českém a ruském jazyce v porovnání s německým	39
2.3 Lexikálně-sémantické skupiny	43
2.4 Mezijazykové zvláštnosti	52
2.5 Substandardní germanizmy ve funkčních stylech	53
Závěr	56
Резюме	61
Bibliografie	68
Seznam excerpované literatury	71
Seznam příloh	73
Příloha vázaná v práci: Slovník germanizmů v ukrajinském substandardu	74

ÚVOD

Nespisovná slovní zásoba představuje velmi dynamickou a badatelsky zajímavou část národního jazyka. Podnětem k výběru tématu byly semináře Dr. phil. Harryho Waltera, kterých jsme se účastnili v r. 2002/2003 v průběhu stáže na univerzitě v německém Greifswaldu. Kolektivní prací několika studentů vznikly dva slovníky o ruském substandardu: „Жаргонная речь книги Г. Н. Брейтмана „Преступный мир. Очерки из быта профессиональных преступников. Киев 1901““ (Greifswald 2003) a „Займствования в русском субстандарте. Англицизмы“ (Greifswald 2003, Moskva 2004). První práce obsahovala značný počet argotizmů německého původu, což nás inspirovalo ke zvolení tématu pro seminární práci na ukrajinistice — „Germanizmy v ukrajinském substandardu“. Na základě analýzy dostupných materiálů bylo zjištěno, že z různých lexikálně-sémantických skupin jak v současném substandardu, tak i v historickém a současném substandardu společně zaujímá první místo „Kriminální sféra“ (v současném substandardu přibližně 12 %, v celkovém 20 %). Dalšími výraznými skupinami jsou především „Škola a volný čas“ a „Charakter a vzhled člověka“. V seminární práci bylo také zjištěno, že převážná část germanizmů v ukrajinském substandardu má stejnou sémantiku jako v německém jazyce. Tyto žargonizmy byly častěji přejímány z německého spisovného jazyka než z nespisovného, rozdíl však nebyl nijak výrazný. Později, v rámci příspěvku pro „Olomoucké sympozium ukrajinistů“ v r. 2006, byla pro porovnání germanizmů v současném ukrajinském substandardu provedena také analýza germanizmů v současném českém substandardu. Základním zdrojem české nespisovné slovní zásoby byl vlastní sběr materiálu. Počet hnízdových slov týkajících se kriminální sféry odpovídal procentuálnímu zastoupení stejné skupiny v ukrajinském substandardu (12,5 %). První místo v českém substandardu však náleželo skupině „Věci“ (15 %), hned za „Kriminální sférou“ se objevila slova spojená s prací. Potom společně následovaly skupiny „Charakter a vzhled člověka“ a „Škola a volný čas“.

Cílem naší práce je doplnit a podrobněji analyzovat získaný materiál, tentokrát rozšířený také o ruskou nespisovnou slovní zásobu. Vzhledem k tomu, že se germanizmy v průběhu historie šířily ze západu na východ, zaměřujeme se mimo jiné na porovnání významů jednotlivých slov v českém, ukrajinském a ruském

substandardu a snažíme se zjistit, do jaké míry germanizmy zachovaly či ztratily v průběhu cesty svůj původní význam ve spisovné němčině, jazyce jidiš nebo německém argotu.

Diplomová práce se opírá především o práce L. Stavvycké, O. Horbače, V. M. Mokienka, H. Waltera, F. Oberpfalcera a J. Hubáčka. Ukrajinský materiál určený k excerpci pochází z nejrůznějších dostupných zdrojů včetně internetu a několika vlastních zápisů, týkajících se jazyka Ukrajinců ze Zakarpatské Ukrajiny. Jako srovnávací materiál pro český a ruský substandard byly použity „Slovník nespisovné češtiny“ (SNČ 2006) a „Большой словарь русского жаргона (БСРЖ 2000).

V teoretické části nejprve charakterizujeme základní pojmy substandardu jako např. *sociolekt*, *argot*, *žargon*, *slang*, *profesní mluva* aj. Dále rozebíráme jazykovou situaci na Ukrajině, v Rusku a v České republice a zmiňujeme odlišné názory různých lingvistů na problematiku substandardu. V kapitole o onomaziologických postupech ve slovní zásobě sociolektů demonstrujeme každý postup na názorných příkladech. Nezapomínáme ani na historii germanizmů v nespisovné zásobě sledovaných jazyků a komentujeme etymologii nejstarších slov. Všímáme si germanizmů ve slangu současné mládeže a pro zajímavost připojujeme etymologii několika německých slov českého původu. Teoretickou část uzavírá kapitola zdůrazňující význam sociolektů.

V praktické části je pracováno s výsledky analýzy excerpovaných žargonizmů. Všechny hodnoty jsou znázorněny v přehledných tabulkách, po nichž následuje podrobný komentář. Úkolem je porovnat sémantiku germanizmů v ukrajinském, českém a ruském substandardu s významem v německém jazyce, zjistit, jaké oblasti života jsou germanizmy nejvíce zastoupeny a vše porovnat s výsledky z našich dosavadních prací. Upozorňujeme na některé mezijazykové zvláštnosti v rámci ukrajinského, ruského a českého jazyka. Na konci praktické části je věnována pozornost významu germanizmů ve funkčních stylech a u každého ze stylů je uvedena ukázka z ukrajinského jazyka.

Po praktické části následuje závěr s přehledným shrnutím výsledků práce a ukrajinské resumé.

K práci je také připojen slovník většiny analyzovaných germanizmů v ukrajinském substandardu včetně pramenů a etymologických komentářů.

Součástí diplomové práce je CD obsahující její elektronickou verzi, zvlášť je pak dodána obálka s excerpovaným jazykovým materiálem.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Substandard a jeho základní pojmy

Na vymezení jazykovědné terminologie, která charakterizuje nespisovnou slovní zásobu, existují mezi lingvisty rozporuplné názory. K základním pojmům této oblasti patří argot, žargon a slang. Tyto termíny jsou často zaměňovány a spousta jazykovědců je pokládá za synonyma, především žargon a slang. Dalšími pojmy, týkajícími se nespisovného ukrajinského, českého a ruského jazyka, jsou např. ukrajinský „suržyk“, „obecná čeština“, „prostoriččja“, „mat“ apod. V odborných lingvistických pracích se také vyskytuje termín sociolekt. Pokusili jsme se zorientovat v rozdílných náhledech na tuto problematiku a dále uvádíme charakteristiku a definice jednotlivých pojmů. Začneme termínem „sociolekt“, který některé z výše uvedených pojmů zahrnuje.

1.1.1 Sociální dialekt (sociolekt)

Termín „sociolekt“ je součástí obecnějšího termínu „dialekt“ — varianty jazyka, užívané víceméně omezeným počtem lidí ze stejného teritoria nebo ze stejného profesionálního či sociálního prostředí, přičemž tito lidé jsou ve stálém a bezprostředním jazykovém kontaktu. Sociální dialektologie je hraniční disciplínou: na jedné straně je součástí sociolingvistiky, na druhé straně je metodologicky těsně spojena s klasickou dialektologií. Termín „sociální dialekt“ se používá v širším i užším slova smyslu.

V širším slova smyslu je termín „sociolekt“ chápán jako souhrn celé triády jazykového systému: „standard — substandard — nonstandard“, čímž nahrazuje běžný název „národní jazyk“.

V. M. Mokijenko a H. Walter proto zastávají názor považovat za sociolekt pouze ty sféry jazyka, které patří k poslední části této triády — nonstandardu, zastoupené žargonem, slangem a argotem (Кечер-Томас 1993; cit. dle: Mokienko, Walter 2004). Z důvodu skupinové (korporativní) nespecializovanosti by se do pojmu „sociolekt“ neměly zahrnovat útvary „prostoriččja“, „obecná čeština“, „hovorová čeština“, „suržyk“ ani vulgární a obscénní slovní zásoba jako např. „mat“.

V užším slova smyslu jsou tedy sociolekty chápány jako jazyky určitých sociálních skupin, které se od národního jazyka odlišují převážně slovní zásobou, frazeologií a sémantickými dominantami.

K sociolektům patří následující skupiny substandardu:

- 1) „profesní mluva“ (přesněji lexikálně-frazeologické podsystémy) lovců, rybářů, hrnčírů aj.;
- 2) skupinové či korporativní „žargon“ nebo „slang“ žáků, studentů, vojáků a dalších sociálních skupin (především mládeže);
- 3) „tajné (resp. smluvené) jazyky“ nebo „argot“ kriminálního světa (především jazyk zlodějů), žebráků, obchodníků (ofénů-podomních prodavačů, kočovných řemeslníků, potulných muzikantů (např. ukrajinských „lirnyků“ — hráčů na liru) aj. (Mokienko, Walter 2004).

Podobný způsob klasifikace zastává také např. L. Stavyská s tím rozdílem, že místo termínu „profesní mluva“ užívá pojmu „profesní žargon“: rozlišuje sociolekty na argot, žargon, profesní žargon a slang (Ставицька 2005: 22).

Sociolekty jsou vzhledem k národnímu jazyku doplňkovým prostředkem komunikace mezi lidmi určitého sociálního nebo profesního uskupení, spojují lidi v jedinou korporaci v souladu s profesními, sociálně-vrstvovými, kulturně-etickými, věkovými a jinými zájmy.

Sociolekty všech tří uvedených kategorií vznikají díky tendenci k jazykové diferenciaci, na rozdíl od tendence k integraci, charakteristické pro rozvoj spisovného (standardního) jazyka. Jejich formování, rozvoj a fungování je důsledkem vnitřní sociálně-ekonomické diferenciaci společnosti (Mokienko, Walter 2004). Formování sociolektů je také podmíněno důležitými sociálně-politickými událostmi jako jsou války, revoluce a přestavby. Typickým příkladem je válečný žargon z období 2. světové války, kdy byla spousta oficiálních, neutrálních pojmů z vojenského prostředí vytěšňována výrazy emocionálně zabarvenými. Např. minometům se říkalo *самовари*, nábojům a minám *огірки* nebo *гостинці* apod. (Ставицька 2005: 33).

Stupeň odlišnosti sociolektů od slovní zásoby národního jazyka je závislý na sociální, profesionální, věkové aj. charakteristice skupin obyvatel, užívajících sociolekty, zvláště na míře jejich odlišnosti od jiných uživatelů národního jazyka. Diferenciaci v užívání jazykových prostředků v současných podmínkách závisí na

celkové vzdělanosti uživatelů jazyka, jejich sociálním postavení a druhu zaměstnání, okruhu zájmů, jazykovém prostředí, věkové kategorii atd. Z tohoto hlediska můžeme za jeden z druhů sociolektu považovat také dětskou řeč (srov. ukr. *панка* ‚chléb‘, *буця* ‚telátko‘, *паця* ‚prase‘, *льоля* ‚košile‘ (Винник 2000: 135), protože se od řeči dospělých odlišuje slovní zásobou (Mokienko, Walter 2004).

Dále rozebereme jednotlivé skupiny podrobněji.

1.1.2 Tajné jazyky a argot

Argot (z franc. *argot*) je jedním z nejstarších označení sociolektů v Evropě. Často je používán pro označení jazyka určitých sociálních a profesionálních skupin, který je odnoží národního jazyka (např. argot umělců, sportovců, vojáků apod.), tedy v tom samém významu jako „žargon“. V užším slova smyslu je argot jazykem „dna společnosti“ a kriminálních živlů (zlodějů, žebráků, bezdomovců, podvodníků, vyděračů, zabijáků apod.).

Tajné (resp. smluvené) jazyky nebo argot jsou komplexem blízkých lexikálně-frazeologických systémů, spojených konspirativní funkcí styku určité sociální skupiny. Potřeba dorozumívat se tajným, nesrozumitelným jazykem v těchto uskupeních vzniká z vědomé snahy izolovat se od „cizích“. Cíle „konspirativnosti“ mohou být zároveň různé: obrana (resp. sebeobrana) před představiteli právního státního systému, zachování profesního tajemství svého řemesla, snaha odlišit člověka z vlastních řad od oběti páchaného zločinu nebo nepřítele, kryptologická беседа v přítomnosti nezasvěcených, tabuizace a eufemizace sdělované zprávy, a také zdůrazněná převaha nad těmi, kteří tento jazyk (česky „hantýrku“ nebo rusky „блатную феню“) neznají. Konspirativnosti se přitom dosahuje vlastními jazykovými prostředky: přejímáním slov, přetvořováním původních slov, různým přenášením významu. Základní funkcí tajných jazyků a kriminálního argotu je, stejně jako u žargonu a slangu, expresivně-vyjadřovací funkce, díky čemuž v této oblasti drtivě převládá (více než 70 %) nejen stylisticky snižené, hrubé, vulgární lexikum, ale i velké množství expresivně-hodnotících, negativně konotované frazeologie. Lexikum sdružené do sémantických skupin týkajících se peněz, krádeží, vražd, alkoholu, drog, sexu apod. tvoří typologické dominanty všech argotických systémů celé Evropy. Univerzálnost těchto sémantických dominant je podmíněna extralingvistickými kořeny argotu, jehož nositelé svými činy i jazykem vyjadřují

protest proti tradiční morálce, pohrdání právními státními institucemi, společností, prací, ženami, obecně přijatými normami chování atd. (Mokienko, Walter 2004).

1.1.3 Profesní mluva

Profesionální jazyky jsou ve vztahu k národnímu spisovnému jazyku doplňkové lexikálně-frazeologické systémy vlastní představitelům určitých profesí, zaměstnání, řemesel a výrobních odvětví. Specializace zde přímo závisí na nutnosti speciálně nazvat určitý pojem, který buďto chybí v národní řeči nebo nemá svoje terminologické označení. Proto profesní jazyky nejsou samostatným systémem a nemají vlastní fonetické, gramatické aj. charakteristické znaky. Nominativní charakter profesionálních jazyků je odlišuje od slangu a žargonu, inklinujících ke konotačním sférám nominace. Odtud pramení velká stabilita a relativní dlouhověkost profesionálních jazyků ve srovnání s dynamickými a rychle se střídajícími lexémy a frazémy slangu a žargonu (Mokienko, Walter 2004). Se snahou o rychlé a jednoznačné dorozumění souvisí také malá synonymnost profesionálních jazyků. Jako názorný příklad může posloužit jeden z průzkumů L. Klimeše, kdy bylo zjištěno, že např. slovní zásoba hornické mluvy nemá v 86,85 % případů žádné synonymum, zatímco ve fotbalovém slangu je to pouze 3,49 % a ve studentském 4,8 % (Klimeš 1972: 81-82; cit. dle: Klimeš 1997: 7).

E. G. Tumaňan dělí profesní slovní zásobu na „slovní zásobu denního života (často žargonovou) a odbornou (vědecko-technickou). Profesní lexikální systémy zahrnují dva jazykové podsystémy:

- profesní slovní zásobu, která má systémově-organizovaný charakter (lékaři, inženýři) a souvisí s vědecko-technickou terminologií;
- profesionalizmy spojené s řemeslem; zpravidla se opírají o lidový nebo běžný hovorový jazyk“ (Туманян 1985: 57; cit. dle: Ставицька 2005: 39).

L. Stavyská odděluje od profesní mluvy ještě „profesní hovorový jazyk“: „Ve sféře jisté profesní komunikace se někdy vyskytují takové nominace, které označují jevy nebo pojmy neprofesní činnosti: existenční, intimní, emocionálně-psychologická sféra osobnosti, hodnocení a charakteristiky, každodenní životní situace, mezilidské vztahy apod. Takovéto nominace na lexikální úrovni obvykle zachovávají vztah s primární profesní sférou, ale jejich reference se od ní značně vzdaluje, proto je pro ně třeba užívat termínu „profesní hovorový jazyk““ (Ставицька 2005: 39). Pro srovnání L. Stavyská uvádí názorný příklad frazémů z

„Frazeologického slovníku východoslobožanských a stepních nářečí Donbasu“ (ФССГД): „Frazeologizmus *шахтна мыха* („střelmistr, který obdržel cestovní příkaz na trhací práce, ale tyto práce neprováděl, čili nic nedělal“) je možné považovat za profesní žargonizmus, ale slovní spojení z téže profesní sféry *розпилом по голові торохнутий* („přihlouplý“) je třeba kvalifikovat jako nominaci ze sféry profesního hovorového jazyka“ (Ставицька 2005: 39).

1.1.4 Žargon a slang

Skupinový či korporativní žargon a/nebo slang nevznikají z potřeby pojmenovat nové speciální pojmy (jak tomu je u profesionálních jazyků), ale z potřeby „sekundární nominace“, tzn. expresivního překódování již známých pojmů a jevů, jejich hodnocení a přehodnocení. Slovní zásoba a frazeologie žargonu a slangu je proto charakterizována nominativní „nadbytečností“, tvořením velkých paralelních řad slov a výrazů, synonymních s první nežargonovou řadou. Obyčejně to nejsou pojmová, ale expresivně-hodnotící, stylisticky snižená synonyma (Mokienko, Walter 2004). Značné množství synonym ve slovní zásobě žargonu a slangu je výsledkem jazykové hravosti, se kterou se, naopak, u profesionálních jazyků setkáváme zřídka. Dynamické a rychle se střídající lexémy a frazémy slangu a žargonu jsou podmíněny dynamikou společensko-politického života a podléháním jazykové módě. Některé výrazy mají omezenou sféru užití a po krátké době zanikají. „Vznikají v určitém sociálním uskupení, žijí společně s ním a mizí s jeho rozpadem. Mnohá slova brzy zanikají, protože vznikla díky zvláštnímu případu, anekdotě, frázi, a proto jejich existence závisí na spoustě mimojazykových příčin“ (Ставицька 2005: 45).

Jak jsme již uvedli, termíny „žargon“ a „slang“ jsou často chápány jako synonyma. S pojmem „slang“ se však setkáváme daleko častěji, v naprosté většině případů mu před užíváním pojmu „žargon“ dávají přednost čeští lingvisté. Naopak, např. v ruské a ukrajinské lingvistice je tendence tyto pojmy od sebe odlišovat a slova „žargon“ je užíváno v daleko větší míře. To se projevuje i v názvech lexikografických prací. Jistě ne náhodou zvolili autoři jednoho z nejrozsáhlejších slovníků ruského substandardu („Большой словарь русского жаргона“, С-Пб. 2001) V. M. Mokijenko a T. G. Nikitina v názvu svého díla slova „žargon“ a ne „slang“, jelikož obsahuje také argotické výrazy. Žargon totiž hraničí s argotem na straně jedné a se slangem na straně druhé. Srov.: „...Je možné považovat za celkem

přijatelné spojení termínů, jako např. *vojenský argot* a *vojenský žargon*, *studentský argot* a *studentský žargon*, *zlodějský argot* a *zlodějský žargon*. První člen těchto a podobných dvojic označuje lexikální jádro sociálně-skupinového podsystemu jazyka, jeho nominativní potenciál. Druhý člen dvojice představuje zbytek korpusu emocionálně-hodnotícího lexika a frazeologie daného sociálního dialektu. Z tohoto hlediska jsou útvary typu *vojenský slang*, *zlodějský slang* nesprávné, protože vyvolávají rozpor mezi sociálně-skupinovým ohraničením a hojným užitím“ (Химик 2000: 15; cit. dle: Ставицька 2005: 44). Termíny žargon i slang mají oproti argotu otevřenější charakter. Hranici mezi žargonem a slangem je možné vidět mimo jiné právě v míře jejich otevřenosti. L. Stavická uvádí, že žargon je napůl otevřeným lexikálně-frazeologickým podsystemem nespisovného jazyka (Ставицька 2005: 33), zatímco slang je prakticky otevřeným lexikálně-frazeologickým podsystemem nespisovného jazyka (Ставицька 2005: 42).

Další charakteristiku žargonu a slangu uvádíme u jednotlivých pojmů zvlášť.

ŽARGON (z franc. *jargon* — „jazyk ptáků, cvrlikání“; „nesrozumitelný jazyk“) (Ставицька 2005: 31) je v užším smyslu chápán jako „lexikálně-frazeologický podsystem nespisovného jazyka, užívaný určitou sociální skupinou za účelem odlišení od okolní společnosti. Žargonismus je víceméně známý všem. Použitím žargonizmu dává mluvčí najevo svou příslušnost k odpovídající sociální skupině a vyjadřuje vztah k okolí (k objektům nebo partnerům rozhovoru) z pozice této skupiny“ (Walter 2001: 218). V širším smyslu je žargon chápán jako synonymum termínu „slang“, případně jako pojem adekvátní „obecnému žargonu“, „obecnému slangu“ nebo „žargonizovanému hovorovému jazyku“ (viz níže). V některých ukrajinských lingvistických pracích se za žargon dokonce považuje i ukrajinsko-ruská jazyková směsice „suržyk“: „V širším smyslu se jako žargon někdy označuje jazyk nevzdělaných vrstev obyvatelstva, zvláště znetvořený jazykovou interferencí“ (УМ 2000: 27). L. Stavická k tomu poznamenává, že „takovéto terminologické ztotožnění žargonu se suržykem je, samozřejmě, nežádoucí, protože v takovém případě zaniká specifikum žargonu jako v první řadě jazyka skupinového, korporativního, profesionálního, se soustavou sociálně-sémantických charakteristik a místo toho se zvýrazňuje vnímání žargonu jako jazyka nenormativního a nekulturního“ (Ставицька 2005: 36).

SLANG (pravděpodobně z angl. *s'language* — „něčí jazyk“, např. soldier's l. — jazyk, mluva vojáků; slovo se objevilo asi v polovině 18. století v Anglii a označovalo původně jazyk vulgární) (Hubáček 1979: 9) — jedná se o souhrn hojně užívaných slov a výrazů, které pocházejí z jednotlivých žargonů a z argotu. Tyto výrazy jsou často metaforicky přehodnocovány a nabývají dalších významů. „Na rozdíl od argotu a žargonu slang nemá jasné sociálně-skupinové vymezení: slangové jednotky jsou víceméně užívané širokým okruhem nejrozličnějších sociálních skupin, charakterizují nejen jazyk mládeže, ale i jazyk střední generace, slang používají nejen lidé s kriminální zkušeností, ale i ti zcela „čistí“, nejen lidé s nízkým stupněm vzdělání, ale často i velmi vzdělaní. Slangové jednotky se přitom aktivně užívají nejen v nevázaném rozhovoru, ale také v umělecké literatuře a v médiích, protože jsou známkou specifického jazykového sebevyjádření, expresivní seberealizace. Slang je možné považovat za jazyk lidí spíše mladých, než starých, za jazyk orientovaný spíše na lidi sociálně blízké, než na „cizí“. Nicméně, tím hlavním, co slang charakterizuje, je funkcionální specifikace jazyka — vědomé snížení“ (Химик 1999: 20; cit. dle: Walter 2001: 219). Výše uvedená charakteristika slangu dovoluje z určitého hlediska prakticky ztotožňovat termín „slang“ s pojmem, který se v ruských a ukrajinských jazykovědných pracích objevuje stále častěji — s „obecným slangem“.

1.1.5 Interžargon (intersociolekt) a obecný slang

INTERŽARGON — „za interžargon nebo intersociolekt se považují slova, která existují nejméně ve dvou sociolektech. Slovo ztrácí svou sociální a profesionální uzavřenost a dostává se do slovní zásoby intersociolektů, kde se hromadí lexikum z různých zdrojů; toto slovo se stává spojujícím článkem mezi starými a novými sociolekty“ (Ставицька 2005: 50). Podobně definuje interžargon ruský žargonolog M. A. Gračov v práci „Russkoje argo“: jde o „slovní zásobu denního života a určitou část profesionální slovní zásoby různých žargonů (sociálních dialektů), které přecházejí do difúzní zóny mezižargonového užívání, ale neasimilují se k prostoričěji“ (Грачев 1997: 16; cit. dle: Ставицька 2005: 49). Dále si L. Stavyscká všímá toho, že „vzájemné pronikání slangů různých skupin se odehrává tím intenzivněji, čím více mají tyto skupiny společného ve způsobu života, v myšlení a zájmech. Například touha po co nejmenší účasti na sovětském způsobu života přivedla studenty a vůbec vzdělanou mládež ke slangu hippies, umělců a

muzikantů“ (Ставицька 2005: 51). Kromě vzájemného pronikání jednotlivých sociolektů lingvisté upozorňují také na difúzi žargonů v teritoriálně-regionálním plánu, např. v rámci SNS: „Často to samé slangové slovo existuje v prostředí jak petrohradských hippies, tak moskevských studentů a školáků, tak i kyjevských muzikantů“ (Юганов, Юганова 1997: 8; cit. dle: Ставицька 2005: 51).

Interžargon dále souvisí s pojmem obecný slang — slovní zásoba intersociolektu, která se dostala za hranice sociálně-skupinového užívání, se totiž „rozšiřuje na žargonizmy denního života, nabývá jasněho emocionálně-hodnoticího zabarvení, je známá široké veřejnosti a tím se stává nadsociálními žargonizmy, masovým slangem“ (Walter 2001: 215-227).

OБECNÝ SLANG (ukr. synonyma *загальний сленг / загальний жаргон*, rus. *общий сленг / общий жаргон*, někdy také *žargonizovaný hovorový jazyk*, ukr. *жаргонізована розмовна мова*, rus. *жаргонизованная разговорная речь* — viz níže) — „hojně rozšířená a všeobecně známá vrstva slovní zásoby a frazeologie v prostředí živého hovorového jazyka, která je poměrně ustálená v rámci určitého období, velmi různorodá co se týče jejího genetického složení a stupně přiblížení se ke spisovnému jazyku a má jasný expresivně-hodnoticí charakter“ (Хомяков 1974: 76; cit. dle: Ставицька 2005: 43). L. O. Kudrjavceva poznamenává, že „zvláštní roli v procesu formování a rozvoje obecného slangu hrají slang mládeže, který proniká do komunikace v rodině, a média“ (Кудрявцева 2004: 40).

Někteří lingvisté (např. V. M. Mokijenko, T. G. Nikitina, L. Stavycská) používají místo termínu obecný slang termín „žargonizovaný hovorový jazyk“. L. Stavycská vysvětluje: „... pokud se setkáváme se žargonizmy (slengizmy) ne ve slovníku, ale v živém jazyce, diskurzu, nejedná se o žargonový, ale pouze žargonizovaný jazyk); jsou to jednotlivá začlenění slengizmů na pozadí neutrální nebo familiární slovní zásoby“ (Ставицька 2005: 45). Užití tohoto termínu je vhodné jednak proto, že hodnotí dynamiku žargonu ve směru rozšířeného užití slovní zásoby a ve směru rozsáhlé integrace žargonu do běžné národní, jednak z ohledu na terminologické specifikum pojmu „prostoriččja“, kde žargonu náleží pouze velmi periferijní místo. Termín „žargonizovaný hovorový jazyk“ poukazuje na sociální determinovanost sníženého hovorového lexikonu (Ставицька 2005: 46).

1.1.6 Další pojmy nespisovného jazyka

Pro úplnost naší práce uvádíme také definice některých dalších pojmů substandardu:

NÁŘEČÍ (teritoriální dialekt) — „nespisovný a monofunkční útvar národního jazyka odlišující se některými strukturními rysy a užívaný na určitém teritoriu“ (SLTF 2000: 27).

INTERDIALEKT (nadnářečí) — „forma národního jazyka, v níž se stírají specifické rysy jednotlivých menších nářečí (např. obecná čeština)“ (SLTF 2000: 50).

OBECNÁ ČEŠTINA — „nejednotně chápáný termín, který stojí ve dvojím funkčním vztahu: v poměru k lokálním nářečím plní obecná čeština úkol koiné (do jisté míry supluje spisovný jazyk) a v poměru ke spisovnému jazyku plní úkol jazyka lidového (svou funkcí se odlišuje od hovorové vrstvy spisovné)“ (SLTF 2000: 80).

MAT — „neslušná nadávka. Mat je slovo ruského původu. Vzniklo lexikálně-sémantickým způsobem na základě podst. jména *мам* ve významu ‚hlas‘...a ustáleného spojení *кричать благим матом* ‚řvát jako tur‘“ (КЭСРЯ 1975: 257). „Vulgární nadávka“ (BTC 2003: 513). „Neslušný jazyk především sexuálního charakteru“ (ze semináře H. Waltera, LS 2003).

PROSTORIČČJA (rus. просторечие, čes. lidová n. obecná mluva) — termín užívaný v ruské lexikografii od konce 18. století pro označení živého národního („prostonárodního“) jazyka (jako protiklad ke knižnímu spisovnému jazyku). (УМ 2000: 499). Tento pojem je chápán nejednotně. D. E. Rozental a M. A. Tělenkova považují za prostorečije „slova, výrazy, formy slovotvorby a ohýbání slov, rysy výslovnosti, které nespádají do normy spisovného jazyka, jsou charakteristické odstínem zjednodušenosti, sníženosti, obhroublosti, často užívané v literárních dílech a v hovorové řeči jako expresivní elementy“ (ССЛТ 1976: 345). Prostorečije je hovorový jazyk lidí, kteří nejsou obeznámeni s normami spisovného jazyka z důvodu nedostatečného vzdělání. Někteří lingvisté považují prostorečije za ruské

specifikum. Oproti ruskému má ukrajinské prostoriččja mnohem blíže ke kodifikovanému jazyku, což se vysvětluje na jedné straně formováním nového ukrajinského spisovného jazyka na lidovém hovorovém základě a na druhé straně jeho pomalou kodifikací (zvláště sporné je mluvit o prostoriččji do období nezbytné kodifikace spisovného ukrajinského jazyka ve 20.-30. letech 20. stol.). Není tedy vždy možné provést diferenciaci mezi prostoriččjam a spisovným hovorovým jazykem. Dalším problémem jsou elementy teritoriální diferenciacie prostoriččja na východoukrajinský, haličský a jiné typy, dále absence „čistě ukrajinského“ městského prostoriččja v souvislosti s převahou ruského jazyka ve většině měst východních a jižních regionů. Posledním důvodem je *suržyk* jakožto výrazný znak ukrajinského prostoriččja (YM 2000: 498). Prostoriččja se odchyluje od normy spisovného jazyka na všech jazykových úrovních. Příklady: rus. *пυзо* ‚břicho, pupek‘, *башка* ‚palice‘, *инженерá* ‚inženýři‘, *мóлодежь* ‚mládež‘ (ССЛТ 1976: 345); ukr. *магазин* ‚obchod‘, *тiлiвiзор* ‚televizor‘, *теперечки* ‚teď‘, *лiтра* ‚litr‘, *одрастуї* ‚ahoj‘ (YM 2000: 499).

SURŽYK — „(doslova — směs žita s pšenicí, ječmene s ovšem atd., a také mouka z takového obilí) — jazyk, ve kterém jsou bez dodržení spisovných norem uměle sloučeny elementy různých jazyků. Má se na mysli především ukrajinské prostoriččja, znečištěné nemotivovaně přejatými ruskými elementy (v důsledku ukrajinsko-ruské interference)...suržyk je ochuzený jazyk, zbavený národního koloritu, krásy a výraznosti. Je značně rozšířen v běžně mluvené řeči, odkud proniká na stránky novin a časopisů, knih a brožur. Boj proti suržyku je jedním z hlavních úkolů ve směru pozvednutí kultury ukrajinského jazyka“ (YM 2000: 616). Příklady: *самольот* ‚letadlo‘, *сiчас* ‚nyní‘, *гостра біль* ‚ostrá bolest‘.

1.2 Dynamizace jazykové situace na Ukrajině, v Rusku a v České republice

Demokratizace veřejného života, zrušení cenzury a deklarovaná svoboda slova ve společnosti determinovaly obecně jazykové tendence jako je liberalizace jazyka, posílení vlivu spontánního projevu na připravený, ústního na písemný apod. Díky těmto tendencím a v kontextu konceptuálních změn ve sféře masové komunikace a

hlavně v poetice publicistického textu se koncem 80. a počátkem 90. let 20. století odehrála jistá revoluce v jazyce médií, charakterizovaná mohutným pronikáním do sféry pragmaticky orientovaných jazykových prostředků, substandardních lexikálně-frazeologických jednotek a především do různých druhů slangu: slangu mládeže, kriminálního, slangu hippies, narkomanů apod. Tímto způsobem vznikly podmínky pro rozšíření sféry fungování lexikálně-frazeologických jednotek, dříve omezených pouze na užívání v rámci sociálních nebo profesních skupin, což se stalo podnětem pro utváření nového jevu v systému národního jazyka — obecného slangu (viz str. 14) (Кудрявцева 2004: 37).

Nejobecnější dominantou současné jazykové situace na Ukrajině, v Rusku a v České republice je její **intenzivní dynamizace**. „Projevuje se ve třech hlavních směrech: 1) v tendenci k *neologizaci* (*novelizaci*), tedy obrovským nárůstem nových elementů v jazyce (především ve slovní zásobě); 2) v tendenci k *expresivizaci*, čili k takovému zesílení expresivity, které ji přeměňuje z estetického prostředku na funkcionální dominantu; 3) v tendenci k *demokratizaci*, čili k oslabení normy“ (Walter 2001: 215).

1.3 Lingvistické názory na žargon — pozitivum nebo slovní odpad?

Demokratizace veřejného života a rozmach nespisovné slovní zásoby se projevil také v intenzivnějším studiu substandardu a do určité míry na něj také změnil pohled. V éře budování socialismu bylo studium sociolektů podstatně obtížnější. Tabu na jejich výzkum bylo utvrzeno vydáním knihy J. Stalina „Марксизм и вопросы языкознания“ (1950), kde se žargon považuje za mluvu aristokracie a jako předmět pro vědecké bádání je naprosto nevhodný: „Třídní dialekty, které by se správně měly nazvat žargony, neslouží národním masám, ale omezené špičce společnosti. Navíc nemají svou vlastní gramatickou stavbu a základní lexikální fond. Proto je není možné považovat za samostatné jazyky“ (Сталин 1950; cit. dle: Ставицька 2005: 12).

„Chruščovská ideologická ‚obleva‘ do jisté míry vzkřísila terminologický aparát vědecké žargonologie, ale v období stagnace získala značnou popularitu teze o žargonu jako faktoru ‚znečištění jazyka‘“ (Ставицька 2005: 12). Symptomatická je úvaha F. P. Filina ve statí „О структуре современного русского литературного

языка“ (1973): „Samozřejmě, že lingvisté mají studovat žargonizmy jednak kvůli sobě, jednak jako stylistický prostředek, ale z hlediska norem spisovného jazyka jde většinou o slovní odpad, který v řeči kulturních lidí nemá místo“ (Филин 1973: 11; cit. dle: Ставицька 2005: 13).

„Období perestrojky ve druhé polovině 80. let provázela reanimace substandardní slovní zásoby, což bylo znakem takové verbální svobody, za kterou stála vidina zdánlivé nebo skutečné svobody v širokém sociokulturním významu tohoto slova. Pozornost přitahuje podstatné užití žargonu ve sféře politické komunikace“ (Ставицька 2005: 13).

Hranice mezi různými lexikálními skupinami nespisovné slovní zásoby jsou rozmazané, a tak se za žargon považuje jakékoli odchýlení od normy spisovného jazyka: hovorové slovo, nadávka, vulgarismus, mat, neslušná slovní zásoba apod. Rozšířenou myšlenku, že žargon je něco hrubého, s čím je třeba bojovat, odmítá např. V. S. Jelištrátov ve své stati „Русское аргo в языке, обществе и культуре“ (1995): „Jakákoli epocha po sobě zanechávala příklady sníženého jazyka, svérázných ‚spisovných nadávek‘, cenných pro filology, kteří se snaží proniknout k podstatě epochy“ (Елиштратов 1995: 84; cit. dle: Ставицька 2005: 13). Podobně se substandardu zastává v článku „Молодежный сленг: формирование и функционирование“ (1996) také E. M. Beregovskaja: „Všude, kde je argot (míněno „žargon“ — pozn. H. M.), jsou lidé, kteří ho nepřijímají, protože nechápou, že je to humus, nezbytný pro živý, přirozený jazyk a jeho normální rozvoj“ (Береговская 1996: 33; cit. dle: Ставицька 2005: 14).

Co se týče ukrajinského, českého a ruského výzkumu nespisovné slovní zásoby, největší rozvoj zaznamenává ruská žargonologie, o čemž svědčí velké množství teoretických a lexikografických prací. Naopak ukrajinská lingvistika ve výzkumu žargonu stále ještě do značné míry pokulhává. Jak poznamenává L. Stavýcká, „je to mj. způsobeno řadou etnokulturních příčin. V ukrajinské kultuře se jazyk tradičně chápal ne pragmaticky — jako prostředek komunikace, ale jako národní poklad. Kultivování preskriptivního přístupu k jazyku (k takovému, jaký má být), a ne deskriptivního (k takovému, jaký je), předurčilo osud ukrajinské žargonologie, jejíž podstatou je často chápání substandardu jako nízkého materiálu, slovesného chuligánství. Takovéto hodnocení převažuje jednak v běžném povědomí nositelů jazyka, ale též ve vědeckých studiích a v novinářských diskurzích“ (Ставицька 2005: 13). Určité negativní reflexe se objevily i v recenzích na jeden z prvních

větších ukrajinských slovníků žargonu v současnosti, „Короткий словник жаргонної лексики української мови” L. Stavucké (2003, 2., rozšířené vydání pod názvem „Український жаргон“ z roku 2005). Naopak ale velký zájem široké veřejnosti, odborníků a médií o tuto knihu je důkazem, že i na Ukrajině se názory na žargon posouvají pozitivním směrem.

1.4 Onomaziologické postupy ve slovní zásobě sociolektů

Nová slova v sociolektech vznikají podobným způsobem jako v současném spisovném jazyce. Jedinou podmínkou těchto nově utvořených lexikálních jednotek je jejich zvučná výslovnost a expresivní zabarvení.

Níže uvádíme různé druhy onomaziologických postupů, které jsme rozdělili do čtyř skupin podle J. Hubáčka. Ten ve své práci „Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů“ (1971) určil, že největší část v onomaziologických postupech ve slovní zásobě českých slangů zaujímá tvoření nových slov (tj. odvozování, skládání, zkracování, mechanické krácení a překrucování), potom následuje sémantické tvoření (tj. metaforické a metonymické přenášení), dále přejímání především z němčiny a méně z ostatních jazyků, nejmenší část pak připadá na tvoření víceslovných pojmenování (tj. tvoření sdružených pojmenování a frazeologických spojení) (Hubáček 1971: 45). To však neznamená, že toto pořadí platí automaticky také pro ukrajinské a ruské sociolekty. Podle Svitlany Pyrkalo je například hlavním onomaziologickým postupem v ukrajinském slangu přejímání z cizích jazyků (Пиркало 1999; <http://www.aup.iatp.org.ua/litplus/lit16-17.php>).

1.4.1 Tvoření nových slov

Odvozování

Co se týče např. českých slangů, J. Hubáček uvádí, že „odvozování jako slovotvorný proces se realizuje jen prostřednictvím přípon; předponové odvozování je doloženo pouze výrazy jako *antilátka*, *kontrapára*, *meziplyn*, *protivlak*“ (Hubáček 1971: 6).

Příklady:

Podstatná jména: ukr. *зубрун, розкульник, цваєрник*, rus. *банищик, баблгамищик*, čes. *študák, očař, dálkař, turnusák, tříďas, šťabajzna, kontrolka, osobák, béčko, pajdák, nalejvárna, gruntování, magoření, makačka, slezina*;

Slovesa: ukr. *кіблювати, обмеїсеритися*, rus. *наблатыкаться*, čes. *výletovat, melouchařit, nabiflovat, fárat*;

Přídavná jména: ukr., rus. *цинкований, конфастый, обалденный*, čes. *škodoväcký, tutový, nabiflovaný*.

Skládání

Skládání jako slovotvorný postup není v sociolektech příliš časté. Je motivováno především snahou o jednoslovné vyjádření (univerbizaci), z hlediska významového jde o koncentrované spojení dvou nebo více slovních významů. Složeniny se tvoří tam, kde předlohou je víceslovné vyjádření jednak v podobě pojmenování sdruženého (např. *baskřídlovka* z *basová křídlovka*), jednak v podobě spojení slov víceméně volného (např. *pětikolák* ‚lokomotiva s pěti spřaženými osami‘). Některé složeniny se tvoří i ze základů, které nemají povahu ustáleného slovního spojení (např. *švindlkurs* ‚kurs pro rychlou přípravu k nějakým zkouškám‘); tento slovotvorný postup onomaziologicky zasahuje do oblasti sémantického tvoření, složeniny takto vzniklé mají zřetelný příznak expresivity.

V českých slanzích tvoří více než polovinu složeniny hybridní, které tvoří přechod k odborným názvům. Vedle univerbizační motivace má na jejich vzniku podíl i motivace internacionalizační: hybridní složeniny využívají mezinárodních slovních základů typu *auto-*, *elektro-*, *fero-*, *moto-*, *radio-* aj. Prvním komponentem v hybridních sloučeninách je většinou komponent cizí, nejčastěji mezinárodně rozšířený, druhým je domácí, tvořený obvykle substantivem majícím samostatnou existenci (např. *energovlak*). Obrácené pořadí komponentů je méně časté (např. *vozdepo*).

Další slangové složeniny se tvoří z komponentů homogenních, jimiž jsou a) slovní základy nebo slova cizí nebo zdomácnělá (např. *bagrmistr, mordparta*), b) slova nebo slovní základy domácí (např. *dvoukolák, volnostylař*) (Hubáček 1971: 25).

Příklady z ukrajinského substandardu: *хохлобакси* ‚ukrajinské kupóny-karbovance, které byly na Ukrajině v oběhu po zrušení sovětských rublů a před

zavedením hřivny 2. září 1996' (УЖ 2005: 356), *спиртометр* 'alkoholik', 'opilec', rus. *дальнобойщик* 'řidič kamionu', *ложкомойник* 'vězeň, který umývá nádoby'.

Zkracování

Zkracování patří k méně častým způsobům tvoření nových substandardních lexikálních jednotek. Jde o tvoření slov z několikaslovných sdružených pojmenování za účelem univerbizace. Zkracováním vznikají a) iniciálové zkratky (např. *štég* — z něm. zkratky *STEG = Staats-Eisenbahn-Gesellschaft*), b) zkratková slova (např. *želbet*, *umprum*) (Hubáček 1971: 27).

Příklady z ukrajinského substandardu: *мобіла* (z *мобільний телефон*), *академка* (z *академічна відпустка*), *нефори* (z *неформальна молодь*), *ОБС* (z *одна баба сказала* 'o nespolehlivém zdroji informací'.

Zkratek se týká také „deabreviace“ (nové rozšifrování abreviatury), např. ukr. *ББС* (*бі-бі-сі*) (*баба бабі сказала*), rus. *МГУ* (s inverzí): *где мама устроит*.

Mechanické krácení

Mechanické krácení je pro sociolekty typické, rozumí se jím vznik pojmenování, jež jsou vzhledem ke svému zpravidla víceslabičným předlohám kratší a zvukově zjednodušené. Slovní význam se nemění, pouze je někdy modifikován (Hubáček 1971: 28).

Příklady: čes. *opáčko*, *zdravka*, *gympl*, *tělák*, *basket*, *kokr*, *licajt*, ukr. *комп* (z *комп'ютер*), *дезик* (z *дезодорант*), *демо* (z *демонстрація*), *універ* (z *університет*), ukr., rus. *фест* (z *фестиваль*), ukr., rus. *передоз* (z *передозування наркотиків*), rus. *мена* (z *менструація*).

Překrucování

„Jako slovotvorný postup je překrucování pro slangy typické; jeho podstata spočívá v tom, že jednotlivá pojmenování výchozí jsou rozmanitě přetvářena, dotvářena či upravována. Stejně jako u mechanického krácení nebývá tímto slovotvorným postupem význam slova měněn, ale pouze modifikován. Motivy překrucování mohou být různé: snaha po zvukovém zvýraznění a po odlišení od zvukové podoby spisovné, snaha o úpravy, které umožňují dvojí chápání významu slova, jazyková hravost apod.“ (Hubáček 1971: 29).

Příklady: *jasan* (z *jasné/jasně*), *štígro*, *mičuda*, *plavčit*.

Za jména vzniklá překrucováním Hubáček považuje i slova z cizích základů nesprávně vyslovovaná; např. hláskové skupiny *sk*, *sp*, *st* bývají vyslovovány jako *šk*, *šp*, *št* — např. *dištanc*, *škicák*, *špurt* (Hubáček 1971: 30).

Opakování jednoho elementu

Slova s opakováním některého elementu nebo elementu zvukově podobného jsou typická např. pro tvoření slov v kriminálním žargonu, např. ukr. *mimi-mimi* ‚peníze‘, *фy-фy* ‚palič‘, ukr., rus. *шyпу-мyпу* ‚soulož‘. Podobné případy nalezneme také ve slangu mládeže, např. ukr. *бy-бy* ‚kocovina‘, *бyм-бyм* ‚soulož‘, *yлюлюк* ‚agitující křesťan‘, *голова бo-бo* ‚někoho bolí hlava‘ ‚psychicky nemocný člověk‘ (Ставицька 2005: 186, 221). Příklady z českého substandardu: *halabala*, *lážo plážo*.

Metateze

— vzájemná výměna hlásek nebo slabik ve slově.

Příklady: ukr. *гамнітохвон* (z *магнітофон*), *футлі* (z *туфлі*), rus. *шлупить* (ze *шпильт*), čes. *lígrovat* (z *rýglovat*), *parchant* (z *panchart*).

Kontaminace

— zkřížení dvou různých slov.

Příklady: ukr. *алконавт* (*алкоголік* + *космонавт*), *сексодром* (*секс* + *аеродром*), ukr., rus. *группер* (*групи* + *труппер*), rus. *кайфе* (*кайф* + *кайфе*), rus. *стипенсия* (*стипендия* + *пенсия*), čes. *Šalínggrad* (*šalina* + *Stalingrad*).

1.4.2 Sémantické tvoření

Při sémantickém tvoření se pro nové pojmy využívá pojmenování již hotových. Na rozdíl od přejímání se využívá bohatství domácí nebo zdomácnělé slovní zásoby (Hubáček 1971: 30).

Metaforické přenášení

Metaforické přenášení je velmi frekventovaným onomaziologickým postupem při obohacování slovní zásoby sociolektů. Motivací je jednak potřeba označit nové pojmy, u nichž si mluvčí uvědomuje podobnost s pojmem jiným, jednak důvody vyjádření expresivního. Onomaziologickým příznakem metaforického přenášení

bývá podobnost v celkovém vzhledu, v určitém nápadném nebo důležitém znaku, barvě, velikosti, tvaru apod. (Hubáček 1971: 30).

Příklady: čes. *tasit* ‚vyvolat k tabuli‘, *špunt* ‚malé dítě‘, *štěnice* ‚odposlouchávací zařízení‘, ukr. *батарейка* ‚tramvaj‘, *дрова* ‚sirky‘, *баран* ‚kudrnatý člověk‘, čes. *fédrenál* ‚rakev‘.

Vyskytují se také případy, kdy nové pojmenování získává oproti výchozímu pojmu ironický nádech — např. ukr. *парижанин* ‚o někom, kdo přijel z vesnice‘, *пенсія* ‚kradené peníze‘, *хоровод* ‚zločinecká skupina‘ (Ставицька 2005: 187).

Metonymické přenášení

Metonymické přenášení patří k méně častým způsobům tvoření nových substandardních názvů. Nová pojmenování při tomto postupu vznikají přenesením významu jednoho slova na jinou věc nebo představu na základě věcné nebo vnitřní souvislosti. „Na rozdíl od mnohých metaforických názvů není při motivaci názvů metonymických tolik aktuální vyjadřování expresivity, ale spíše snaha po vyjadřování stručném (jednoslovném) a zřetelném. Metonymické názvy jsou tak většinou expresivní jen z hlediska kontextového využití“ (Hubáček 1971: 35).

Příklady: ukr. *волосати* ‚vyznavači hnutí hippies‘, čes. *dechy* ‚dechové nástroje‘, *parkinson* ‚Parkinsonova choroba‘, *dýzl* ‚dieselový motor‘, *kajzr* ‚císařský řez‘, *červená* ‚krev‘.

Tvoření kalambúrů

Při tvoření kalambúrů jde o „slovní hříčku založenou na zvukové podobnosti nebo totožnosti významově různých pojmenování nebo na mnohoznačnosti jediného pojmenování“ (SLTF 2000: 58).

Příklady: ukr. *берімор-кемел* ‚cigarety Bělor-mor-kanal‘, ukr., rus. *бухенвальд* ‚pitka‘, rus. *Дебилорусская* ‚stanice metra Белорусская v Moskvě‘.

Antonomázie

Při antonomázii se užívá vlastního jména ve významu obecném (SLTF 2000: 16).

Příklady: ukr. *вася* ‚člověk, kterého si okolí neváží‘, *васька* ‚člověk, který nemá štěstí‘, *ванька* ‚hlupák‘, *важний коля* ‚muž, který vlastní drahý zahraniční automobil‘, rus. *арнольд* ‚kulturista, svalnatý člověk‘.

Záměna slova nebo jeho části paronymem

Při tomto onomaziologickém postupu se vnitřní forma a zvukový obraz určitého slova transformují v obecný nebo vlastní název, který má oproti lexikálně-zvukovému analogickému slovu jiný význam. Tento postup aktivně formuje např. počítačový slang. Díky tomu, že cizí slovo získává formu domácího slova, lépe se adaptuje a pamatuje. Např. ukr. *бамон* (angl. *button*) ‚klávesa‘ (Ставицька 2005: 222).

Další příklady: ukr. *мар'я іванівна* ‚marihuana‘, *галля* ‚halucinace‘, ukr., rus. *марфа* ‚morfium‘.

1.4.3 Přejímání cizích slov

Při přejímání jde o adaptaci cizího názvu do prostředí domácího jazyka. Dochází k němu z různých důvodů. Patří k nim např. „chybějící nebo ne včas propracovaná a dostatečně bohatá terminologie domácí (týká se např. slangu železničářského, řemeslnického, technického, vojenského, hornického, hutnického aj.), snaha po zachování pojmů specifických v určitém prostředí nebo v určitém národě (např. ve slangu sportovním *forvard*, *debl*, ...), snaha po odlišnosti vyjádření v případech, kde domácí název je tvořen buď sdruženým pojmenováním, nebo kde je dlouhý či méně výrazný, mezinárodní styky, snaha po vyjádření expresivním apod.“ (Hubáček 1971: 39). Přejímané výrazy se většinou přizpůsobují po zvukové a morfologické (slovedruhové a flexivní) stránce domácím slovům. Děje se to různými způsoby: častým způsobem je přidávání domácích odvozovacích přípon k cizím základům, často zvukově upraveným, např. *nába* (z něm. *Nabe*) ‚hlava‘ (kola), ‚náboj‘, *fanka* (z něm. *Pfanne*) ‚zednická lžíce‘, *kaltna* (z něm. *kalt*) ‚zima, chlad‘. V těchto případech se adaptace přejímaných výrazů přibližuje vlastnímu tvoření slov — odvozování příponami. Jiným způsobem je zvuková úprava nebo zjednodušení základu cizího slova, kdy zakončení zůstává stejné, např. *kalfas* (z něm. *Kalkfass*) ‚velká nádoba‘, *placmistr* (z něm. *Platzmeister*) ‚vedoucí nádražního provozu‘. K méně častým způsobům patří zjednodušování předlokové složeniny buď vynecháním jednoho z komponentů, např. *buml* (z něm. *Bummelzug*) ‚pomalý vlak‘, nebo nahrazením jednoho komponentu (zpravidla druhého) domácím odvozovacím formantem, např. *pasírka* (z něm. *Passierschein*) ‚propustka‘. V tomto smyslu se adaptace přejímaných výrazů podobá mechanickému krácení. U výrazů, jež jsou

svým hláskovým skladem v původním jazyce takové, že nevykazují nápadné rozdíly v distribuci fonémů a dovolují tak řadit přejaté slovo bez obtíží k některému domácímu flektivnímu typu, ke zvukovým změnám nebo úpravám nedochází. Např. v češtině se to téměř výhradně týká předloh zakončených souhláskou nebo skupinou souhlásek, které se řadí hlavně k mužskému neživotnému typu hrad, např. *klajstr* (z něm. *Kleister*) ,lepidlo‘, méně pak k mužskému životnému typu pán, např. *kasír* (z něm. *Kassier*) ,pokladník‘ (Hubáček 1971: 39).

České sociolekty v minulosti přejímaly slova převážně z německého jazyka, dnes již nastupuje na scénu spíše angličtina. Co se týče ukrajinského substandardu, pode S. Pyrkalo se zde přejímá slovní zásoba nejčastěji z ruského jazyka (Пиркало 1999). Naopak L. Stavyská ve své knize „Короткий словник жаргонної лексики української мови“ spočítala, že z 3200 slov pouze 25 pochází z ruského jazyka a jeho dialektů (z angličtiny přes 100 a z polštiny také více, než z ruštiny).

„To, že mají ruskou zvukovou podobu, je jiná věc“ (<http://core.day.kiev.ua/2004/20/society/soc3.htm>).

1.4.4 Tvoření víceslovných pojmenování

K tomuto tvoření patří postupy, v nichž východiskem jsou různé názvy, které v pojmenování víceslovném dávají význam nový, specifikovaný.

Prvním postupem je tvoření sdružených pojmenování (sousloví). Vzhledem k tomu, že v oblasti substandardu se silně uplatňují univerbizační snahy, sdružená pojmenování jsou v něm zastoupena velmi málo.

Druhým postupem je tvoření frazeologických spojení. Řadí se k nim vazebná spojení slov, v nichž alespoň jedno slovo ztrácí svůj vlastní význam anebo nabývá významu nového (často přeneseného). Od sdružených pojmenování se liší tím, že jejich součástí je vždy sloveso ve funkci řídicího členu (Hubáček 1971: 37).

Příklady:

Sdružená pojmenování: ukr. *фраєр вічний* ,člověk, který špatně slyší‘, čes. *zelený anton* ,policejní auto určené pro převoz zadržených‘, rus. *железний фраєр* ,traktor‘, ,žitný chléb‘;

Frazeologická spojení: ukr. *дати по кумполу* ,udeřit někoho po hlavě‘, čes. *chytat bronz* ,opalovat se‘, rus. *набить дурилаг* ,najíst se‘.

1.5 Historie germanizmů v ukrajinském, českém a ruském substandardu

1.5.1 Vznik argotu a nejstarší prameny

Historie argotu obecně sahá do období feudalizmu, kdy po celé Evropě vznikaly uzavřené korporace řemeslníků, obchodníků, žebráků aj., které s cílem odlišit se od okolní společnosti a uchovat profesní tajemství vytvářely speciální jazykové kódy. „V ukrajinském jazyce je odedávna znám argot slepých kobzarů a „lirnyků“, a také dráteníků, kožešníků, valchářů, slepců-žebráků, „laborů“ (sběračů církevních darů), jenž tvoří syntézu čistě profesních a tajných jazyků“ (Ставицька 2005: 25). Formování argotické slovní zásoby je spojeno především s kočovným způsobem života těchto skupin. Za velké množství přejatých slov vděčí substandardy jednotlivých jazyků hlavně kriminálním živlům. Tito lidé nemají pevné bydliště, a tak často přecházejí hranice, kde navazují styky se sourodými příslušníky jiných národností.

Do argotů nejrůznějších zemí pronikla romská slova, především v průběhu 2. poloviny 19. a ve 20. stol. F. Oberpfalcer k tomu podotýká, že „cikáni byli dlouho a namnoze jsou posud postaveni mimo společnost. Odedávna a všude se zabývají koňským handlířstvím. Nepracují valně; někteří jsou hudebníci a cikánky provozují hadačství a čarování. Krádež nepokládají za nic nečestného, ba v četných písních ji opěvují jako mužné hrdinství. Ve všech trestnicích jsou pravidelným zjevem“ (Oberpfalcer 1934: 333).

Zvláštní postavení vůči společnosti měli odedávna také Židé. Od počátku raného středověku až do konce 16. století bloudili Evropou a přijímali slova od národů, jimiž procházeli. Jejich jazyk se nazývá „jidiš“ — jde o hornoněmecké nářečí s neobyčejným množstvím cizích prvků. Jak poznamenává F. Oberpfalcer, „u všech národů měli a mají Židé styky se světem zločinců. Sociální podmínky, v nichž dlouho žili, vedly je namnoze přímo k činům obráceným proti ostatní společnosti. Byly celé židovské skupiny mezi gaunery. Židé byli vždy překupníky kradených věcí a přechovavači individuí zločinných. Slova židovská proto snadno pronikala do argotů; jejich jinorodá stavba, nezvyklé znění dobře se hodí těm, jimž je nejednou i jazyk zbraní. Z argotu pak se leckterý židovský prvek rozšířil již obecně“ (Oberpfalcer 1934: 332). V ukrajinském substandardu najdeme velký počet

židovské slovní zásoby např. v argotu novovyživských kožešníků nebo v kolkivském krejčovském argotu na Volyni. J. Dzendzelivskyj uvádí, že „u zámožných krejčích byli učni a tovaryši nejen Židé, ale také Ukrajinci.... Učni ukrajinského původu se v tomto židovském prostředí dosti rychle a poměrně dobře naučili hovorovému jazyku a mohli tak hovořit jazykem jidiš“ (Дзєндзєлївський 1996: 287; cit. dle: Ставицька 2005: 85). Příklady argotizmů židovského původu: ukr. *дрек*, rus. *дрек*, *дрэк*, čes. *drek* ‚bezenná věc‘, ukr., rus. *блат* ‚obecný název všeho protizákonného‘, čes. *plotna* ‚kriminální komunita‘.

Velké množství slov z jidiš existuje také v německém argotu zvaném „Rotwelsch“ neboli „Gaunersprache“. Většina židovských slov pronikla do substandardu jiných zemí právě jeho prostřednictvím. Nejstarší doklad slova Rotwelsch pochází z poloviny 13. stol. (Oberpfalcer 1935: 174). „Jeho druhá část *welsch* patrně značí ‚cizí mluva‘ a první komponent *rot* se vykládá jako staré jméno žebračka“ (Oberpfalcer 1935: 175). Speciální názvy pro argot mají také jiné národy. Angličané mají *flash* nebo *cant*, Španělé *caló* nebo *germania*, Portugalci *calão*, Italové *gergo*. Poláci nemají jednotný název pro svůj argot. Když se kolem 16. stol. objevují první stopy zlodějské mluvy, nazývá se *gwara waltarska*; v 19. stol. byla běžná pojmenování *język liwerski* nebo *lemberski* (*kumosz po lembersku?* ‚mluvíš zlodějsky?‘; Lemberg je něm. jméno Lvova). Ve Varšavě se říká *blatna muzyka* (*muzyka* ‚jazyk‘, *blatny* ‚tajemný, tajný‘; srov. z rotwelsch *platt* ‚svůj, zasluhující důvěry‘). Na Rusi se už okolo r. 1700 nazývali potulní kramáři *ofeni* (z řec. *ἀφέντα* ‚panel‘; srov. turec. *efendi*) a v starších pracích bývá argot označován jako jazyk ofenský (Oberpfalcer 1934: 315). Nyní se v Rusku běžně setkáme s názvem *феня*, a také *блатная музыка* (viz např. práce V. Bykova). V Česku existuje *plotňáčtina* (z víd. arg. *Plattensprache* ‚argot vídeňské kriminální komunity‘) neboli *hantec* (z *hantýrka*, to z něm. *hantieren*, etym. viz níže), týká se však jen jazyka brněnské kriminální komunity. V rámci slovanských jazyků najdeme právě v tomto jazyce brněnských *plotňáků* a *grázlů* (*grizláků*) největší počet germanizmů, protože jejich prostředí je světu německých gaunerů nejbližší.

Studium německého, a také francouzského argotu má poměrně dlouhou tradici. Německý argot byl popsán již ve 13. stol. a od konce 15. stol. se začaly objevovat první slovníky. Jedním z nejznámějších je tzv. „Liber vagatorum“ (doslova Kniha tuláků, přesněji však „Kniha vagabundů“) z r. 1510 (SNČ: 21). Naopak, slovanské jazyky jsou historicky probádány méně. Poláci mají první „waltarská“ slova zapsána

v soudní knize města Kaziměře pod Krakovem r. 1580, pro ruský ofenský žargon má Vatroslav Jagić nejstarší prameny z roku 1820 a 1828 (Jagić 1895; cit. dle: Oberpfalcer 1935: 175). První knihou, která poodhalila tajemství zločineckého světa v Rusku a na Ukrajině a která položila základ vědeckému studiu jazyka kriminálních živlů, je kniha G. N. Brejtmana „Преступный мир“, vydaná roku 1901 v Kyjevě. V r. 1908 vyšel v Petrohradě slovník V. F. Trachtenberga „Блатная музыка. Жаргон тюрьмы“ pod redakcí a s předmluvou J. Baudouina de Courtenay. V r. 1912 byl potom v Kyjevě vydán „Словарь воровского и арестантского языка“ M. V. Popova. Nejstarší sbírkou slov českého argotu je rukopis „Hantýrka“ z r. 1806, vytvořený pro úřední potřeby Zemské kanceláře ve Vídni. Jsou zde argotizmy německého i domácího původu, mnoho slov však bylo zkomoleno. Tento slovníček uveřejnil v r. 1906 V. Hájek v XV. ročníku časopisu Český lid (Oberpfalcer 1935: 176). Ze stejného nebo velmi podobného pramene jako předchozí rukopis pochází také slovník zlodějské hantýrky A. J. Puchmajera „Hantýrka oder die tschechische Diebessprache“ z roku 1821, připojený k učebnici romštiny „Románi Čib“. Puchmajer sem slovník připojil proto, aby dokázal, že romština není totožná se zlodějskou hantýrkou, což byl tehdy rozšířený názor. V Puchmajerově slovníku nalezneme např. germanizmy *čink* ‚tajné znamení‘, *flákota* ‚maso‘, *hakovka* ‚práce‘, *hakovat* ‚pracovat‘. Samo slovo *hantýrka* jako starý název argotu je také odvozeno z němčiny (*hantieren* ‚obcházet se zbožím po domech‘, ‚provozovat kramářství‘ (Oberpfalcer 1934: 314).

Nejstaršími doklady existence argotu na českém území jsou tzv. „smolné knihy“ (nebo také „černé knihy“), do nichž byla zapisována vyznání zločinců při trápení na mučidlech. Známé jsou např. knihy vedené od 16. století v Mladé Boleslavi, Rokycanech, Lounech, Náchodě, Pardubicích atd. Roku 1552 byl v náchodské smolné knize zapsán výraz *titrich* ‚paklíč‘: „...žena že vypůjčila *titrichu*, jako jím zámky odmykají, neb byla ztratila klíč od truhlice.“ (cit. dle: Oberpfalcer 1935: 186). V pardubické smolné knize má toto slovo podobu *ditrich* (1571): „...též k tomu se znám, že sem *ditrichu* sobě vypůjčil od Němce zámečníka, tovaryše Lukšova; tím sem zámky sobě i jiným vodmykal.“ (cit. dle: Oberpfalcer 1935: 187). V rokycanské smolné knize existuje třetí podoba tohoto slova, *vitrich* (1599): „...po nosidlách do vokna vlezl, almaru *vitrichem* odevřítí chtěje; ten že se mu nestrefil. Potom klamrem odevřel; šel k němu (ke kováři) prosíc ho, aby mu klíč k truhlici udělal. A on že mu řekl, že mu rači udělá *vitrich*; komoru rubačkou vylámá,

vitrichem truhlici odevřel a z ní jednu kopu vzal.“ F. Oberpfalcer nepochybuje o tom, že všechna tato tři slova pocházejí z něm. *Dietrich* ‚t/v‘, původně mužského jména, které bylo dáno věci jako důležitému pomocníku člověka (Oberpfalcer 1935: 187). Stejnou etymologii zastává také O. Horbač (Горбач 1973: 16). V odborné stati „Argot a slangy“ z r. 1934 F. Oberpfalcer uvádí na rozdíl od stati „Z minulosti českého argotu“ z r. 1935 podobu *vytrych* místo *vitrich*. Tím se toto slovo ještě více podobá polskému *wytrych*. V polštině je *wytrych* spisovným výrazem, proto ho polští zloději mění na *wydra* (Oberpfalcer 1934: 314). Zajímavým srovnáním je varianta *вудрь* v argotu Oděsy (Горбач 1973: 16) a ruské *выдра, выдр*. M. A. Gračov v knize „Русское апро“ (1997) argotizmus odvozuje od *выдрать* ‚ukrást‘ (cit. dle: БСРЖ 2000: 113), což je však nepravděpodobné. V ruském substandardu má i další významy: ‚zloděj — specialista по взрывным замкам‘, ‚provaz‘, slovo se používá také v mn. č. (*выдры*) ve významu ‚karty‘, ve slangu mládeže jsou to ‚klíče‘ (БСРЖ 2000: 113). Z germanizmů nalezneme ve smolných knihách ještě slovo *kachlík* ‚kat‘, např. v zápisu mladoboleslavské smolné knihy z roku 1597. Slovo je uvedeno už v „Liber vagatorum“ z roku 1510 a odvozuje se od rabín. *k’phal* ‚hlava‘. Dalšími podobami v jidiš a rotwelsch jsou *kôfler* (Oberpfalcer 1935: 184), *Kaffler*, *Kofler* ‚kat, ras‘ (SNČ 2006: 171).

Pravděpodobně nejstarším germanizmem v naší práci (příp. jedním z nejstarších) je slovo *herka* ‚starý, sešlý kůň, později i staré auto‘, doložené už v r. 1513. Ve střední době označovalo klisnu obecně. Pochází z něm. *Göre* (střhn. *gurre*, *gorre*) s tímž vývojem významu koně (Machek 1997: 165). Dalším dávným výrazem je *chám* — „1. potupná přezdívka sedláků...od Cháma, zlořečeného syna Noemova. 2. sperma (od středočeské doby)...Je totožné s *chám1*, a to jako kalk (ze 16. stol.) něm. slova. V němčině bylo odedávna (a dosud je v argotu) *kalter Bauer*, sperma ejakulované při předčasné souloži, kde B. prý patří ke gót. kořeni znamenajícím rozkoš, ale pak neporozuměním bylo ztotožněno s *Bauer* ‚sedlák‘ (Machek 1997: 195). Jde o starý lékařský termín, dnes se používá jen odvoz. *chámovod* (SNČ 2006: 161).

1.5.2 Šíření německého argotu na východ

„Zlatým věkem“ germanizmů v substandardech zemí střední a východní Evropy je období 18.-19. stol. Do ukrajinského a ruského substandardu se podle V. M. Mokijenka německý argot dostal většinou následující cestou: „jihoněmecké dialekty

→ jidiš (resp. evropské prostoriččja židovského obyvatelstva Evropy) → polský kriminální žargon → ukrajinský kriminální žargon → ruský kriminální žargon (původně do řeči jeho center: Oděsy, Rostova na Donu aj.). Tento názor zastávají také známí odborníci na ruský a ukrajinský žargon, zvláště B. A. Larin (Larin 1931) a O. Horbač (Horbač 1951; Horbač 1993)“ (ЖРБрейт. 2003: 6). Německý argot „Gaunersprache“ je považován za zdroj „блатной музыки“, která spolu s ofénským jazykem řeckého původu zvaným „феня“ představuje tok ruského a ukrajinského žargonu obecně vůbec (Вальтер 2003: 59).

Český argot se v minulosti čile proplétal s rotwelsch, přičemž němčina zaujímala dominantní pozici. Starý výraz označující peníze, *prach* (později *prachy*), může automaticky vyvolat dojem, že jde o přejetí něm. *Staub* nebo *Pulver* ,t/v‘, protože tyto výrazy jsou, podobně jako české slovo, spojeny s prachem. Vychází však najevo, že existence českého názvu je potvrzena už ve smolných knihách ze 16. století, zatímco německý výraz je znám až od 19. stol. Podobným případem je argotizmus *liška* ,dukát‘, ,zlato‘, mn. č. *lišky* ,zlato‘, ,zlaté peníze‘, ,zlaté hodinky‘. V rotwelsch je *Fuchs* ve významu ,zlato‘ doloženo až v 18. stol. Dalšími příklady jsou názvy peněz *boby* (obdoba v rw. *Linsen* t/v, ve spis. jaz. čočka) nebo *prádlo* (obdoba v rw. *Leintuch* t/v, ve spis. jaz. prostěradlo). Peníze jsou u zločinců v popředí všech zájmů, proto také mají velký počet synonym. Pohyb zločineckých žvlů sice podporoval míšení argotů, srovnávací studium substandardu různých jazyků však ukazuje, že zcela obdobné jazykové jevy mohou vznikat na sobě nezávisle na místech daleko vzdálených (Oberpfalcer 1935: 180). Proto je třeba se opatrně stavět k některým údajným kalkům. Může se to týkat např. zoologických názvů žen a dívek *koza* — ukr., rus. *коза*. Podle O. Horbače jsou to kalky z něm. *Ziege* (dívka), podobně jako *Kuh* — *kráva* — ukr. *корова* nebo *Gans* — *husa* — ukr. *гуска*. Ukrajinské ekvivalenty kdysi ve studentském žargonu označovaly dívky (Горбач 1966: 53). České ekvivalenty *koza*, *kráva*, ukr. *коза*, *корова* a rus. *коза* se užívají i dnes jako hanlivé označení ženy. Ukr. *коза* na Zakarpatské Ukrajině označuje hubenou dívku, čes. *husa* je označením hloupé ženy.

Jazyk zločineckých žvlů má značný vliv na mluvu jiných sociálních skupin. Např. argotická označení peněz velmi snadno a rychle pronikala do žargonu studentů a vojáků, kteří je pak dále rozšířili mezi ostatní vrstvy obyvatelstva (Oberpfalcer 1934: 319).

V Česku i na Ukrajině v minulosti existovalo několik teologických seminářů, gymnázií a škol, kde se studenti učili německý jazyk. Spousta germanizmů je podmíněna pobytem studentů na školách v Německu a Rakousku. O. Horbač poznamenává, že část germanizmů přinesli v případě Haliče a Bukoviny rakouští učitelé. Germanizmy ve školním žargonu Oděsy, Poltavy, Kyjeva, Charkova a Donbasu považuje za žertovné názvy pod vlivem studia německého jazyka ve škole, a také pod vlivem německých nebo židovských spolužáků (Horbač 1966: 53).

Vojáci představují další významnou sociální skupinu, ovlivněnou kriminálním žargonem. V Česku byla navíc za Rakouska-Uherska oficiálním jazykem armády němčina, z čehož vyplývá velké množství německých lexikálních prvků v českém vojenském žargonu. Mimochodem, Češi sloužili ale také v armádách, které bojovaly proti Německu a jeho spojencům. Výrazný vliv tady měla především ruština. Název strojní pušky *kulomet* (z rus. пулемет) pronikl až do českého armádního jazyka (Oberpfalcer 1934: 363).

Germanizmy jsou v hojné míře zastoupeny také v hornickém slangu. V Německu vznikl hornický stav a už v 16. stol. měl vyvinutou svoji profesní mluvu. Tato hornická němčina byla kolonisty šířena na všechny strany, na západ do Francie i na východ až do Ruska. Zvláště názorný obraz mluvy českých horníků zachoval jezuita Jan Kořínek v knize *Staré paměti kutnohorské* (Praha, 1675). Ukázka: „Do jednoho dolu starého na *couku* (rudné žíle) Kuklickým ležícího a od starých horníků jménem „dvou bratří“ nazvaného po *cimrknechtu* (v řemenném sedění), poněvadž *fartu* (žebříku) nebylo, jsem se *heňoval* (dolů pustil) a v něm tento *handštán* (kus rudy, co bys do ruky mohl vzít) šťastně *vyšaroval* (křížem vyřal). — Z té *fudrnosti* (uličky) skrz mnoho *hašplů* (děr, kterými se ruda po rumpále táhne) k rozličným *vortům* (místům, kde se ruda seká) se lezlo.“ (cit. dle: Oberpfalcer 1934: 370).

Z hlediska geografické polohy Česka, Ukrajiny a Ruska existuje logický předpoklad, že nejvíce germanizmů existuje v českém substandardu, méně potom v ukrajinském a ruském. Německý jazyk byl vždy v mnohem bližším kontaktu s češtinou, takže velká část germanizmů, které se v Česku běžně užívají, se na Ukrajinu a do Ruska vůbec nedostala. Existují ale případy, kdy německé slovo přejala všechny tři jazyky, ale v češtině se toto slovo, na rozdíl od ukrajinštiny a ruštiny, už neužívá — např. čes. *šulír* / *šulař*, ukr., rus. *ушлер* „podvodník“ (z něm. *scholderer*, *schollerer* „organizátor hazardních her“).

Dalším jevem je existence germanizmů ve slovanských jazycích, ale jejich zánik v původním jazyce. Příklady slov německého původu v českém substandardu, které se v němčině už neužívají: *panchart / parchant* ‚nemanželské dítě‘ (z něm. *Banchart* ‚t/v‘), *randál* ‚hluk, kravál‘ (z něm. *Randal* ‚t/v‘, dnes už jen sloveso *randalieren* ‚dělat kravál‘), *buzerant* ‚homosexuál‘ (z něm. *Buserant* ‚t/v‘, v něm. arg. se udrželo jen *busi*), *šmigrust* ‚pomlázka, šlehání pomlázkou‘ (z něm. *Schmeckostern* ‚t/v‘; tento starý něm. zvyk v Německu už prakticky vymizel a udržel se již jen u nás a u Poláků).

Germanizmy, které se rozšířily do Česka, na Ukrajinu i do Ruska, se zabýváme v praktické části naší práce.

1.5.3 Germanizmy ve slangu současné mládeže

Mladí lidé představují natolik rozšířenou, početnou a otevřenou sociální skupinu, že v tomto případě je vhodné používat pro jejich mluvu termínu „slang“. Ve slangu současné mládeže najdeme staré výrazy německého původu, které jsou dnes znovu oblíbeny, např. ukr., rus. *блaм* (etym. viz slovník na konci práce), čes. *kušnit* ‚mluvit, mluvit zbytečně, dříve též odmlouvat, reptat‘ (z něm. hov. *Kusche* ‚t/v‘, resp. *Gosche*, nář. *Gusche*) (SNČ 2006: 207). Vznikají i nové podoby starých výrazů, např. *fogis, fóťa* ‚táta‘ — ze starší podoby *fotr* (z něm. *Vater* ‚t/v‘) (SNČ 2006: 127, 129), nebo *čusbus, čusík* ‚pozdrav‘ — z *čus* (z něm. *Tschüss*, srov. něm. *Tschüssie* ‚t/v‘, na rozdíl od čes. ekvivalentů pouze pozdrav na rozloučenou) (SNČ 2006: 94). Objevují se také nové výrazy, např. *machršňůra, machršňůrka* ‚pásek kolem krku, na kterém se nosí klíče či mobilní telefon‘; módní doplněk typický pro konec 90. let a zač. 21. stol. Obvykle se prodává jako „klíčenka“ (angl. *key band* či *key strip*) (SNČ 2006: 221). Slovo je složeninou z *machrovat* ‚chlubit se něčím‘ (to z něm. *Macher* ‚schopný, šikovný člověk‘ < něm. arg. *Macker* ‚znalec, mistr‘ < jidd. *makor* ‚známý‘, SNČ 2006: 221) a *šňůra* (z něm. *Schnur* ‚t/v‘). Z českého, ukrajinského a ruského slangu mládeže nemizí ani výrazy *kindroš*, ukr. *киндер*, rus. *кинд* / *киндер* / *киндарёнок* ‚dítě‘ (z něm. *Kind* ‚t/v‘, mn. č. *Kinder*), čes. *kindoškára* ‚kočárek‘. Je možné, že určitý podíl na udržení těchto slov v substandardu má také stále oblíbené „kindervajíčko“ (čokoládové vajíčko pro děti s hračkou uvnitř, které se prodává už od 70. let). Srov. ukr. *киндер-сюрприз* / *киндерсюрприз*: 1. ‚plešatý člověk‘; 2. ‚neplánované těhotenství‘ (КСЖЛЮМ 2003:

138), rus. *киндер-сюрприз* / *киндерсюрприз*: 1. ‚maličké dítě, nemluvně‘; 2. ‚dítě, které má několik končetin v sádře‘; 3. ‚neplánované těhotenství‘ (БСРЖ 2000: 254).

Mládež dává některým starým výrazům nové významy, např. *čoch* ‚hospoda‘ (pův. laciná), pitka, soukromá oslava, mejdan‘. Nový význam: ‚taneční zábava‘ (z víd. arg. *Tschoch*, *Tschecherl* ‚hospoda‘) (SNČ 2006: 90).

Vlivem angličtiny začíná mít konkurenci germanizmus *helfnout* ‚pomoci‘ (z něm. *helfen* ‚t/v‘) v anglicizmu *helpnout* (z angl. *to help* ‚t/v‘). Autoři „Slovníku nespisovné češtiny“ na internetovém vyhledávači Google zjistili, že „na přibližně 1000 výskytů ‚anglického‘ tvaru slova připadá jen 750 výskytů klasického ‚německého‘ *helfnout*“ (SNČ 2006: 9). Výraz *hendy*, rus. *хэнду* / *ханду* ‚mobilní telefon‘ je pseudoanglicizmus z angl. *hand* ‚ruka‘. Slovo *handy* v angličtině neexistuje, do českého a ruského substandardu bylo přejato z něm. *Handy* ‚t/v‘ (3PCA 2003: 151, 147; SNČ 2006: 150). Ve slangu mládeže lze nalézt také složeniny německých a anglických prvků, např. *fízlboys* ‚policie‘ (něm. arg. *Fiesel* ‚chasník, pasák, lump‘, pův. *Fisel* či *Pesel* ‚penis‘, SNČ 2006: 123; angl. *boys* ‚chlapci‘). Kontaminací germanizmu *šalina* ‚tramvaj‘ (z něm. *Elektrische Linie*, zkráceno na *scheline* ‚t/v‘, SNČ 2006: 355) a pravděpodobně názvu ruského města *Stalingrad* vznikl *Šalingrad* ‚Brno‘.

Germanizmy ve slangu současné mládeže ve srovnání s mluvou starších generací sice nejsou tak hojně zastoupeny, nelze však tvrdit, že spějí k zániku. Jak jsme uvedli výše na několika příkladech, některé z nich jsou stále aktivně užívány a dále se rozvíjejí. V českém substandardu jsou i nadále oblíbeny výrazy s německými koncovkami –unk, –uňk (ve slangu mládeže je to např. *řezuňk* ‚výprask‘), stále se udržuje také německá výslovnost některých slov, např. *študák*, *študovat*, *pucle* ‚skládačka‘ (z angl. *puzzle* ‚hádanka, rébus‘ s něm. výslovností *z>c*, SNČ 2006: 313).

1.5.4 Opačný jev: přejímání českých slov do německého jazyka

Pro ilustraci kontaktů němčiny s českým a jinými slovanskými jazyky uvádíme v naší práci několik příkladů, kdy naopak přejímala cizí slova němčina.

SKOKAN ‚biřic, rychtářův služebník‘ — výraz doložen už roku 1597 v mladoboleslavské knize. Biřic měl ve středověké společnosti velmi nízké místo, proto dostal takové posměšné argotické jméno. Je odvoz. od subst. *skok*, s nímž bývala spojena představa násilí. Slovo *skok* znamená v polském a ruském argotu

‚bytovou krádež‘. Kdo krade v předsíních, je pol. *buchacz skokowy*, kdo se vloupává do zavřeného bytu, je ukr., rus. *скокарь, скакач, скакун* nebo *скачѣк*. Toto slovo proniklo i do rotwelsch jako *Skoker* a bylo odtud zase přejímáno nazpět; srov. pol. *skakier* (také *szpryngowiec*) a rus. *скокер* (Oberpfalcer 1935: 179, 184). Ruský ekvivalent má ještě další význam: ‚zloděj, který krade ve dne‘ (ЖРБрейт. 2003: 111). Srov. *čór na šaušprunk, šaušprunkář* ‚zloděj za dne‘ (ze sbírky státního zástupce v Hradci Králové, kterou K. Juda poslal redakci Českého lidu; otištěno v roč. XI. z r. 1902; cit. dle: Oberpfalcer 1935: 184, 175) (srov. něm. *Schau* ‚podívaná‘, *schauen* ‚dívat se‘, *Sprung* ‚skok‘). Ukrajinské ekvivalenty jsou prakticky shodné s ruskými, O. Horbač uvádí v argotu Oděsy z konce 19. stol. výrazy *скакун* a *скокер* (Горбач 1973: 15, 16).

FEŠÁK — ‚elegantní, dobře vypadající a oblečený muž‘ (z něm. *fesch* ‚elegantní, hezký‘, to z angl. *fashionable* ‚módní‘, *fashion* ‚móda‘, to z fr. *façonné* ‚hezky upravený‘; slovo se „vrátilo“ do (vídeňské) němčiny jako *Feschak*. Jedná se o jedno z několika desítek typicky vídeňských slov českého původu (SNČ 2006: 120).

LEPŠÍ: JÍT NA LEPŠÍ — ‚jít do restaurace (na večeři)‘, někdy také ve významu ‚jít do podniku, kde se lze seznámit‘, ‚jít si hledat děvče‘; jedno z českých slov, která se stala součástí vídeňské němčiny (SNČ 2006: 214).

HOLOMEK — *hanl.* ‚darebák, lump, mizera‘, ze stč. *holomúdec* nebo *holomudek*, což byl ‚pohlavně nedospělý‘, kdo měl holé (neochlupené) moudří. Od významu ‚mladík, neženatce‘ přešlo *holomek* k významu ‚služebník, zvl. nižšího druhu‘. Přejato do němčiny jako *Holunke, Halunke* (Machek 1995: 175). S. A. Wolf uvádí i význam ‚žebřák‘ (také sloveso *halunken* ‚žebřat‘) (cit. dle: SNČ 2006: 154).

PACHOLEK — *hanl.* ‚lump, mizera, nadávka‘, dříve ‚čeledín nebo pomocník v různých zaměstnáních‘; ve svém *hanl.* významu přešlo také do něm. argotu jako *Pachulke* ‚trestanec‘ (SNČ 2006: 271).

ŠTRYCÁK — *brněn.* ‚chlap, obv. pasák‘ (rak. *Strizzi* ‚pasák‘). Ve Vídni se obv. odvozuje z čes. *strýc* (SNČ 2006: 381). O. Horbač uvádí etymologii ukr. *umpiui* ‚uličník‘ z něm. *Strizzi* ‚zahaleč, povaleč‘, což je údajně z it. *striscione* ‚podlézač‘ (Горбач 1966: 47).

KURVA — *vulg.* ‚prostitutka, event. žena často střídající partnery‘, ‚nadávka‘ (označení ženy nebo muže vyjadřující silnou nesympatii), ‚zaklení‘. Často se odvozuje od lat. *curva* ‚křivka‘ nebo z něm. *Hure*, resp. ze starého *huore* (tam

z řečtiny) ‚děvka‘. Tyto názory však zásadně odmítá V. Machek s tím, že slovo nemůže být přejato z germánštiny, protože by v češtině muselo být ch-. Slovo je zastoupeno v mnoha jazycích, psl. *kurьva* vzniklo asi pronikavým zkrácením z *kur(опѣт)ьva* ‚koroptev‘ (Machek 1995: 309; SNČ 2006: 206).

TVARGLE — *morav.* ‚tvarůžky, olomoucké syrečky‘; asi z něm. nář. *Twarg* (zdrob. *Twargel*), což je ale původem ze slovanského tvarog (odtud pak i něm. spis. *Quark* ‚tvaroh‘) (SNČ 2006: 401).

BRAMBORY — spisovné české slovo proniklo do rakouského nářečí jako *Bramburi*. Název *brambory* se zpravidla vykládá ze jména Branibor, neboť lužický název Braniborce zní právě Brambor. Tvrdí se, že brambory se dostaly do našich zemí přes Brandenbursko (Branibory) za třicetileté války. Podporou tohoto chápání je především čes. nářečí *branibor* a *brantbora* ‚brambor‘. Naopak, český název brambor *erteple* pochází z něm. *Erdapfel* (*Erde* ‚země, *Apfel* ‚jablko‘), kalkem tohoto je *zemský jablko*, *zemák*, na Vysočině *jabko* (Machek 1995: 63; SNČ 2006: 199). S významem ‚země‘ je spojeno i ukr. arg. *терижник, тирижник* ‚brambor‘. Srov. ukr. arg. *мepуза, мupуза, мпуза* ‚země‘ (z hebr. *derekh* prostřednictvím něm. arg. *Dirach* ‚cesta‘, dříve *Terich* ‚země‘). Také v pol. existuje *ziemia* ‚cesta‘ a *ziemniak* ‚brambor‘ (Горбач 1957: 35). Čes. *krumple*, *krumpec*, *krumpír* apod. ‚brambor‘ jsou kalky z něm. *Grundbirne* (‚t/v‘, *Grund* ‚země‘, *Birne* ‚hruška‘), resp. z některého nář. tvaru *Grumpel*, *Grumbeer* aj. (SNČ 2006: 199).

KNEDLÍK — slovo je něm. původu (*Knödel* t/v), ve Vídni se však kdysi užíval i tvar *Knedlik*; panovalo přesvědčení, že slovo je českého původu, snad prý také proto, že dobré knedlíky byly jen české (SNČ 2006: 186).

V minulosti byli českým jazykem ovlivňováni např. němečtí studenti na středních školách. F. Oberpfalcer uvádí příklady z jednoho ústavu v Praze: *Schulka* ‚kompozice‘, *Studka* ‚studentka‘, *Čepe* ‚čepice‘ (čeští studenti si naopak oblíbili slovo *micka* z něm. *Mütze* ‚čepice‘). Jejich profesori měli také *Notes*; úsloví ‚podej to sem‘ znělo *šup sem!* (Oberpfalcer 1934: 357).

Na závěr této kapitoly uvádíme několik úsměvných příkladů z mluvy německých vojáků, kteří v minulosti sloužili v české armádě: ‚*Uchane*, *Uchanen* ‚ucháni (nováčci)‘, také *Nowatschken*; *Prschestschase* ‚přesčasy‘, *Puschkenprohlidke* ‚prohlídka pušek‘; *ich bin erst nach der večerka nach Hause gekommen*. Německý desátník poučuje nováčka: *Aus den Slamníken darf das Stroh nicht herausschaun, sonst kriegst du Domácn* (domáci vězení). Hlídka německých

vojáku hlásí na cvičení: *Die feindlichen pěchota-vařiče glänzen vom pšední voj, der kommt am waldokraj*“ (Oberpfalcer 1934: 363).

1.6 Význam sociálních dialektů (sociolektů)

Sociolekty jsou plnohodnotnou součástí systému národního jazyka. Žargon umožňuje mluvčímu demonstrovat jeho příslušnost k určité sociální skupině. Spisovný jazyk nebo teritoriální dialekty na rozdíl od sociolektů často nevyhovují požadavku jazykové ekonomie vyjádřit se krátce, a také neumožňují mluvčímu plně vyjádřit svůj citový postoj k určité problematice. Dalším důvodem pro užití žargonových či slangových slov může být absence pojmenování určitého předmětu nebo jevu ve spisovném jazyce nebo v nářečích. Interžargon jako komplex různých sociolektů proniká do hovorového jazyka, médií, umělecké literatury a v některých případech až do spisovného jazyka.

Sociolekty byly v minulosti často vnímány jako negativní jazykový jev a existovala snaha je potlačovat. Jejich význam je však nesporný. Představují dynamickou část jazykového systému a jejich studium přispívá k lepšímu poznání četných jazykových jevů. F. Oberpfalcer už dávno poznamenal, že jejich zkoumáním lingvistika poznává nové vývojové tendence, které se v jazyce hlásí ke slovu. „Co je v hovorové češtině namnoze teprve v samých počátcích, že to i pozornosti uniká, to mívají stavovské skupiny již v podobě značně rozbujelé. Argot a slangy ukazují, které způsoby tvoření slov jsou na postupu, a upoutávají naši pozornost i na některé jevy v skladbě (Oberpfalcer 1934: 375). Zajímavou myšlenkou je také to, že syntéza nízkého a vysokého v oblasti užití žargonu do určité míry přispívá k narušení nebezpečné hermetičnosti elitní kultury, otevírá dveře „elitního ghetta“ (Ставицька 2005: 18). V neposlední řadě sociolekty svou povahou představují určitý druh poezie. Podle L. Stavycké se může do synonymické řady některých slov (týkajících se např. alkoholu nebo peněz) dostat cokoliv, jen aby to bylo neobvyklé a originální. Tím se žargon přibližuje k poetickému jazyku (Газета „День“, <http://core.day.kiev.ua/2004/20/society/soc3.htm>. 27.5.2004).

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Poznámky k průběhu analýzy

Základním zdrojem ukrajinského substandardního lexika, které v této práci analyzujeme, jsou „Короткий словник жаргонної лексики української мови“ a „Український жаргон“ L. Stavucké, dále „Словник жаргону злочинців“ O. I. Popovčenko, internet a vlastní zápisy slov, týkající se převážně mluvy Ukrajinců na Zakarpatské Ukrajině. Starší argotické výrazy pocházejí z pěti prací O. Horbače: „Арго українських лірників“, „Арго українських школярів і студентів“, „Правопорушницькі східньо-українські арготизми в дотичних словниках і в літературі перед 1-ою світовою війною“, „Львівські проступницько-тюремницькі арготизми (до 1930-их років)“ a „Наші давні ігри“. Několik málo slov jsme ještě náhodně našli při práci s výkladovým slovníkem současného ukrajinského jazyka („Великий тлумачний словник сучасної української мови“). Seznam všech analyzovaných germanizmů v ukrajinském substandardu včetně výkladu a etymologických komentářů uvádíme na konci naší práce. Obsahuje přes 500 hesel.

K porovnání germanizmů v ukrajinském substandardu s českým a ruským jsme se kvůli obrovskému množství materiálů museli omezit pouze na dva zdroje, a to na „Slovník nespisovné češtiny“ z roku 2006 a na „Большой словарь русского жаргона“ z roku 2000. Náš výzkum však přesto považujeme za objektivní, protože český i ruský zdroj obsahují slova jak ze současného substandardu, tak i ze starého argotu a ve srovnání s excerpovanými ukrajinskými lexikografickými pracemi zahrnují mnohem více hesel (český slovník 14 000 a ruský 25 000).

Ze všech materiálů jsme excerpovali slova německého původu a v různých pramenech ověřili jejich etymologii. Vybrána byla pouze slova s přesvědčivým původem v německém jazyce, rakouské němčině nebo jidiš. Spousta slov má spojitost s hebrejským jazykem, protože jazyk jidiš obsahuje hebrejské elementy. Některé germanizmy, zejména v ukrajinském a ruském substandardu, byly přejaty v polské podobě, např. ukr. *урльон* ‚prázdniny‘ (z něm. *Urlaub* ‚dovolená‘, pol. *urlop* ‚dovolená‘) nebo ukr. *сракотлук* ‚lidový učitel‘ (kalk z něm. arg. *Steißklopfer*, pol. arg. *srakotluk* ‚t/v‘), jelikož většina německých slov se na Ukrajinu a do Ruska

dostala přes Polsko. Z jiné strany, přes Maďarsko, pronikl na Ukrajinu např. germanismus *кли́йбас* ‚tužka‘ (z něm. *Bleiweißstift*, maď. *plajbász* ‚t/v‘).

Do analýzy nebyla zahrnuta slova latinského, francouzského a jiného původu, která se sice dostala do češtiny, ukrajinštiny a ruštiny prostřednictvím němčiny, ale v němčině i původním jazyce mají shodnou sémantiku. Naopak, slova, která mají v němčině oproti původnímu jazyku odlišný význam a sémantika v německém jazyce je shodná se sémantikou v ukrajinském, ruském nebo českém jazyce, analyzována byla. Týká se to např. čes. *kujón* ‚mazaný člověk (z něm. *Kujon* ‚t/v‘, to z fr. *couillon* ‚hlupák‘, pův. z lat. *coleone* ‚kleštěnec‘) (SNČ 2006: 203).

Protože nechceme podceňovat schopnost originální jazykové tvořivosti Ukrajinců, Rusů, ani Čechů, snažili jsme se opatrně přistupovat k některým údajným kalkům z německého jazyka. Jak jsme se už zmiňovali v kap. 1.5.2, zcela obdobné jevy mohou vznikat na sobě nezávisle na místech od sebe značně vzdálených. Výrazy jako ukr. *зримнути* a čes. *propadnout* ‚neudělat zkoušku ve škole‘ mohou dle našeho názoru vzniknout zcela nezávisle na něm. *krachen* ‚t/v‘, proto je z analýzy vyřazujeme. Dalšími příklady možných paralel s německým jazykem, které nebyly klasifikovány, jsou např. ukr. *підмазати*, čes. *podmazat* ‚podplatit‘, rus. *подмазка* ‚úplatek‘, čes. *lodě*, rus. *лодети* ‚boty‘, čes. *červená* ‚krev‘, *mlíkárný* ‚velká řádky‘, *srát na něco* ‚nemít o něco zájem‘, *ploutve* ‚ruce, nohy‘, *klec* ‚vězení‘ a spousta dalších.

Některá slova jako ukr., rus. *блат*, ukr. *фпаер*, rus. *фпаер*, čes. *machr*, *bonz* apod. tvoří početnou řadu odvozených slov. Z důvodu objektivnosti naší analýzy je při srovnávání významu slova v němčině a daném jazyce (UJ, RJ nebo ČJ) z této řady vždy započítáno jen jedno hnízdové slovo. V průběhu zařazování slov do různých lexikálně-sémantických skupin taktéž vždy pracujeme pouze s jedním hnízdovým slovem. Pokud má některé z odvozených slov ještě další nebo jiný význam než hnízdové slovo, je započítán také.

Poslední poznámkou k průběhu analýzy je upozornění na ruskou pravopisnou podobu několika málo germanizmů v ukrajinském substandardu. Jedná se o argotizmy z východní Ukrajiny nebo z jihu (Oděsa). Jde o slova, která jsou společná jak pro ukrajinský, tak pro ruský substandard. Problémem některých tehdejších zapisovatelů byl převod fonetické podoby slov do písemné podoby, a tak se setkáme i s argotizmy typu *уепіэ*. O. Horbač ve svých pracích píše o některých argotizmech paralelně jak v ukrajinské, tak i v ruské podobě (např. *флокениісцер*,

флокенииссер) (Горбач 1973: 16). Ve slovníku germanizmů v ukrajinském substandardu na konci naší práce je původ těchto slov uveden.

2.2 Sémantika germanizmů v ukrajinském, českém a ruském jazyce v porovnání s německým

Všechna hnízdová slova byla rozdělena do tří skupin podle shody, částečné shody nebo neshody se sémantikou v německém jazyce. Z důvodu velkého počtu slov byl u každého hnízdového slova započítán pouze jeden význam — ten, který má nejbližší k sémantice ve výchozím jazyce. Např. heslo ukr. *учака* (1. Mladý učitel, praktikant. 2. Nový vězeň. Z něm. *Zuwachs* ‚nový vězeň‘.) bylo zařazeno do skupiny „Sémantika shodná s NJ“. V ojedinělých případech bylo hnízdové slovo započítáno dvakrát. Důvodem je skutečnost, že jeden z významů tohoto slova pochází z německého spisovného jazyka, druhý z nespisovného. Typickým příkladem je čes. *handl* (1. Obchod, výměna. 2. Krádež, příležitost ke krádeži. Z něm. *Handel* ‚obchod, výměna‘, v něm. argotu též obecné označení kriminální činnosti). Dále se v práci vyskytlo několik případů, kdy jedno slovo obsahuje dva různé německé kořeny. Např. sémantická řada *šúla* ‚škola‘ — *šulda* ‚školník‘ — *šúlér* ‚učitel‘ obsahuje celkem dva německé kořeny (něm. *Schullehrer* ‚učitel‘, *Schule* ‚škola‘, *schulen* ‚školit‘, *Lehrer* ‚učitel‘). Proto jsme do analýzy započítali slovo *šúla*, a také *šúlér*, protože *Lehrer* se nikde jinde v naší práci nevyskytl. U žargonizmů jako *šulda* ‚školník‘, kdy slovo má ve slovníku uveden ještě další význam (v tomto případě ‚mužské přirození‘), se na tento význam nebere zřetel, pokud také nepochází z německého jazyka. Některé germanizmy v ukrajinském, českém a ruském substandardu existují paralelně v německé podobě i jako kalky. V těchto případech byly započítány obě podoby. Týká se to např. ukr. *дах* || *cmpixa*, *кpiua* ‚hlava‘ (něm. *Dach* ‚střecha‘, v přeneseném významu i ‚hlava‘), čes. *fedry*, *fédry* || *peří*, *péra*, *peřina* ‚strach‘ (rak. *Federn* ‚peří‘, v argotu také ‚strach‘), rus. *зутен-морген* || *доброе утро* ‚krádež spáchaná v brzkých ranních hodinách, kdy zloděj vniká do bytu nezamčenými dveřmi‘ (z něm. *Guten Morgen!* ‚Dobré ráno!‘ přes jidiš).

Tabulka č. 1 — Sémantika germanizmů v porovnání s významem v NJ

	Počet započítaných hnízdoých slov					
	Český substandard: 1774		Ukrajinský substandard: 389		Ruský substandard: 297	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Sémantika shodná s NJ	1484	83,7 %	204	52,4 %	121	40,7 %
Sémantika podobná s NJ	134	7,6 %	75	19,3 %	55	18,5 %
Sémantika neshodná s NJ	156	8,8 %	110	28,3 %	121	40,7 %

V tabulce jsou substandardy jednotlivých jazyků uvedeny podle geografického modelu, tedy ve směru šíření germanizmů ze západu na východ. Výsledky jasně potvrzují předpoklad, že spousta germanizmů v průběhu šíření na východ postupně ztrácela svůj původní význam. Zatímco v češtině má sémantiku shodnou s významem v německém jazyce 83,7 % slov, v ruštině je to pouhých 40,7 %. Stav v ukrajinském jazyce jako by kopíroval vzdálenost Ukrajiny od Česka a Ruska. Počet slov se shodnou sémantikou jako v NJ je menší než v češtině a vyšší než v ruštině, hodnota má však blíže k ruské. Posunutí významu znázorňují např. následující žargonizmy: něm. *Leintuch* ‚prostěradlo‘ — čes. *lajntuch*, *laňtuch* ‚prostěradlo‘ — ukr. *лантук* ‚kradená věc‘, *ланхут* ‚páska na rukávu službu konajícího pomocníka velitele nebo aktivisty z řad vězňů‘ — rus. *лантук* ‚kradená věc‘, ‚páska na rukávu družinníka nebo aktivisty z řad vězňů‘, *лантуха* ‚oblečení‘, ‚kradená věc‘; jid. *chochmes* ‚rozum‘ — čes. *chochmes* ‚rozum, chytrost, vtip‘ — ukr., rus. *хохма* ‚žert, anekdota‘, v krim. žarg. také ‚trik, podvod‘ (v UJ také zdrob. *хохмочка* a další odvozené slovo: *хохмиту*, v RJ *хохмач*, *хохмиту*, *хохмогон*, *хохмогонити*); něm. arg. *Kalte Bauer* ‚sperma‘ (spis. něm. *kalt* ‚studený‘, *Bauer* ‚sedlák‘) — čes. (kalk) *chám* ‚sperma‘, ‚sedlák, nadávka‘ — ukr. *хам* ‚mužské přirození‘ — rus. *хам* ‚mužské přirození‘, ‚lokaj, přísluhovač‘, ‚vězeň, který krade jídlo spoluvězňům‘, *хамло* ‚mužské přirození‘, *хаму*, *хамми* ‚ženské genitálie‘, *хамлешка*, *хамлинка* ‚pohlavního akt‘; jid. *chamor* ‚osel‘ — něm. arg. *Chammer* ‚osel, hlupák‘ — čes. *chamr* ‚hlupák, trouba‘, *chamrous* ‚Žid‘ — rus. *хаммер* ‚bohatý Žid‘; zajímavý posun významu pozorujeme také u čes. *mukl* ‚trestanec, vězeň‘, ‚voják odsouzený za drobné přestupky přímo v útvaru (tj. do 21 dnů)‘, ‚muž,

chlap, kluk' — rus. *мукле* ,člověk, který byl propuštěn z vězení', ,svobodný člověk' (z něm. nář. *Muckel* ,chlap' nebo něm. arg. *Mockel* ,chlapík, drobný řemeslník' nebo *Mugler, Mogler* ,zloděj').

Některé germanizmy pronikly jen do češtiny a ukrajinštiny, jiné jen do češtiny a ruštiny, některé existují pouze v ukrajinštině a v ruštině. Výsledky v tabulce jsou pouze orientační, vždy totiž existuje šance, že se jisté slovo, které v některém ze sledovaných jazyků chybí, může objevit v dalších materiálech, ze kterých jsme nečerpali.

Posun významu ve slovanských jazycích není pravidlem. Stejnou sémantiku mají např. ukr. *инацирувати* — rus. *инацировать* — čes. *špacírovat*, ukr. *кіндер* — rus. *киндер, кинд, киндарёнок* — čes. *kindoš, kindroš*, ukr. *месер* — rus. *мессер* — čes. *mesr*, ukr. *фіш* — rus. *фиш* — čes. *fišla*, ukr., rus. *фатер* — čes. *fotr*, ukr., rus. *ксива* — čes. *ksivrl, gsibrl*, ukr., rus. *цинк* — čes. *cink*, ukr. *бенькарт* — čes. *parchant*, ukr. *кумпель* — čes. *kumpl*, ukr. *мантило* — čes. *mantl*, ukr. *мішигін, машигине* — čes. *mešuge*, čes. *kylm, khylm* — rus. *кильм*, čes. *flétna* — rus. *флейта*, čes. *šáb* — rus. *шаб*, ukr. *скриня* — rus. *шкан*, ukr., rus. *арбайт, блат, кумпол, лампа, шкет*.

PŘÍKLADY:

Sémantika shodná s NJ

ukr. <i>варум</i>	něm. <i>warum</i>	,proč'
rus. <i>русии</i>	něm. <i>Russisch</i>	,ruský jazyk'
čes. <i>aušus</i>	něm. <i>Ausschuss</i>	,zmetek'

Sémantika podobná s NJ

ukr. <i>урльон</i>	,prázdniny'	něm. <i>Urlaub</i>	,dovolená'
rus. <i>инобель</i>	,nos'	něm. <i>Schnobel</i>	,zobák, nespis. ústa'
čes. <i>helichy</i>	,peníze'	něm. arg. <i>Hellich</i>	,podíl na kořisti'

Sémantika neshodná s NJ

ukr. <i>шухляда</i>	,čelist'	něm. <i>Schublade</i>	,zásuvka u stolu'
rus. <i>циферблат</i>	,obličej'	něm. <i>Zifferblatt</i>	,ciferník'
čes. <i>fízl</i>	,(tajný) policista'	něm. arg. <i>Fiesel</i>	,chasník, pasák, lump'
		pův. <i>Fisel</i> či <i>Pesel</i>	,penis'

Tabulka č. 2 — Germanizmy přejaté ze spisovného a nespisovného NJ

	Počet započítaných hnízdových slov					
	Český substandard: 1774		Ukrajinský substandard: 389		Ruský substandard: 297	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Slova ze spisovného NJ	1185	66,8 %	207	53,2 %	185	62,3 %
Slova z nespisovného NJ	589	33,2 %	182	46,8 %	112	37,7 %

Hodnoty v tabulce vykazují v českém, ukrajinském i ruském substandardu podobné výsledky. Všechny tři jazyky přejímaly slova častěji ze spisovného německého jazyka než z nespisovného.

Vyskytlo se několik výrazů, které mají svůj původ jak ve spisovné němčině, tak i v argotu. Např. čes. *šlepr* ‚lyžařský vlek‘, ‚vlečná loď‘ pochází ze spis. něm. *Schlepper* ‚vlek‘ (SNČ 2006: 364), ukr. *шлепер* ‚nekulturní, omezený člověk‘ bylo přejato z jid. *schlep* ‚nešikovný nebo tupý člověk‘ (КСЖЛІУМ 2003: 303) a rus. *шлепер* ‚zloděj, který krade věci na nádražích nebo ve vagonech‘, ‚zlodějíček‘, ‚podvodník v kartách‘ pochází z něm arg. *Schlepper* ‚t/v‘, spis. něm. *schleppen* ‚vléci, smýkat‘ (ЖРБрейт. 2003: 138). Čes. *frajer* ‚nebojácný, obdivovaný nebo dobře oblečený muž‘, ‚muž obecně, někdy s hanlivým nádechem‘, ‚nápadník, milenec‘ pochází pravděpodobně ze spis. něm. *Freier* ‚nápadník‘, ‚ženich‘, ‚záletník‘. „Slovník nespisovné češtiny“ uvádí něm. *Freier* ‚zákazník prostitutky‘ (dř. ‚nápadník‘, později ‚záletník‘) od starého *freien* ‚chodit za dívkou, ucházet se o nevěstu‘ (SNČ 2006: 130). V ukr. *фпаер* ve významech ‚nápadník‘, ‚záletník‘, ‚milenec‘, ‚muž obecně‘ pochází také ze spis. něm. *Freier* (КСЖЛІУМ 2003: 273). V ruském substandardu u slova *фпаер* by ze spis. něm. mohly pocházet významy ‚člověk obecně‘, ‚módně oblečený muž‘, ‚člověk s vysoce odpovědnou funkcí‘ a přeneseně i *железный фпаер* ‚traktor‘, ‚žitný chléb‘. Četné další významy germanizmu *фпаер* v ukrajinském a *фпаер* v ruském substandardu, např. ‚člověk, který nenáleží k podsvětí‘, ‚oběť zloděje, podvodníka‘ byly přejaty z něm. arg. *Freier* ‚oběť zloděje, podvodníka‘. V češtině tento argotizmus zatím nebyl potvrzen, na Ukrajinu a do Ruska se dostal jako spousta dalších argotických slov přes Polsko.

2.3 Lexikálně-sémantické skupiny

Všechna hnízdová slova byla rozdělena do 22 lexikálně-sémantických skupin. Celkový počet významů germanizmů v ukrajinském, ruském a českém substandardu je 4067. Přes 70 % z celkového počtu tvoří germanizmy v češtině. Hnízdová slova s více významy nebo s jiným významem u některého z odvozených slov se objevují zároveň ve více skupinách. Např. ukr. *унулити* (1. Hrát karty nebo ruletu. 2. Šňupat kokain. 3. Mít s někým pohlavní styk.) bylo započítáno do tří skupin: „škola, zábava, odpočinek“, „drogy a kouření“ a „láska a sex“. Pohlavní orgány jsou započítány dvakrát, a to do skupin „části těla“ a „láska a sex“. Názvy žen a dívek, které často střídají partnery, jsou zařazeny do skupiny „Morálka, charakter a inteligence člověka“. Pokud jistý žargonismus označuje přímo prostitutku, náleží do „Kriminální sféry“. Ke „Kriminální sféře“ je také přiřazeno podvodné a nečestné jednání člověka. Hraní karet počítáme do skupiny „Škola, zábava, odpočinek“. Pokud jde však o různé podvodné postupy, ke kterým při hraní karet dochází, je germanismus zařazen do „Kriminální sféry“. Známky ve škole se objevují ve skup. „Škola, zábava, odpočinek“, a také v kategorii „Jiné“, kde tvoří podskupinu čísel. Výsledky nelze brát doslovně, jsou pouze orientační, jelikož hranice mezi jednotlivými skupinami nejsou vždy zřejmé. Mnoho lexikálně-sémantických skupin mezi sebou souvisí. Např. alkohol může souviset s odpočinkem nebo kriminální sférou, drogy s kriminální sférou apod. V takových případech se však snažíme držet primárního významu a do kriminální sféry alkohol a drogy nezařazujeme. Problémem bylo také určit pravidla, co všechno lze zařadit do sféry „Práce“. Kromě běžných názvů povolání, pracovních úkonů, nástrojů, pomůcek apod. jsme se do této sféry rozhodli zařadit i žargonizmy z mluvy herců, hudebníků, fotografů a cirkusový žargon. Důvodem je to, že většina takových slov je zastoupena prakticky pouze v českém substandardu a jedná se o placenou práci. Pokud určitý žargonismus, např. z oblasti hudby, výrazně zasahuje do sféry zábavy a odpočinku (např. čes. *šlágr* ‚hit, úspěšná píseň‘), je zařazen do kategorie „Škola, zábava, odpočinek“. Názvy policistů byly započítány do „Kriminální sféry“. Do skupiny „Doprava“ byly zařazeny pouze výrazy týkající se osobní dopravy. Slova, která se týkají např. nákladní dopravy, manipulačních vlaků apod., náleží do sféry „Práce“. Názvy hospod jsou přiřazeny ke „Škole, zábavě a odpočinku“, názvy hospod, kde se

scházejí kriminální živly, jsou započítány do „Kriminální sféry“, povolání hospodských do sféry „práce“. Kategorie „Nemoci a smrt“ zahrnuje také názvy nemocničních zařízení a duševní nemoci a špatné fyzické a psychické stavy člověka. Kvůli aktuálnosti počítačového žargonu v dnešní době jsme mu věnovali samostatnou skupinu „Počítače“, aby bylo zřejmé, jestli mají germanizmy navzdory silné nadvládě anglicizmů v této sféře také nějaké zastoupení.

Tabulka č. 3 — Germanizmy v ukrajinském substandardu

Germanizmy v ukrajinském substandardu (celkový počet významů všech hnízdových slov: 542)					
Lexikálně-sémantická skupina	Počet	%	Lexikálně-sémantická skupina	Počet	%
Kriminální sféra	124	22,9 %	Doprava	11	2,0 %
Škola, zábava, odpočinek	51	9,4 %	Peníze	8	1,5 %
Bydlení a předměty denní potřeby	47	8,7 %	Přátelství	8	1,5 %
Morálka, char. a inteligence člověka	31	5,7 %	Živočichové	6	1,1 %
Člověk podle vzhledu, věku, sociál. postavení a rodinných vztahů	27	5,0 %	Drogy a kouření	5	0,9 %
Části těla	23	4,3 %	Etnonyma	4	0,7 %
Práce	21	3,9 %	Toponyma	4	0,7 %
Láska a sex	19	3,5 %	Vojenská služba	2	0,4 %
Jídlo a pití	18	3,3 %	Zaklení, nadávky	1	0,2 %
Nemoci a smrt	12	2,2 %	Počítače	0	0 %
Alkohol	11	2,0 %	Jiné	109	20,1 %

Tabulka č. 4 — Germanizmy v ruském substandardu

Germanizmy v ruském substandardu (celkový počet významů všech hnízdových slov: 622)					
Lexikálně-sémantická skupina	Počet	%	Lexikálně-sémantická skupina	Počet	%
Kriminální sféra	169	27,2 %	Počítače	13	2,1 %
Části těla	45	7,2 %	Peníze	11	1,8 %
Bydlení a předměty denní potřeby	39	6,3 %	Jídlo a pití	10	1,6 %

Láska a sex	37	5,9 %	Vojenská služba	9	1,4 %
Člověk podle vzhledu, věku, sociál. postavení a rodinných vztahů	33	5,3 %	Doprava	8	1,3 %
Práce	29	4,7 %	Drogy a kouření	7	1,1 %
Morálka, char. a inteligence člověka	25	4,1 %	Přátelství	6	1,0 %
Škola a zábava	19	3,1 %	Toponyma	5	0,8 %
Nemoci a smrt	15	2,4 %	Zaklení, nadávky	2	0,3 %
Alkohol	14	2,3 %	Živočichové	1	0,2 %
Etnonyma	14	2,3 %	Jiné	111	17,8 %

Tabulka č. 5 — Germanizmy v českém substandardu

Germanizmy v českém substandardu (celkový počet významů všech hnízdových slov: 2903)					
Lexikálně- sémantická skupina	Počet	%	Lexikálně- sémantická skupina	Počet	%
Práce	596	20,5 %	Peníze	64	2,2 %
Kriminální sféra	294	10,1 %	Alkohol	62	2,1 %
Bydlení a předměty denní potřeby	273	9,4 %	Nemoci a smrt	43	1,5 %
Škola, zábava, odpočinek	162	5,6 %	Toponyma	29	1,0 %
Morálka, char. a inteligence člověka	141	4,9 %	Zaklení, nadávky	22	0,8 %
Člověk podle vzhledu, věku, sociál. postavení a rodinných vztahů	128	4,4 %	Drogy a kouření	19	0,7 %
Láska a sex	108	3,7 %	Živočichové	19	0,7 %
Doprava	88	3,0 %	Etnonyma	18	0,6 %
Části těla	84	2,9 %	Přátelství	6	0,2 %
Jídlo a pití	80	2,8 %	Počítače	1	0,03 %
Vojenská služba	65	2,2 %	Jiné	601	20,7 %

Pro větší názornost doplňujeme naši práci o tabulku na další straně, ve které jsou vedle sebe uvedeny výsledky procentuálního zastoupení germanizmů v jednotlivých jazycích podle stejných lexikálně-sémantických skupin. Významové skupiny jsou zařazeny pod sebou dle pořadí v ukrajinském substandardu.

Tabulka č. 6 — Procentuální srovnání výsledků v UJ, RJ a ČJ

Významová skupina	%	%	%	Významová skupina	%	%	%
	UJ	RJ	ČJ		UJ	RJ	ČJ
Kriminální sféra	22,9	27,2	10,1	Doprava	2,0	1,3	3,0
Škola, zábava, odpočinek	9,4	3,1	5,6	Peníze	1,5	1,8	2,2
Bydl. a předměty denní potřeby	8,7	6,3	9,4	Přátelství	1,5	1,0	0,2
Morálka, char. a inteligence člověka	5,7	4,0	4,9	Živočichové	1,1	0,2	0,7
Člověk podle vzhledu, věku, soc. post. a rod. vztahů	5,0	5,3	4,4	Drogy a kouření	0,9	1,1	0,7
Části těla	4,3	7,2	2,9	Etnonyma	0,7	2,3	0,6
Práce	3,9	4,7	20,5	Toponyma	0,7	0,8	1,0
Láska a sex	3,5	5,9	3,7	Vojenská služba	0,4	1,4	2,2
Jídlo a pití	3,3	1,6	2,8	Zaklení, nadávky	0,2	0,3	0,8
Nemoci a smrt	2,2	2,4	1,5	Počítače	0	2,1	0,03
Alkohol	2,0	2,3	2,1	Jiné	20,1	17,8	20,7

Výsledky analýzy ukrajinského substandardu potvrzují závěry z předchozích výzkumů, kdy bylo zjištěno, že nejvíce substandardních germanizmů se týká kriminální sféry (v minulém výzkumu 19,8 %, nyní 22,9 %). Podobně jako předtím obsadila druhé místo skupina „Škola, zábava, odpočinek“. Větší zastoupení žargonizmů v této skupině v porovnání s hodnotou v RJ může být částečně způsobeno značným vlivem němčiny na některých teologických seminářích, gymnáziích a školách, a také zahraničními studijními pobyty ukrajinských studentů v minulosti. Srovnávat tuto hodnotu v UJ s výsledkem v ČJ je zavádějící, neboť nižší hodnota této skupiny v českém substandardu je způsobena především velmi výraznou skupinou „Práce“, která je v ČJ na prvním místě a tvoří ji pětina všech germanizmů. Čeští studenti byli v minulosti také značně ovlivněni německým jazykem. Celkově jsme v této skupině napočítali 51 hnízdových slov v UJ, 19 v RJ a 162 v ČJ. Je také třeba zdůraznit, že skupina se týká nejen školy, ale také volného času, tedy i názvů hospůdek apod.

„Kriminální sféra“ má co do procentuálního zastoupení největší vliv v ruském substandardu (27,2 %). V češtině se 10,1 % podobá výsledku z minulého výzkumu (12,5 %) a taktéž zaujímá v českém substandardu výrazné místo, hned po žargonizmech či profesionalizmech ze sféry práce.

Důvodem výrazného procentuálního rozdílu v lexikálně-sémantické skupině „Práce“ v českém substandardu oproti předchozímu výzkumu (dříve 8 %, nyní 20,5 %) je fakt, že při první analýze jsme pracovali s vlastním materiálem, který obsahoval pouze všeobecně známé germanizmy ze současného českého substandardu, zatímco při nynější analýze byly žargonizmy excerpovány ze „Slovníku nespisovné češtiny“, který se týká současného i historického substandardu a zahrnuje také obrovské množství profesionalizmů. Do naší práce z něho bylo započítáno 596 hnízdových slov z profesní sféry.

Ve všech třech jazycích náleží důležité místo také skupině „Bydlení a předměty denní potřeby“, která obsahuje mimo jiné také názvy oděvů, nábytku apod.

Přibližně stejných hodnot dosahují v UJ, RJ i ČJ kategorie „Morálka, charakter a inteligence člověka“, „Člověk podle vzhledu, věku, sociálního postavení a rodinných vztahů“ a další.

Rozdíl je zřejmý u skupiny „Části těla“, která se v RJ dokonce dostala na druhé místo. Zde pozorujeme velký počet názvů pohlavních orgánů, což se projevilo i na vyšší hodnotě u skupiny „Láska a sex“ oproti UJ a ČJ.

V RJ existuje vyšší procentuální zastoupení etnonym. Ta se z převážné většiny týkají Židů.

Co se týče kategorie „Zaklení, nadávky“, v ČJ bylo napočítáno celkem 22 hnízdových slov, zatímco v UJ a RJ se vyskytl jen vulgarizmus *ноу* (v ruském substandardu se vyskytlo navíc ještě urážlivé slovo z vězeňského žargonu *uaxmëp*). Zpozorovali jsme, že autoři ukrajinských i ruských slovníků se snažili vulgární a obscénní lexikum separovat ze slovníků žargonu do jiných lexikografických prací, speciálně zaměřených na mat. Slovo *ноу* L. Stavycká zařadila pouze do svého prvního slovníku ukrajinského žargonu (КСЖЛТУМ 2003), ve druhém, rozšířeném vydání „Український жаргон“ (УЖ 2005) se už nevyskytuje. Zde je na místě otázka, zda jsme nezkoumali nerovnocenný materiál, jelikož ve „Slovníku nespisovné češtiny“ je vulgarizmů spousta. Naši analýzu však přesto lze považovat za objektivní, protože základní slova ukrajinského a ruského matu nejsou německého původu a nelze tedy očekávat při případné analýze slovníků matu žádné převratné změny.

Všechny ostatní lexikálně-významové skupiny, o kterých jsme se nezmínili, vykazují ve všech třech jazycích podobné hodnoty. Pouze sféra počítačů přinesla poněkud zajímavý výsledek: zatímco v UJ a ČJ se germanizmy ve sféře počítačů

neobjevily (v ČJ jsme zaznamenali pouze *bonzblok* jako označení různých chatů a blogů), v RJ bylo excerpováno celkem 13 hnízdových slov.

V kategorii „Jiné“ mají ve všech třech jazycích největší zastoupení různé negativní jevy, emoce a projevy. Navzdory původnímu záměru pro ně nebyla vytvořena samostatná lexikálně-sémantická skupina. Důvodem bylo to, že jako negativní jev lze vnímat také významy spousty žargonizmů z jiných skupin, např. z kriminální sféry.

Na závěr této kapitoly uvádíme příklady z jednotlivých skupin.

PŘÍKLADY:

Kriminální sféra

ukr. *блат, бонза, видра, зекс, кіча, кулати, малина, фрей, цинк, цувакс, шпаєр*
rus. *вассер, веиєр, зухєр, капать, крыша, ксива, пуфф, райзен, тантель, фраєр*
čes. *čachrovat, flastr, gauner, hampejz, kajlovat, lágr, mord, šmé, špicl, vekslovat*

Škola, zábava, odpočinek

ukr. *бельфер, буда, бухєнвальд, урльоп, цвайка, цувакс, шпацирувати, штамбух*
rus. *бунтить, дурилять, краль, русиш, цвайка, шпацировать, шпилить, пуфф*
čes. *ajnska, bádit, cajgnis, čundr, handec, šlinda, šrotič, šůla, vandrovat, rajzovat*

Bydlení a předměty denní potřeby

ukr. *бамбетель, ідіот, кліфт, лефеле, лінзи, фандела, цайтунок, штрімфлі*
rus. *банк, бундєсрат, клиф, линзен, луковица, фикс, хауз, ширма, штыфт*
čes. *betla, blajštift, kšilt, lustra, šajsblat, šláfcimra, šolna, šrajtofle, šufánek, piksla*

Morálka, charakter a inteligence člověka

ukr. *ганиф, фрей, хамон, шланг, шлеєєр, шмок, шпіцифіндер*
rus. *наштигованный, пудель, фраєр, хохмач, штуєєр, шульц*
čes. *fikaný, flákač, flundra, háklivý, chakec, chamr, špórmajstr*

Člověk podle vzhledu, věku, sociálního postavení a rodinných vztahů

ukr. *бахур, карл, кіндер, рашпіль, фатєр, шкет, шланг, шнурок, шпиндик*
rus. *арнольд, кинд, махор, мутєр, папахєн, фиксатый, цукєр, шварцєєгєр*

čes. *cvalda, fotr, frau, habán, hastroš, koc, kost, kraksna, lunt, machna, mutr*

Části těla

ukr. *балда, балкон, дах, клапач, скриня, туха, циферблат, шнобель, шухляда*

rus. *гамбургер, зекала, карл, муфта, тухес, цыпа, чувачок, шнорхель, шуцер*

čes. *augle, balkon, bimbás, fógľ, haksna, kozy, ksicht, lulán, pracka, sulcky*

Práce

ukr. *арбайт, бельфер, кнайпчик, рашпіль, цвірна, шнайдер, шустер*

rus. *кремер, кухарка, партайгеноссе, фляйшман, фюрер, цолнер, швестер*

čes. *bánmajstr, bigovat, bóřmašina, fachman, fířa, gastarbajtr, klajstr, majzl*

Láska a sex

ukr. *балкон, бутерброд, групен-секс, поштрикатися, фраєр, шури-мури*

rus. *альфонс, завинтить, матильда, цыпа, шайба, швестер, шпилить*

čes. *bordel, centrálmolkeraj, cucat se, fikat, grupnsex, kašpárek, šamstr, teplý*

Jídlo a pití

ukr. *апел, бройт, залц, заштикльовка, кохтити, терижник, флейш, шахрай*

rus. *фиш, железный фраер, фриштыкать, эрзац-песок*

čes. *ajntopf, bims, cvířak, flákota, knobloch, komisářek, nachšpajz, šlichta*

Nemoci a smrt

ukr. *капут, мішігін, піташка, трипак*

rus. *группер, кранк, лауфер, трипак, шлюзовать*

čes. *hicovat, chabrus, kapouřovat, klempířovat, špitál, křipl, kronkat, kurýřovat*

Alkohol

ukr. *бірце, брандохлиця, бухенвальд, вайн, вакса, фауст, фляшка, шнапс, шток*

rus. *бир, бухенвальд, буцыгарня, гамира, портвейнгеноссе, флян, швыркать*

čes. *achtřik, bír, brávinta, čechř, flaška, holba, krýřľ, šnaps, štamprle, trunčit, vajř*

Doprava

ukr. *бан, беемвешка, бус, фолькс, фура, швиркати, штрика*

rus. *баварец, бан, бюргер, фара, шайба, швырануть*

čes. *blinkr, brzovat, dvousic, fáro, fichtl, frkér, šalina, traboš, vágn, rola*

Peníze

ukr. *гельди, кербел, крейцери, штука*

rus. *гольда, линзен, хала, шайба, штука*

čes. *blechy, cálovat, flok, rantále, helichy, kajf, majlant, střelit, tác*

Přátelství

ukr. *гебра, кагал, кумпель, пака, шитвис*

rus. *андрус, карел, хевра, чувак*

čes. *kamarádšoft, kumpl, sajtna*

Živočichové

ukr. *гунт, гац, ферт, фіш, цігун, шкіни*

rus. *фиш*

čes. *fišla, herka, kim, míca, šnek, rafan, ratlík*

Drogy a kouření

ukr. *махлайося, файка, шахта, шлюг, шпилити*

rus. *абзац, кух, стремак, фабрика, файка, шайба, шпилить*

čes. *bák, fajfka, fárat, fet, šlukovat, šméčko, máznout si, šutr, pumpa, rauchčit, rauš*

Etnonyma

ukr. *алт, бандера, боцай, кудлай*

rus. *бандеры, боши, гамбургер, гудлай, хаммер, шлагбаум, иницель*

čes. *balbous, cajzl, čížek, helmut, hitlerjugend, mošťák, Prahajzl, šaliňák*

Toponyma

ukr. *Бандерштад, Гапкенистрасе*

rus. *Бундес, Крах Культуры, Штука*

čes. *Cajsko, Frajplac, Gelbec, Šalingrad*

Vojenská služba

ukr. *бецак, зелений*

rus. *вахмистр, энгель*

čes. *execírka, lajtnant, špenát, verbovat*

Zaklení, nadávky

ukr. *поц*

rus. *поц, шахтёр*

čes. *himlhergot, šmankote, hajzl, cuchta, šajse, šmejd, parchant*

Počítače

rus. *дрюкер, кнюпель, парикмахер, привинтить, шлейф*

čes. *bonzblok*

Jiné

Negativní jevy, projevy, emoce: ukr. *абзац, бакштейн, мойри, шварцово, швицувати*, rus. *абзац, киксануть, левый, проишпилить, штрафоваться*, čes. *cityřovat, fedry, ganc egál, kibicovat, šlamastika, trágiš, pech, sekýřovat, štyngec*

Pozitivní jevy, projevy, emoce: ukr. *лахати, файний, фарт, хохма*, rus. *блатной, файный, хохма, шухарной*, čes. *čupr, festovní, lajvont, špica, super, im bilde*

Zmetek, nekvalitní věc: ukr. *дрек*, čes. *aušus, drek, šlendrián, šmejd, šunt, póvl*

Hluk, nepořádek: ukr. *хайдер, шухер, ялув*, rus. *шухер*, čes. *bordel, herberk, virvál, randál, mumraj*

Čísla: ukr. *ахт, драй, зекс*, rus. *таузенд, трай, цвайка*, čes. *cénka, cvaja, elfr*

Dokumenty: ukr. *аусвайс, ксива, фікси*, rus. *вексель, ксива*, čes. *flepen, hódř*

Příroda, přírodní jevy: ukr. *блатна кулька, васер, голи*, rus. *шварц, энгель*, čes. *hajcna, valdec, vasř*

Elementy krajiny: ukr. *теруза*, rus. *кильм, плац, шайба*, čes. *bergl, buranov, dorfa, góřtna, kylm, mokum, štat, štrosa*

Slovesa pohybu: ukr. *канати, пензлювати, пнати, шниряти*, rus. *канать, лавировать, шнуровать*, čes. *fořřovat, kvaltovat, kýblovat, štychat, rejdřt*

2.4 Mezijazykové zvláštnosti

Tato kapitola má za cíl upozornit na některé zajímavé jevy v ukrajinském, ruském a českém substandardu, které jsme v průběhu našeho výzkumu zaznamenali.

V substandardu se velmi často objevuje synekdocha (pojmenování části místo celku). Názvy částí těla se stávají označením člověka, např. ukr. *инобел* ,nos‘, ,člověk s dlouhým nosem‘ (z něm. *Schnabel* ,nos‘), čes. *pajndla*, *páma* ,dívka‘, ,prostitutka‘, *kost* ,hezká dívka‘, ,milénka‘ (z víd. arg. *Ba*, tj. *Bein* ,noha‘, ,kost‘). Především se to týká názvů pohlavních orgánů, u názvů mužského přirození často také dochází k posunu k významu ,hlupák, blbec‘, např. ukr. *шмок*, čes. *šmok* ,hlupák‘, rus. *шмок* ,mužské přirození‘ (z jid. *Schmock* ,penis‘, ,hlupák‘, ,nešika‘), čes. *bimbás* ,mužské přirození, *pimpas* ,mužské přirození, ,hlupák (z něm. *pimpeln* ,mít pohlavní styk‘, víd. *bimbbadl* či *bimbf* ,mužské přirození‘), čes. *bembeřice* ,ženské přirození‘, ,dívka‘ (z něm. *pimpeln* ,mít pohlavní styk‘), čes. *fizulka* ,ženské přirození‘, *fizule* ,dívka‘, *fízl* ,policista‘ (z něm. arg. *Fiesel* ,chasník‘, ,pasák‘, ,lump‘, pův. *Fisel* či *Pesel* ,penis‘). Vyloučen ale není ani posun významu opačným směrem, tedy z označení člověka na pohlavní orgán, ukr., rus. *балда* ,mužské přirození‘, čes. *balda* ,venkovan‘, ,mužské přirození‘, by mohlo být přejato z něm. arg. *Bal* ,člověk‘ (to z jid. *bal* ,muž, hebr. *ba'al* ,pán‘).

Označení člověka může pocházet také z názvu chutného jídla, srov. čes. *roštěnka* ,dívka‘ (z něm. *Rost* ,rošt‘), *šnycl* ,dívka‘ (z něm. *Schnitzel* ,řízek‘), rus. *шницель* má významy ,mužské přirození‘ a ,Žid‘.

V češtině na rozdíl od ukrajinštiny a ruštiny při přejímání z němčiny často docházelo ke změně a>o, pravděpodobně pod vlivem rakouské němčiny a jihoněmeckých nářečí, kde se vyslovuje „o“ místo „a“. Např. čes. *fotr* ,otec‘ (z něm. *Vater* ,t/v‘), v ukr. a rus. *фатер* ,t/v‘ ke změně nedošlo. Další příklady: ukr. *їо*, čes. *jo* ,ano‘ (z něm. *ja* ,t/v‘), čes. *koc* ,dívka‘ (z víd. *Kotz*, něm. *Katz* ,kočka‘), *lógr* ,sedlina, zejm. v kávé‘ (z něm. *Lager* ,usazenina‘), *šlofik* ,spánek‘ (z něm. *Schlaf* ,t/v‘). V češtině existují některé výrazy paralelně ve variantách s „o“ i s „a“, srov. *fracek* / *frocek*, *knap* / *knop*, *machr* / *mochr*.

Pro argot, resp. zločinecké prostředí, je příznačné ocenění zkušenosti a strach ze zbrklosti mládí. Srov. čes. *olt* ,dobrý, v pořádku‘, ,starý‘, (z víd. arg. *olt*, tj. *alt* ,dobrý, v pořádku‘, spis. ,starý‘), *oltála* ,milénka, partnerka‘, *stará* ,manželka‘,

‚trvalá přítelkyně‘ (srov. něm. hov. *die Alte* ‚milá‘, ‚přítelkyně‘, v argotu také ‚pasákova prostitutka‘, ‚majitelka nevěstince‘), čes. *krén* ‚špatný‘, ‚nebezpečný‘ (víd. arg. *krean* nebo *grean* ‚špatný‘, tj. něm. spis. *grün* ‚zelený, tedy mladý, nezkušený‘), čes. *grýncajk* ‚nováčci‘ (voj.) (z něm. *Grünzeug* ‚byliny‘, hovor. ‚zelenina‘, též ‚nezkušená mládež‘) (SNČ 2006: 141, 197, 265, 347), čes. *zelenáč* ‚nováček, začátečník, nezkušený člověk‘, ukr. *зелений* ‚nováček‘, ‚člověk neznající zlodějská pravidla‘, ‚mladý, nezkušený člověk‘, ‚voják v prvním půlroce služby‘ (КЦЖЛІУМ 2003: 125). F. Oberpfalcer uvádí *zelená* ‚podvod, oklamání‘ (Oberpfalcer 1935: 209). V souvislosti s významem něm. arg. *olt* by bylo zajímavé prozkoumat etymologii ukr. arg. *алт* ‚Ukrajinec‘, *алтуга* ‚Ukrajinka‘.

Další postřeh se týká rus. *маузенд* ‚litr‘ (jeden z významů): v češtině se naopak *litr* říká tisícikoruně (něm. *tausend* ‚tisíc‘).

V ruském substandardu se také vyskytuje zvláštní frazeologismus ♦ *есть конф на голове у кого / иметь конф на голове* ‚o rozumném, chytrém, rozvážném člověku‘, doslova ‚mít hlavu na hlavě‘ (z něm. *Kopf* ‚hlava‘).

Některé pojmy, které jsou v jednom z jazyků nespisovné, jsou v jiných spisovné, např. čes. *tripr* ‚kapavka‘ je nespisovné slovo, ukr. *mpunep* a rus. *mpunneп* ‚t/v‘ jsou spisovná slova (nespis. v obou jazycích je *mpunak*) (z něm. *Tripper* ‚t/v‘), ukr. *шупывати* ‚mýt podlahu‘ je spisovné slovo, čes. *šúrovat* ‚t/v‘ je nespisovné (z něm. *schuren*, dnes *scheuern* ‚třít, dřít, otírat‘).

Z germanizmů jako čes. *špíz* ‚kovová jehla s napíchnutými opečenými kusy masa či uzeniny, obv. proložené cibulí, dř. běžnější název *ražniči*‘ (něm. *Spieß* ‚rožeň‘) nebo čes. *restovat* ‚opékat, smažit‘ (z něm. *rösten* ‚opékat‘) se pomalu stávají standardní termíny.

2.5 Substandardní germanizmy ve funkčních stylech

Germanizmy, stejně jako ostatní lexikum nespisovné slovní zásoby, se běžně užívají ve třech funkčních stylech: v uměleckém, publicistickém a hovorovém, kde plní expresivní funkci. Jsou pro jazyk velkým přínosem, pokud jsou používány s citem a v rozumné míře. V naší práci jsme pracovali s materiálem všech tří stylů. Níže uvádíme několik příkladů z ukrajinského substandardu.

Germanizmy v uměleckém stylu

ШНИРЯТИ ,rychle se pohybovat sem a tam, v různých směrech‘:

*Народ **шниряв** у різні сторони, штовхався і викрикував в різних мовах. Вавілон... Сагайдачний пропхався над сам берег і став роздивлятися. Хотів перелічити кораблі, та не можна було. Одні заступали других, а байдаки шниряли і мішались, мов стадо уток, коли між них поживу кинеш.*

(Андрій Чайковський : Сагайдачний;

<http://www.ukrcenter.com/read.asp?id=216&page=123>).

ФРАЄРНУТИСЯ ,dostat se do nepříjemné situace, udělat si ostudu‘:

*Ні чорта собі – **фраєрнулась!** / Устругнула, бач, телеграмку: / Зустрічай / повернулась / прибуваю дев'ятій ранку / Зустрічай свою втрату!.. < ...>
...Порожньо на пероні (Оксана Забужко: Диригент останньої свічки; КСЖЛУМ: 274).*

ШПАЦЕР ,procházka‘:

*Поважна галицька родина – огрядний тато в бронзовому плащі і широкополому капелюсі, намальована мама зі свіжою “хімією” на голові і двоє пустуватих дітлахів – сумлінно, очевидно, відстоявши Службу Божу, традиційно вирушили на **шпацер** до центру. У чудову обідню пору вихідного дня гріх не попестити дітисьок “снікерсами” та “чупа-чупсами”.*

(Адріан Романчук: Паперові красуні; Газета „Поступ“:

http://postup.brama.com/001130/196_7_1.html)

Germanizmy v publicistickém stylu

БЛАТХАТА ,byt, ve kterém bydlí nebo se setkávají kriminální živly‘:

*Оскільки наші „ресторани” тяжіють навіть не до „готелю”, а до брудної „**блатхати**”, напрошується логічний висновок: як говоримо, так і живемо (Газета „Українське слово”, 2001, ч. 11; КСЖЛУМ: 50)*

ШУХЕР ,signál o nebezpečí‘, „konflikt, hádka‘, „prohlídka‘, „ruch, zmatek‘:

Адже хлопці їй розповіли, що крадіжку викрито та який з того вийшов „шухер” (Газета „Світ молоді”. Івано-Франківськ; КСЖЛУМ: 308).

ФАРТ ,šťěstí‘:

*Крім того, не останню роль відіграє елементарний **фарт**. Як сказав один тренер: „Немає **фарту** — бути інфаркту”* (<http://www.day.kiev.ua/52505/>).

Germanizmy v hovorovém stylu

ГАНЦ ,vůbec‘:

Я вчора танці не спав (Zakarpatská Ukrajina, zápis z r. 2004).

КЛИЙБАС ,tužka‘:

Подай ми клийбас, будь ласка (Zakarpatská Ukrajina, zápis z r. 2005).

ШТРИМФЛІ ,ponožky‘:

Забери звідси свої смердячі штримфлі! (Zakarpatská Ukrajina, zápis z r. 2005)

ZÁVĚR

Smyslem předkládané diplomové práce bylo specifikovat postavení germanizmů v dávném i současném ukrajinském substandardu a vše porovnat se situací v české a ruské nespisovné slovní zásobě.

Teoretická část si kladla za cíl osvětlit problematiku sociolektů a jiných vrstev substandardu obecně jak z hlediska terminologie, tak i z hlediska významu nenormativního lexika v rámci systému národního jazyka. Jedním ze základních přístupů je odmítnutí názoru, že sociolekty jsou „slovním odpadem“ a v řeči kulturních lidí nemají místo. Naopak, představují „humus, nezbytný pro živý, přirozený jazyk a jeho normální rozvoj“ (Береговская 1996; cit. dle: Ставицька 2005: 14). Důležité je také rozlišovat jednotlivé pojmy substandardu a automaticky neztotožňovat žargon s vulgární a obscénní slovní zásobou.

Na vymezení jazykovědné terminologie substandardu existují mezi lingvisty rozporuplné názory. Základní pojmy této oblasti jako argot, žargon a slang jsou často zaměňovány a spousta vědců je pokládá za synonyma, především žargon a slang. S pojmem „slang“ se setkáváme daleko častěji, v naprosté většině případů mu před užíváním pojmu „žargon“ dávají přednost čeští lingvisté. Naopak, např. v ruské a ukrajinské lingvistice je tendence tyto pojmy od sebe odlišovat a termínu „žargon“ je užíváno v daleko větší míře. Přestože mají oba pojmy k sobě velmi blízko, lze žargon chápat jako pojem hraničící s argotem na straně jedné a se slangem na straně druhé. Zatímco „tajné (resp. smluvené) jazyky“ dávných kočovných řemeslníků, obchodníků a potulných muzikantů jsou spolu s „argotem“ kriminálního světa komplexem blízkých lexikálně-frazeologických systémů, spojených konspirativní funkcí styku vyhraněné sociální skupiny, žargon je napůl otevřeným a slang prakticky otevřeným lexikálně-frazeologickým podsystemem nespisovného jazyka.

Co se týče klasifikace nespisovné slovní zásoby, po prostudování četných odborných prací se nám jako nejlogičtější jeví teorie zastávaná lingvisty V. M. Mokijenkem a H. Walterem: v rámci triády „standard — substandard — nonstandard“ tvoří nespisovnou slovní zásobu druhá a třetí skupina. Nonstandard představují sociolekty, tedy argot, tajné jazyky, žargon, slang a profesní mluva. Jde o jazyky užívané víceméně omezeným počtem lidí ze stejného profesionálního, sociálního či zájmového prostředí. Z důvodu skupinové (korporativní)

nespecializovanosti by se do pojmu „sociolekt“ neměly zahrnovat útvary „prostoriččja“, „obecná čeština“, „hovorová čeština“, „suržyk“ ani vulgární a obscenní slovní zásoba jako např. „mat“. (Mokienko, Walter 2004). Tyto pojmy na rozdíl od sociolektů náleží pouze do kategorie substandard. Pokud se určité slovo vyskytuje ve dvou a více sociolektech, stává se „interžargonem“. Ten dále souvisí s tzv. „obecným slangem“ — slovní zásoba intersociolektu, která se dostala za hranice sociálně-skupinového užívání, se totiž „rozšiřuje na žargonizmy denního života, nabývá jasněho emocionálně-hodnotícího zabarvení, je známá široké veřejnosti a tím se stává nadsociálními žargonizmy, masovým slangem“ (Walter 2001: 215-227). Slova ze sféry obecného slangu se běžně dostávají do médií, čímž dochází ve zpětné vazbě ke zvýšení frekvence jejich užívání veřejností. Někteří lingvisté (např. V. M. Mokijenko, T. G. Nikitina, L. Stavycská) používají místo pojmu „obecný slang“ termín „žargonizovaný hovorový jazyk“. L. Stavycská vysvětluje: „... pokud se setkáváme se žargonizmy (slengizmy) ne ve slovníku, ale v živém jazyce, diskurzu, nejedná se o žargonovou, ale pouze žargonizovanou řeč; jsou to jednotlivá začlenění slengizmů na pozadí neutrální nebo familiární slovní zásoby“ (Ставицька 2005: 45).

V teoretické části práce je mimo jiné nastíněna také historie germanizmů od doby feudalizmu až po současnost a popsán směr jejich šíření ze západu směrem na východ. Za velké množství přejatých slov německého původu vděčí substandardy jednotlivých jazyků především pohybu kriminálních živlů, které navazovaly styky se sourodými příslušníky jiných národností.

Do ukrajinského a ruského substandardu se německý argot dostal podle V. M. Mokijenka většinou následující cestou: „jihoněmecké dialekty → jidiš (resp. evropské prostoriččja židovského obyvatelstva Evropy) → polský kriminální žargon → ukrajinský kriminální žargon → ruský kriminální žargon (původně do řeči jeho center: Oděsy, Rostova na Donu aj. (ЖРБрейт. 2003: 6). Na tuto teorii, zastávanou i B. A. Larinem a O. Horbačem, je brán zřetel při vlastní analýze germanizmů v praktické části. Jedním z nejstarších germanizmů v naší práci je něm. arg. *Dietrich* „paklíč“. V češtině je doložen už ve smolných knihách ze 16. stol., kde má podobu *titrich*, *ditrich*, *vitrich* a *vytrych* „t/v“ (Oberpfalcer 1935: 186, 187). V polštině, odkud pronikl dále na východ, je *wytrych* spisovným výrazem, proto ho polští zloději změnili na *wydra* (Oberpfalcer 1934: 314). Do argotu Oděsy pronikl jako *видръ* (Горбач 1973: 16), v ruském substandardu má podobu *выдр*, *выдра*.

Německý argot „Rotwelsch“ neboli „Gaunersprache“ obsahuje velké množství slov z jidiš a většina židovských slov pronikla do substandardu jiných zemí právě jeho prostřednictvím. Rotwelsch se v minulosti čile proplétal s českým argotem, přičemž němčina zaujímal dominantní pozici. Z německého argotu pochází v češtině a jiných jazycích také spousta kalků, upozorňujeme však na skutečnost, že zcela obdobné jazykové jevy mohou vznikat na sobě nezávisle na místech daleko vzdálených (srov. Oberpfalcer 1935: 180). Např. český výraz označující peníze, *prach* (později *prachy*), který může automaticky vyvolat dojem, že byl přejat z něm. *Staub* nebo *Pulver* ‚t/v‘, je doložen už ve smolných knihách ze 16. století, zatímco německý výraz je znám až od 19. stol. Proto jsme se v průběhu naší analýzy snažili k některým etymologiím údajných kalků přistupovat kriticky a při pravděpodobnosti, že jisté slovo nemuselo být přejato z němčiny, ale mohlo vzniknout na domácí půdě, jsme ho raději do analýzy nezařadili.

V analýze germanizmů jsme pracovali celkem s 2460 hnízdovými slovy (297 pocházelo z ukrajinského, 389 z ruského a 1774 z českého substandardu). Při srovnávání sémantiky slov v jednotlivých jazycích s významem v němčině bylo zjištěno, že převážná část germanizmů ve všech jazycích má sémantiku shodnou s významem v němčině: v češtině 83,7 %, v ukrajinštině 52,4 % a v ruštině 40,7 % slov. Výsledky jasně potvrdily předpoklad, že spousta germanizmů v průběhu šíření na východ postupně ztrácela svůj původní význam. Posunutí významu znázorňuje např. následující příklad: jid. *chochmes* ‚rozum‘ — čes. *chochmes* ‚rozum, chytrost, vtip‘ — ukr., rus. *хохма* ‚žert, anekdota‘, v krim. žarg. také ‚trik, podvod‘ (v UJ také zdob. *хохмочка* a další odvozené slovo: *хохмиту*, v RJ *хохмач*, *хохмить*, *хохмогон*, *хохмогонить*). Posun významu ve slovanských jazycích však není pravidlem. Stejnou sémantiku mají např. ukr. *унацупувати* — rus. *унацуповать* — čes. *špacírovat*, ukr., rus. *цинк* — čes. *cinť*. Některé germanizmy pronikly jen do češtiny a ukrajinštiny, jiné jen do češtiny a ruštiny, některé existují pouze v ukrajinštině a v ruštině. Jsou případy, kdy určité německé slovo přejaly všechny tři jazyky, ale v některém z nich později zaniklo. Např. něm. arg. *scholderer*, *schollerer* ‚organizátor hazardních her‘ byl přejat do češtiny jako *šulír* / *šulař*, do ukrajinštiny a ruštiny jako *шулер* ‚podvodník‘, ale v češtině se toto slovo, na rozdíl od ukrajinštiny a ruštiny, už neužívá. Dalším jevem je existence germanizmů ve slovanských jazycích, ale jejich zánik v původním jazyce. Např. čes. *panchart* / *parchant* ‚nemanželské dítě‘ (jeden z význ.), které pochází z něm. *Banchart* ‚t/v‘, v

současném německém jazyce už neexistuje. Některé žargonizmy v ukrajinském, českém a ruském substandardu existují paralelně v německé podobě i jako kalky, např. ukr. *дах* || *cmpixa, кпуша* ‚hlava‘ (něm. *Dach* ‚střecha‘, v přeneseném významu i ‚hlava‘), čes. *fedry, fědry* || *peří, péra, peřina* ‚strach‘ (rak. *Federn* ‚peří‘, v argotu také ‚strach‘), rus. *зутен-морзеи* || *доброе утро* ‚krádež spáchaná v brzkých ranních hodinách, kdy zloděj vniká do bytu nezamčenými dveřmi‘ (z něm. *Guten Morgen!* ‚Dobré ráno!‘ přes jidiš).

Součástí výzkumu bylo také porovnat počet slov přejímaných ze spisovného a z nespisovného německého jazyka a jidiš. Ukázalo se, že, stejně jako při našem dřívějším výzkumu, všechny tři jazyky přejímaly slova častěji ze spisovného německého jazyka než z nespisovného, hodnoty oproti skupině slov přejatých z nespisovné němčiny se opět příliš nelišily (UJ 53,2 %, RJ 62,3 %, ČJ 66,8 % slov ze spisovného NJ).

Další úkol spočíval v přiřazení germanizmů do 22 různých lexikálně-sémantických skupin. U 2460 hnízdových slov bylo zjištěno celkem 4067 významů. Výsledky analýzy ukrajinského substandardu potvrzují závěry z předchozích výzkumů, kdy bylo zjištěno, že nejvíce substandardních germanizmů se týká kriminální sféry (v minulém výzkumu 19,8 %, nyní 22,9 %). Podobně jako předtím obsadila druhé místo skupina „Škola, zábava, odpočinek“ (9,4 %). „Kriminální sféra“ má co do procentuálního zastoupení největší vliv v ruském substandardu (27,2 %). V češtině se 10,1 % podobá výsledku z minulého výzkumu (12,5 %) a taktéž zaujímá v českém substandardu výrazné místo, hned po žargonizmech či profesionalizmech ze sféry práce. „Práce“ představuje v českém substandardu nejpočetnější skupinu. Výrazný procentuální rozdíl oproti předchozímu výzkumu (dříve 8 %, nyní 20,5 %) je způsoben jiným zdrojem excerpovaného materiálu — dříve jsme analyzovali vlastní materiál všeobecně známých germanizmů současného substandardu, nyní „Slovník nespisovné češtiny“, který se týká současného i historického substandardu a obsahuje obrovské množství profesionalizmů. Důvodem tak vysokého počtu hnízdových slov v české sféře práce oproti ukrajinštině a ruštině sahá do česko-německé historie, kdy byli Češi součástí Rakousko-Uherské monarchie. Spousta germanizmů z profesní sféry přešla do českého substandardu ve 20. letech 20. století spolu s prohlášením československé nezávislosti, kdy byly německé názvy nahrazovány českými termíny (Hubáček 1971: 40). Ve všech třech jazycích jsou výrazně zastoupeny lexikálně-sémantické

skupiny „Bydlení a předměty denní potřeby“, „Morálka, charakter a inteligence člověka“ a „Člověk podle vzhledu, věku, sociálního postavení a rodinných vztahů“. Rozdíl je zřejmý u skupiny „Části těla“, která v RJ svými 7,2 % oproti 4,3 % v UJ a 2,9 % v ČJ zaujímá druhé místo. V RJ také existuje vyšší procentuální zastoupení etnonym, z převážné většiny se týkají Židů. V ukrajinském a ruském jazyce se na rozdíl od češtiny prakticky nevyskytuje vulgární a obscénní lexikum německého původu. Navzdory původnímu očekávání, že skupina „Počítačová sféra“ zůstane germanizmy neobsazena, v ruském substandardu bylo napočítáno 13 hnízdových slov (2,1 %), i když se netýkají základních počítačových pojmů. V ČJ se v analýze objevilo pouze 1 slovo, v UJ jsme nezaznamenali žádné.

Diplomová práce se svým obsahem snažila upozornit na mnohé zajímavé jevy v nespisovné slovní zásobě a jedním z jejích cílů bylo zdůraznit význam substandardu. Sociolekty přispívají k lepší komunikaci mezi lidmi, umožňují se krátce a emocionálně vyjadřovat a případně nastupují na místo tam, kde neexistuje ve spisovném jazyce nebo v dialekttech určitý pojem. Jsou přítomny v běžném hovorovém jazyce, v médiích i v umělecké literatuře a svým expresivním charakterem zde plní významnou funkci. Substandard představuje velmi dynamickou část systému národního jazyka, skýtající spoustu prostoru pro jazykovědné bádání. Jeho studiem lze mimo jiné poznávat nové vývojové tendence, které se v jazyce hlásí ke slovu. Srovnávacím studiem germanizmů ve třech slovanských jazycích se mimo jiné podařilo odhalit mnohá etymologická tajemství, z nichž některá nebyla doposud jinde zaznamenána.

Co se týče postavení germanizmů v ukrajinském, ruském a českém substandardu, srovnávací analýza umožňuje tvrdit, že ve všech třech jazycích stále zaujímají důležité místo. Značnou roli zde hrají především slova pocházející z kriminální sféry, což pozorujeme také ve slangu mládeže, sociolektu s jedním z nejdůležitějších vlivů na okolní vrstvy společnosti. Ačkoli se v dnešní době germanizmy už prakticky nepřejímají, jsou stále aktivně užívány a některé z nich jazykovou hrou dále rozvíjejí originální významy. Existují i slova, která kdysi existovala na okraji substandardní slovní zásoby a dnes tvoří její jádro. Názorným příkladem je germanizmus *блат*. Kolem „блатної музики“, tedy kriminálního žargonu, se soustředila celá ukrajinská a ruská slovní zásoba.

РЕЗЮМЕ

Дипломна праця присв'ячена вивченню давніх і сучасних українських субстандартних германізмів, причому все порівнюється із чеським та російським субстандартом.

Праця розвиває знання із двох попередніх досліджень германізмів: у семінарській праці „Германізми в українському субстандарті“ було на основі аналізу доступних матеріалів встановлено, що серед різних лексико-семантичних груп сучасного субстандарту, а також історичного і сучасного субстандарту взагалі германізми найбільше покривають кримінальну сферу (у сучасному субстандарті приблизно 12 %, у історичному і сучасному взагалі 20 %). Іншими виразними групами є передусім „Навчання і відпочинок“ і „Характер і зовнішність людини“. Семінарська праця також показала, що більша частина германізмів в українському субстандарті має однакову семантику, як і в німецькій мові. Жаргонізми запозичувалися частіше з німецької літературної мови, ніж з нелітературної, проте великої різниці тут не було. Пізніше, у рамках статті для „Оломоуцького симпозіуму українців“ (2006 р.), для порівняння германізмів у сучасному українському субстандарті було проведено також аналіз германізмів у сучасному чеському субстандарті. Основним джерелом чеської ненормативної лексики були власні записи. Число гніздових слів стосовно кримінальної сфери збігалось з відсотком однакової групи в українському субстандарті (12,5 %). Перше місце у чеському субстандарті належало групі „Речі“ (15 %), зразу після „Кримінальної сфери“ зайняли третє місце слова, пов'язані з роботою. Четверте місце стосувалося груп „Характер і зовнішність людини“ і „Навчання і відпочинок“.

Метою дипломної праці було доповнити і детальніше проаналізувати зібраний матеріал; до аналізу була залучена на цей раз і російська ненормативна лексика. Маючи на увазі те, що германізми протягом історії поширювалися із заходу на схід, зосереджуємо увагу також на порівнянні значень окремих слів у чеському, українському та російському субстандартах і намагаємося встановити, якою мірою германізми зберегли чи втратили

протягом поширювання своє первісне значення в літературній німецькій мові або німецько-єврейському аргю.

Дипломна праця спирається в першу чергу на наукові дослідження Л. Ставицької, О. Горбача, В. М. Мокієнка, Х. Вальтера, Ф. Оберпфальцера та Я. Губачека. Український матеріал для виписок узятий із різних доступних джерел, включаючи Інтернет та кілька власних записів, які стосуються мови українців у Закарпатті. Для порівняння з чеським та російським субстандартом використано „Slovník nespisovné češtiny“ (SNČ 2006) і „Большой словарь русского жаргона“ (БСРЖ 2000). Більшість аналізованих германізмів в українському субстандарті приводимо у словнику, який є додатком дипломної праці.

Теоретична частина праці висвітлює проблематику соціолектів та інших понять субстандарту як щодо термінології, так і з погляду значення ненормативної лексики в рамках системи загальнонаціональної мови. У праці приділяється увага мовній ситуації в сучасній Україні, Росії та Чехії і наводяться різні погляди лінгвістів на проблематику субстандарту. Далі представлено на конкретних прикладах різні ономазіологічні процеси в ненормативній лексиці субстандарту. У розділі про історію германізмів в українському, чеському та російському субстандартах ідеться про виникнення аргю і найстарші джерела ненормативної лексики, наведено етимологічний коментар давніх германізмів, приділено увагу германізмам у молодіжному сленгу і наведено кілька прикладів німецьких слів чеського походження. Завершується теоретична частина підкресленням значення соціолектів.

Особлива увага приділяється термінології субстандарту, оскільки щодо її визначення серед лінгвістів існують різні погляди. Основні поняття, як аргю, жаргон і сленг, часто замінюються, і багато лінгвістів їх вважає синонімами, передусім жаргон та сленг. Поняття „сленг“ з'являється набагато частіше; в абсолютної більшості випадків йому віддають перевагу перед вживанням поняття „жаргон“ чеські лінгвісти. Навпаки, у російській та українській лінгвістиці є тенденція ці поняття розрізняти, і термін „жаргон“ вживається набагато частіше. Хоч обидва поняття за своїм характером близькі, жаргон сприймається як поняття, яке з одного боку межує з аргю, а з іншого — зі сленгом. У той час, як „таємні (resp. умовні) мови“ давніх мандрівних ремісників, торговців і музикантів разом із „аргю“ злочинного світу є

комплексом близьких лексико-фразеологічних систем, об'єднаних конспіративною функцією спілкування певної соціальної групи, жаргон є напіввідкритою, а сленг практично відкритою підсистемою ненормативної мови.

Що стосується класифікації ненормативної лексики, то найлогічнішою класифікацією нам, після вивчення багатьох наукових праць, видається класифікація, запропонована В. М. Мокієнком і Харрі Вальтером (Mokienko, Walter 2004): у рамках тріади „стандарт — субстандарт — нонстандарт“ ненормативну лексику утворює друга та третя група. Нонстандарт презентують соціолекти, тобто аргі, таємні мови, жаргон, сленг і професіональні мови. Це мови, вживані більш чи менш обмеженим числом людей, яких об'єднує однакове професійне чи соціальне середовище або інтереси. З причини групової (корпоративної) неспеціалізованості у сферу соціолекту не мали б включатися такі явища, як „просторіччя“, „obecná čeština“, „hovorová čeština“, „суржик“ або вульгарна лексика „мату“. Ці поняття, на відміну від соціолектів, належать тільки до категорії субстандарт. Якщо певне слово з'являється в двох або більше соціолектах, то воно набуває функції інтержаргону. Інтерсоціолектна лексика, яка почала виходити за межі вузькопрофесійного вживання, „перетворюється у побутові жаргонізми, набуває чіткого емоційно-оціночного забарвлення і, стаючи широковідомою, виявляється надсоціальними жаргонізмами, масовим сленгом“ (Walter 2001: 215-227). Слова зі сфери „загального сленгу“, потрапляючи до засобів масової інформації, набувають підвищеної частотності вживання. Деякі лінгвісти (напр., В. М. Мокієнко, Т. Г. Нікітіна, Л. Ставицька) вживають замість терміна „загальний сленг“ термін „жаргонізована розмовна мова“. Л. Ставицька пояснює це так: „...коли ми зустрічаємося із жаргонізмами (сленгізмами) не в словнику, а в живій мові, дискурсі, це є не жаргонна, а лише жаргонізована мова; це — окремі включення сленгізмів на тлі нейтральної або фамільярної лексики“ (Ставицька 2005: 45).

Виникнення германізмів сягає періоду феодалізму. Велика кількість запозичених слів німецького походження у субстандартах окремих мов спричинена передусім переміщенням людей, пов'язаних зі злочинним світом, які встановлювали контакти з громадянами інших національностей. „Золотим віком“ германізмів в українській мові вважається XVIII-XIX ст. За професором

В. М. Мокієнком, запозичення лексики із європейсько-єврейського злочинного жаргону до українського та російського субстандарту відбулося таким шляхом: „південно-німецькі діалекти → ідиш (resp. європейське просторіччя єврейського населення Європи) → польський кримінальний жаргон → український кримінальний жаргон → російський жаргон (первісно – мова його центрів: Одеси, Ростова-на-Дону та ін.). Такий напрям визначено також знаними спеціалістами у галузі російського та українського жаргону Б. А. Ларінім і О. Горбачем” (ЖРБрейт. 2003: 6). Цю теорію беремо до уваги під час аналізу германізмів у практичній частині. Одним з найдавніших германізмів у нашій праці є нім. арг. *Dietrich* ‘відмикачка’. У чеській мові це слово зустрічається ще в смоляних книгах XVI ст. у формі *titrich*, *ditrich*, *vitrich* а *vytrych* ‘те саме’ (Oberpfalcer 1935: 186, 187). У польській мові, посередництвом якої воно проникло далі на схід, *wytrych* є літературним словом, тому польські злодії змінили його на *wydra* (Oberpfalcer 1934: 314). В арго Одеси це слово проникло як *видрѣ* (Горбач 1973: 16), в російському субстандарті воно має форму *выдр*, *выдра*. Німецьке арго „Rotwelsch“ або „Gaunersprache“ містить велику кількість слів з ідиш, і більшість єврейських слів проникла у субстандарт інших країн якраз за його посередництвом. „Ротвельш” у минулому жваво переплітувався з чеським арго, причому німецька мова займала домінуючу позицію. Німецьке походження у чеській та інших мовах мають численні кальки, однак, необхідно зазначити, що аналогічні мовні явища можуть виникати незалежно одне від одного і на віддалених місцях (порів. Oberpfalcer 1935: 180). Наприклад, чесь. слово *prach* (пізніше *prachy*) для позначення грошей, може викликати враження, що воно було запозичено із нім. *Staub* або *Pulver* ‘те саме’. Однак чеське слово зустрічається ще в смоляних книгах XVI ст., тоді як німецький вислів засвідчений тільки з XIX ст. Тому ми під час аналізу намагалися до етимологічних коментарів деяких кальок підходити критично, і при виникненні підозри, що певне слово не було запозичено із німецької мови, а могло виникнути на домашній ниві, ми його до аналізу краще не включили.

У практичній частині в наочних таблицях наведено результати дослідження германізмів в українському, російському та чеському субстандарті, і все доповнено докладним коментарем. Дослідження полягало у порівнянні семантики германізмів в окремих мовах із семантикою в німецькій,

метою було також встановити кількість слів, що походять із німецької літературної мови і слів, запозичених з німецько-єврейського субстандарту. Всі значення гніздових слів було розділено на 22 лексико-семантичні групи.

Під час аналізу ми працювали з 2460 гніздовими словами (297 із українського, 389 із російського і 1774 з чеського субстандарту). Аналіз показав, що переважна частина германізмів усіх трьох мов має таку ж семантику, як і в німецькій: у чеській 83,7 %, в українській 52,4 % і в російській 40,7 % слів. Результати аналізу підтвердили висновок, що багато германізмів протягом поширювання на схід поступово втрачало своє первісне значення. Пересування значення відображають, наприклад, такі слова: нім.-євр. *chochmes* ,розум‘ — чесь. *chochmes* ,розум, мудрість, дотеп‘ — укр., рос. *хохма* ,дотеп, анекдот‘, у крім. жарг. також ,фокус, обман‘ (в укр. також *хохмочка* та інші похідні слова: *хохмити*, у рос. *хохмач*, *хохмить*, *хохмогон*, *хохмогонить*). Пересування значення у слов’янських мовах, однак, не є правилом. Однакову семантику мають, наприклад, укр. *шпаціювати* — рос. *шпацировать* — чесь. *špacírovat*, укр., рос. *цинк* — чесь. *čink*. Деякі германізми проникли тільки у чеську та українську мову, інші тільки у чеську та російську, деякі існують лише в українській та російській. Є такі випадки, коли певне німецьке слово запозичили всі три мови, але в одному з них воно зникло. Напр. нім. арг. *scholderer*, *schollerer* ,улаштовувач азартних ігор‘ було запозичено у чеську мову як *šulíř / šulař*, в українську та російську як *шулер* ,обманщик‘, проте у чеській мові це слово, на відміну від української та російської, вже не живається. Іншим явищем є присутність германізмів у слов’янських мовах, але зникнення із німецької. Напр. чесь. *panchart / parchant* ,позашлюбна дитина‘ (одне із значень), яке походить із нім. *Banchart* ,те саме‘, у сучасній німецькій мові вже не існує. Деякі жаргонізми в українському, чеському та російському субстандартах існують паралельно в німецькому вигляді, і як кальки, напр. укр. *дах* || *стріха*, *криша* ,голова, мізки, здоровий глузд‘ (нім. *Dach* ,стріха‘, у переносному значенні також ,голова‘), чесь. *fedry, fédry* || *peří, péra, peřina* ,страх‘ (австр.-нім. *Federn* ,пір’я‘, в арго також ,страх‘), рос. *зутен-морген* || *доброе утро* ,крадіжка, зроблена рано-вранці, коли злодій проникає у квартиру через незамкнені двері‘ (з нім. *Guten Morgen!* ,Добрий ранок!‘ через ідиш).

Дослідження далі показало, що, як і в попередньому аналізі, усі три мови запозичували слова частіше з німецької нормативної лексики, ніж з ненормативної, а відмінність порівняно з результатами групи слів, запозичених із субстандартної німецької мови, знову не була великою (укр. 53,2 %, рос. 62 %, чесь. 66,8 % слів із літературної нім.).

Останньою частиною дослідження було встановити сфери життя, які найбільше покриваються германізмами. У 2460 гніздових слів було нараховано в цілому 4067 значень. Результати аналізу субстандартних германізмів підтвердили висновки попереднього дослідження, де було встановлено, що найбільше субстандартних германізмів стосується кримінольної сфери (раніше 19,8 %, тепер 22,9 %). Як і в семінарській праці, друге місце зайняла група „Навчання і відпочинок“ (9,4 %). „Кримінальна сфера“ відсотково найбільше представлена в російському субстандарті (27,2 %). У чеській мові група кримінальної лексики наближується до результатів минулого дослідження (раніше 10,1 %, тепер 12,5 %) і також займає в чеському субстандарті важливе місце, зразу після жаргонізмів або професіоналізмів зі сфери роботи. Лексико-семантична група „Робота“ утворює у чеському субстандарті найчисельнішу групу. Суттєва відсоткова відмінність між попереднім і теперішнім дослідженням (раніше 8 %, тепер 20,5 %) спричинена іншим джерелом мовного матеріалу: раніше ми аналізували власний матеріал широко відомих германізмів сучасного субстандарту, тепер же „Slovník nespisovné češtiny“, який стосується як сучасного, так і давнього субстандарту і містить значну кількість професіоналізмів. Причина такої кількості слів зі сфери роботи у чеському субстандарті, в порівнянні з українським та російським, сягає спільної чесько-німецької історії, коли чехи входили до австро-угорської монархії. Багато германізмів із професійної сфери увійшло в групу субстандартної лексики в 20-ті роки ХХ століття з проголошенням чехословацької незалежності, коли німецькі назви почали замінюватися чеськими термінами (Hubáček 1971: 40). Усі три мови знаково представлені лексико-семантичними групами „Житло та побутові предмети“, „Мораль, характер та інтелігентність людини“ і „Людина за зовнішністю, віком соціальним становищем і сімейним зв'язком“. Відмінність помітна у групі „Частини тіла“, яка у рос. становить 7,2 % і займає у російському субстандарті друге місце (в укр. 4,3 %, в чесь. 2,9 %). Російський субстандарт має також

відсотково більше етнонімів, вони стосуються переважно євреїв. На відміну від чеського субстандарту, серед германізмів української та російської ненормативної лексики практично немає зневажливих виразів. У зв'язку з актуальністю сучасного комп'ютерного сленгу для аналізу було створено спеціальну групу комп'ютерної сфери. Всупереч здогадам, що ця сфера германізмів не стосується і залишиться порожньою, російський субстандарт нараховує 13 гніздових слів (2,1 %), хоча вони і не стосуються основних комп'ютерних понять. У чеській мові нараховано лише 1 слово, в українській 0.

Дипломна праця ставила собі за мету показати численні особливості в ненормативній лексиці і підкреслити значення субстандарту. Соціолектна лексика сприяє покращенню комунікації між людьми, дає можливість коротко і емоційно висловлюватися і відповідно вона вживається там, де в літературній мові або територіальних діалектах бракує певного поняття. Ця лексика існує у розмовній побутовій мові, у ЗМІ і в художній літературі, де завдяки своєму експресивному характеру виконує важливу стилістичну функцію. Субстандарт представляє динамічну частину системи загальнонаціональної мови, яка надає багато можливостей для лінгвістичних досліджень. Дослідження субстандарту дозволяє вивчати нові мовні тенденції. Зіставним дослідженням германізмів трьох слов'янських мов — української, російської і чеської вдалося, між іншим, розкрити численні етимологічні таємниці, причому деякі із них досі не опубліковані. Що стосується позиції германізмів в українському, російському та чеському субстандартах, то дипломна праця свідчить, що вони в зазначених мовах відіграють важливу роль. Виразне місце займає передусім лексика кримінальної сфери. Вона у значній мірі присутня, наприклад, у молодіжному сленгу, який має великий вплив на мову інших верств суспільства. Хоча сьогодні германізми практично вже не запозичуються, вони все ж до цих пір активно використовуються, а деякі із них далі розвивають за допомогою мовної ігри оригінальні значення. Серед останніх, наприклад, знайдуться такі, які колись існували на периферії субстандартної мовної системи, а сьогодні перемістилися у самий її центр. Наочним прикладом може бути слово *блат*. Навколо „блатної музики”, тобто кримінального жаргону, зосередилася вся українська ненормативна лексика.

BIBLIOGRAFIE

1. Береговская, Э. М.: Молодежный сленг: формирование и функционирование // Вопросы языкознания, 1996, №3, с. 38-39.
2. БТС: Большой толковый словарь русского языка / Автор и рук. проекта, состав., гл. ред. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург 2002.
3. Вальтер, Х.: Нужен ли изучающему русский язык (как иностранный) русский жаргон? X конгресс МАПРЯЛ: Русское слово в мировой культуре: Доклады и сообщения делегации Грайфсвальдского университета, Германия. Грайфсвальд 2003. С. 52-64.
4. Винник, В. Д.: Арго // Українська мова. Енциклопедія. - Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: "Українська енциклопедія", 2000. С. 31.
5. Влчек, Й.: Русско-чешский словарь. Москва 1985.
6. ВТС: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ 2003.
7. Горбач, О.: Арго українських лірників. Наукові Записки УВУ, в. 1, с. 7-44, Мюнхен 1957.
8. Горбач, О.: Арго українських школярів і студентів. НЗ УВУ, в. 8, с. 174-224, Мюнхен 1966.
9. Горбач, О.: Правопорушницькі східньо-українські арготизми в дотичних словниках і в літературі перед 1-ою світовою війною. Відбитка з НЗ УВУ, том 8, Париж 1973.
10. Горбач, О.: Львівські проступницько-тюремницькі арготизми (до 1930-их років). Науковий збірник УВУ, т. 10, с. 296-326, Мюнхен 1983.
11. Горбач, О.: Наші давні ігри. Українська спадщина, ПУ № 1-2, 2001р. (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).
12. Грачев, М. А.: Русское арго. Нижний Новгород 1997.
13. Десятерик, Д.: Ласкавий Голем. Інтерв'ю з Л. Ставицькою. Газета „День”, <http://core.day.kiev.ua/2004/20/society/soc3.htm>. 27.5.2004.
14. Дзендзелівський, Й.: Про арго українських ремісників (колківське кравецьке арго на Волині). У виданні: Дзендзелівський, Й.: Українське і слов'янське мовознавство. Збірник праць. Львів: наукове т-во ім. Т. Г. Шевченка, 1996, с. 286-305.
15. Елистратов, В. С.: Русское арго в языке, обществе и культуре // Русский язык за рубежом, 1995, №1, с. 82-89.
16. ЕССУМ1: Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови. Том 1. Ред. Юрій Мулик-Луцик. Інститут Дослідів Волині. Вінніпег 1979.
17. ЕССУМ2: Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови. Том 2. Ред. Юрій Мулик-Луцик. Інститут Дослідів Волині. Вінніпег 1982.
18. ЕССУМ3: Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови. Том 3. Ред. Юрій Мулик-Луцик. Інститут Дослідів Волині. Вінніпег 1988.
19. ЕССУМ4: Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови. Том 1. Ред. Др. Магдалина Ласло-Куцюк. Інститут Дослідів Волині. Вінніпег 1994.

20. ЖРБрейт.: Jastrzębska, E., Jorczyńska, M., Konupková, H., Kulpa, A., Sump, A., Walter, H. Жаргонная речь книги Г. Н. Брейтмана „Преступный мир. Очерки из быта профессиональных преступников. Киев 1901”. Словарь-справочник. Грайфсвальд 2003.
21. ЗРСА: Konupková, H., Kulpa, A., Poros, W., Sump, A., Vovk, O., Walter, H.: Заимствования в русском субстандарте. Англицизмы. Словарь-справочник. Грайфсвальд 2003, Москва 2004.
22. Кёстер-Тома, З.: Стандарт, субстандарт, нонстандарт // *Russistik*, 1993. - N 2. - С. 15-31.
23. Кудрявцева, Л. О.: Формування загального сленгу в російській мові і відображення цього процесу в різних лінгвістичних джерелах // *Наукові записки Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка*, т. 13. Київ 2004. С. 37-42.
24. КЭСРЯ: Шанский, Н. М., Иванов, В. В., Шанская, Т. В.: Краткий этимологический словарь русского языка. Москва 1975.
25. Молнарова, Г.: Германізми в українському та чеському субстандарті // *UCRAINICA II. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury*, 1. část. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2006. С. 235-241.
26. Пиркало, С.: Злізь Із Мого ПІСЮКА, Або ШО ТАКОС? In: Газета Література Плюс № 11-12 (16-17). 1999 р. (<http://www.aup.iatp.org.ua/litplus/lit16-17.php>; 24.1.2005).
27. ССЛТ: Розенталь, Д. Э., Теленкова, М. А.: Словарь-справочник лингвистических терминов. Пособие для учителей. Изд. 2-е, Москва: „Просвещение“, 1976.
28. Ставицька, Л.: Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови. Критика, Київ 2005.
29. Сталин, И.: Марксизм и вопросы языкознания. Москва 1950.
30. Стецюченко, А., Осташко, А.: Самоучитель полуживого одесского языка. Москва 1999.
31. Трахтенберг, В. Ф.: Блатная музыка („Жаргон” тюрьмы). Санкт-Петербург 1908; Грайфсвальд 2002.
32. Туманян, Э. Г.: Язык как система социолингвистических систем. Синхронно-диахронное исследование. Москва 1985.
33. УМ: Русанівський, В. М., Тараненко, О. О., Зяблюк М. П. та ін.: Українська мова. Енциклопедія. Київ: Видавництво „Українська енциклопедія“ ім. М. П. Бажана, 2000.
34. Филин, Ф. П.: О структуре русского литературного языка // *Вопросы языкознания*, 1973, №2. С. 3-11.
35. ФССГД: Ужченко В. Д., Ужченко Д. В.: Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу. Луганськ 2002.
36. Химик, В. В.: Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен. Филологический факультет СПбГУ, Санкт-Петербург 2000.
37. Химик, В. В.: Русское городское просторечие. Новое содержание старого понятия // *Материалы XXVIII межвузовской научно-методической конференции преподавателей и аспирантов*. Вып. 9. Лексикология. Лексикография. Фразеология. Ч. 2. Санкт-Петербург 1999, с. 18-22.
38. Хомяков, В.: Структурно-семантические и социально-стилистические особенности английского экспрессивного просторечия. Вологда 1974.

39. Чесько-український словник. Том 1. Укл. Андерш Й. Ф., Неруш Г. І., Цвях В. Д., Яценко Г. Т. Київ 1988.
40. Чесько-український словник. Том 2. Укл. Андерш Й. Ф., Бобошко Т. Б., Доломан С. Є., Неруш Г. І., Цвях В. Д., Яценко Г. Т. Київ 1989.
41. Юганов, И., Юганова, Ф.: Словарь русского сленга (слова и выражения 60-90-х. Под ред. А. Н. Баранова. Москва 1997.
42. DUDEN. Deutsches Universalwörterbuch. Bearbeiter der 3. Auflage: Wermke M., Scholze-Stubenrecht W.,... Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich: Dudenverlag 1996.
43. Hubáček, J.: Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů // Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě, sv. 17, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1971.
44. Hubáček, J.: O českých slanzích. Profil, Ostrava 1979.
45. Jagić, V.: Die Geheimsprachen bei den Slaven (Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften, philos.-hist. Classe, sv. 133, Vídeň 1895, str. 10 nn.).
46. Klimeš, L.: An Attempt at a Quantitative Analysis of Social Dialects. In: Prague Studies in Mathematical Linguistics. 4: 77-93. Prague 1972.
47. Klimeš, L.: Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920-1996. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 1997.
48. Knappová, M.: Jak se bude vaše dítě jmenovat? Praha 2002.
49. Kurimský, A., Šišková, P., Savický, N.: Ukrajinsko-český slovník, díl první. Praha 1994.
50. Kurimský, A., Šišková, P., Savický, N.: Ukrajinsko-český slovník, díl druhý. Praha 1996.
51. Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1997.
52. Mokienko, V., Walter, H.: Славянские социолекты в прошлом и настоящем. // Српски језик 9/1-2, IX. Beograd 2004. Str. 5-44.
53. Oberpfalzer, F.: Argot a slangy // Československá nlastivěda III. Praha 1934.
54. Oberpfalzer, F.: Z minulosti českého argotu // Sborník filologický X. Praha 1935.
55. Puchmajer, A. J.: Románi Čib, das ist: Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner Sprache. Praha 1821.
56. Rejzek, J.: Český etymologický slovník. Leda, Voznice 2001.
57. SLTF: Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2000.
58. SNČ: Slovník nespisovné češtiny. Kolektiv autorů, hl. redaktor Jan Hugo. Praha: „MAXDORF“, 2006 — 2. vydání.
59. Walter, H.: Тенденции развития речи русской молодёжи // Sprachwandel des Russischen im Transformationsprozess am Ende des 20. und zu Beginn des 21. Jahrhunderts. Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Heft 11, 215-227. Universität Rostock 2001.
60. Walter, H.: „Substandard – die neue Norm“. Die Seminarübung im Sommersemester 2003.
61. Widimský, F.: Německo-český a česko-německý slovník, německo-česká část. Praha 1991.

SEZNAM EXCERPOVANÉ LITERATURY

БСЖ: Мокиенко, В. М., Никитина, Т. Г.: Большой словарь русского жаргона. Спб.: "Норинт", 2000.

ВТС: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ 2003.

Горбач, О.: Арго українських лірників. Наукові Записки УВУ, в. 1, с. 7-44, Мюнхен 1957.

Горбач, О.: Арго українських школярів і студентів. НЗ УВУ, в. 8, с. 174-224, Мюнхен 1966.

Горбач, О.: Правопорушницькі східньо-українські арготизми в дотичних словниках і в літературі перед 1-ою світовою війною. Відбитка з НЗ УВУ, том 8, Париж 1973.

Горбач, О.: Львівські проступницько-тюремницькі арготизми (до 1930-их років). Науковий збірник УВУ, т. 10, с. 296-326, Мюнхен 1983.

Горбач О. Наші давні ігри. Українська спадщина, ПУ № 1-2, 2001р.
(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

Дзюбишина-Мельник Н.
(http://novamova.com.ua/htm/radchuk/tum/lang_conf_18.htm).

КСЖЛУМ: Ставицька, Л.: Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ 2003.

СЖЗ: Поповченко О. І. Словник жаргону злочинців. Київ 1996.

УЖ: Ставицька, Л.: Український жаргон. Київ: „Критика”, 2005.

Чайковський А.: Сагайдачний,
<http://www.ukrcenter.com/read.asp?id=216&page=123>. 4.1.2005.

Mokienko V. M.: Языковые изменения в русскоязычной прессе Украины // Sprachwandel des Russischen im Transformationsprozess am Ende des 20. und zu Beginn des 21. Jahrhunderts. Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Heft 11, 181-193. Universität Rostock 2001.

SNČ: Slovník nespisovné češtiny. Kolektiv autorů, hl. redaktor Jan Hugo. Praha: „MAXDORF“, 2006 — 2. vydání.

http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=??????????%20????&page=1; <http://lvovforum.h10.ru/>.

Сидоров (<http://survive.kudin.org/prisonrec11.htm>).

Словник Львівського Балаку

(http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=??????????%20????&page=1).

Газета „Поступ” (http://postup.brama.com/001012/168_11_1.html; 24.01.2005)

Газета „Поступ“ (http://postup.brama.com/001130/196_7_1.html; 23.04.2008)

Львівська Газета (<http://www.gazeta.lviv.ua/2003/07/09/NewspaperArticle.2003-07-08.2858>; 11.8.2004)

<http://lab.org.ua/comment/494/0/>

<http://rock.com.ua/index.php?id=1027178520>

<http://www.meta.ua/getpage.asp?q=%E0%F0%E1%E0%E9%F2&docID=35460061>

<http://filmmaker.iatp.org.ua/Zholdak3.htm>; 24.01.2005

<http://www.karpaty.com.ua/?chapter=17&item=200>; 3.1.2005

Газета „День“ (<http://www.day.kiev.ua/52505/>; 3.11.2000)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: CD-ROM — elektronická podoba diplomové práce

Příloha 2: Obálka s excerpovaným materiálem

PŘÍLOHA:

Slovník germanizmů v ukrajinském substandardu

АБЗАЦ, -у, ч.; *мол.* 1. *схвальн.* Про щось гарне, високої якості, те, що викликає схвалення. 2. Щось незвичайне, екстраординарне. 3. *у знач. вигуку;* *мол.* Вираження досади, роздратування. 4. *безос.-пред., кому, чому.* Крах, кінець, дуже невдале завершення справи для когось, чогось. * **Повний абзац!** Вираження захвату від когось, чогось або розчарування від невдачі, краху. КСЖЛУМ, 27. Порів. нім. *Absatz* – відступ вправо на початку тексту, новий рядок. Від *absetzen* – відставляти (бо вдавнину писався справді з червоної букви). ЕССУМ1, 21.

АБОРТМАХЕРША, -і, *жс.*; *крим.* Жінка, яка робить аборти вдома. КСЖЛУМ, 27. Від лат. *abortus* – викидиш і нім. жарг. *-macher* – у зв'язку із субстантивами означає людину чоловічої статі, яка щось професійно виготовляє, продукує. DUDEN, 975; НМ.

АКТЕНТАША, *шк.* Портфель для книжок. Від нім. *Aktentasche* – т. с. Горбач 1966, 42.

АЛЬФОНС, -а, ч.; *нов.* Сутенер. КСЖЛУМ, 30. Порівняй німецьке чоловіче ім'я *Alfons*, ст.-нім. *Adalfuns*. Кнаррová, 62.

АНДРУС, *лірн.* Брат. Від гебр. *jânâh* – „обманювати”, з чого (почерез значення „обманювати при грі в карти”) – нім. арг. *Joner* (і далі: *Jauner*, *Gauner*) – „обманець (при грі); вуличник”, звідки – почерез ідиш арго: (й)андрус. Горбач 1957, 35.

АНДРУСКА, *лірн.* Сестра. Горбач 1957, 35.

АРБАЙТ, -у, ч.; *арм.*; *жарт.-ірон.* Робота. Від нім. *Arbeit* – т. с. КСЖЛУМ, 32.

АРБАЙТУВАТИ, *шк.* Працювати. Горбач 1966, 35.

АУСВАЙС, -а, ч. 1. *мол.* Посвідчення особи. 2. *жрм.* Будь-який документ. Від нім. *Ausweis* – посвідчення особи. КСЖЛУМ, 34.

АХТУНГ. Увага. Дзюбишина-Мельник (http://novamova.com.ua/htm/radchuk/tum/lang_conf_18.htm). Від нім. *Achtung* – т. с. НМ.

БАЗАРИНКА, *шк.* Подарок, хабар. Від сер.-вис.-нім. *bezzerunge* – „відшкодування” через польс. *basarunek* – „судове відшкодування за скалічення”. Горбач 1966, 15.

БАЙТЛЮВАТИ, *шк.* Брехати, оббріхувати. Може, з *баяти* й нім. *beuteln* – „питлювати”, а чи *байтала* – „нездара, базіка”, ідиш *batln*. Горбач 1966, 37.

БАКШТЕЙН, -у, ч.; *мол.* Сморід. КСЖЛУМ, 38. Порів. нім. *Backstein* – 1. Випалена цегла. 2. Вид сильно вонючого сиру. НМ.

БАЛКОН, -а, ч.; *мол.*; *жарт.* 1. *також мн. балькони* (Горбач 1966, 33, 53). Великі жіночі груди. З нім. школярського арго (*Balkon*) через посередництво польськ. школярського арго (*balkony*). 2. Зад; сидниці. КСЖЛУМ, 38.

БАМБЕТЕЛЬ, -тля, ч.; *мол.*; *зах.* 1. Ліжко. 2. Задне сидіння на автобусі. Від нім. *Bankbettel* – меблі, які розсуваються для спання і складаються для сидіння. КСЖЛУМ, 39.

БАН, *крим.* Вокзал, пристань, людне місце, базар. СЖЗ, 15. * **Бігати по бану**, *крим.* Здійснювати крадіжки на вокзалі. СЖЗ, 18. Від нім. *Bahn* – залізниця. Горбач 1966, 26.

БАНДАН, -а, ч.; **БАНДАНА**, -и, ж.; мол. 1. Чоловічий головний убір металістів чи неформалів – хусточка, що зав'язується особливим чином круг голови. 2. Хустка, що використовується для маскуванню обличчя на акціях громадської непокори. Від нім. *Band* – бант, тасьма, зав'язка. КСЖЛУМ, 39.

БАНДЕРА, -и, ч. і ж.; частіше мн. бандери; жрм; ірон. Мешканець Західної України. // крим. Українець (як правило, про ув'язненого.). КСЖЛУМ, 39. Із грм. *band* через поль. *bandera* – „стяг”. ЕССУМ1, 118.

БАНДЕРША, -і, ж.; крим. Жінка, яка утримує притон розпусти. КСЖЛУМ, 39.

БАНДЕРШТАД, -у, ч.; мол.; ірон. 1. Західна Україна. 2. збірн. Мешканці Західної України. КСЖЛУМ, 40.

БАНОВИЙ, * **Банова бікса**, крим. Вокзальна повія. * **Бановий шпан**, крим. Вокзальний злодій. СЖЗ, 15.

БАНЩИК, крим. Вокзальний злодій. СЖЗ, 16.

БАНЯ, крим. 1. Допит. 2. Вокзал. 3. Тілесне покарання (биття). СЖЗ, 16.

+**БАХУР**, шк. Дитина. Від ідиш-євр. *bāchūr* – „юнак”. Горбач 1966, 38.

БЕЕМВЕШКА, -и, ж.; жрм. Автомобіль БМВ (*BMW*). КСЖЛУМ, 43.

БЕЕМВУХА, -и, ж.; мол. Те саме, що БЕЕМВЕШКА. КСЖЛУМ, 43.

БЕЕМКА, -и, ж.; мол. Те саме, що БЕЕМВЕШКА. КСЖЛУМ, 43.

+**БЕЙЛИК**, шк. Підліток. Від нім. *Balg* – „нечемна дитина”. Горбач 1966, 38.

+**БЕЛЬФЕР**, шк. Учитель. Від ідиш-нім. *be(he)lfer* – помічник учителя. Горбач 1966, 32, 35, 42, 50.

БЕМЛО, -а, с. і ч.; мол. Те саме, що БЕЕМВЕШКА. КСЖЛУМ, 44.

БЕНДЮГИ, шк. Віз. Від сер.-доліш.-нім. *bindinge* – „зв'язка”, змішане з *віндою*, нім. *Winde*; через поль. *binduga*, *winduga* – склад дерева для сплаву, зв'язка на тратві; через сх.-укр. „брикарський, вантажний віз”, „рід саней; сховні дрючки для розвантажування; дрючок повертати вітряка”. Горбач 1966, 17.

БЕНЬКАРТ, шк. Дитина; дітвак. Від нім. *Bankert* – „байстриук” через поль. *bękart* – т. с. Горбач 1966, 38.

БЕНЬКАРТЕРІЯ, шк. Дітваки; діти. Горбач 1966, 38.

БЕЦАК, ліпн. Вояк. Від ідиш *Butz* – „поліцай” (із сер.-вис.-нім. *butze* – „страховище” або з єврей. *Pê-zaddik* себто назви літер „п”, „ц”, як засекречене скорочення слова *Polizei*), дитяче *Butzemann* – „страховище”. Горбач 1957, 36.

БИК, шк. Похибка. * **Стрілити // пальнути бика**. Зробити похибку. Від нім. школяр. *Bock*, мн. *Böcke* – помилка, -и. Горбач 1966, 32, 36.

БІКСИ, шк. Штани. Від нім. арг. *Büxe*, *Buxe* – „штани”. Горбач 1966, 34.

БІРЦЕ, -я, с.; мол.; жарт. Пиво. Від нім. *Bier* – т. с. за моделлю *пивце*. КСЖЛУМ, 49.

БІТАНГА, шк.; зак. Авантюрник, неслухняний. Із ст.-вис.-нім. *biutunge* – „добича, грабіж” через чесь. *bitunk* – „поділ добичі”, уг. *bitang* – „лотер”. Горбач 1966, 46.

БЛАТ, -у, ч.; крим. 1. Загальна назва всього злочинського. 2. і жрм. Знайомство, протекція, підтримка. З ідиш, де слово буквально означало „долоня” (інші етим. тлумач. дивись стор. 19. НМ) КСЖЛУМ, 49. * **На блат продати**, крим. Відкрито продати крадені речі. СЖЗ, 70. * **По благу**, жрм. По знайомству. ВТС, 55. * **Блат у дошку**, крим. Вірний до смерті. СЖЗ, 18.

БЛАТАР, крим. Неполітичний в'язень, побутовик. Горбач 1983, 325.

БЛАТ-ЗБІРНИК, крим. Збірник жаргонних слів і виразів. СЖЗ, 18.

БЛАТИКАТИСЬ, *крим.* 1. Засвоювати злочинський жаргон. 2. Переймати звичаї злочинців. СЖЗ, 18.

БЛАТНИЙ, 1. -ого; *жрм.* Той, хто належить до злочинного світу. 2. -а, -е; *крим., жрм.* Який стосується злочинного світу. * **Блатна музика**, *крим.* Злочинський жаргон. 3. -а, -е; *мол.; жрм.* Який стосується протекції, підтримки. КСЖЛУМ, 49. 4. *крим.* Той, хто знає злочинський жаргон. * **Блатна кішка**, *крим.* Повія, спільниця злочинців. * **Блатна кулька**, *крим.* Сонце. СЖЗ, 18. * **Хист блатний**, *крим.* Здібність до злочинства. СЖЗ, 109.

БЛАТНЯК, -у, ч.; *мол., муз.* Пісенний репертуар, який користується успіхом у злочинному середовищі. * Конденсація словосполучень *блатна музика*, *блатний репертуар*. КСЖЛУМ, 50.

БЛАТОВАНИЙ, * **Приймак блатований**, *крим.* Той, хто втратив право на житлову площу під час відбування покарання, проживає у жінки на правах коханця, чоловіка. СЖЗ, 84.

БЛАТОКРАТ, -а, ч.; *мол.* Представник привілейованої верхівки суспільства, яка живе за законами протекціонізму. КСЖЛУМ, 50.

БЛАТУВАТИ, -тую, -туєш; *недок.* 1. *крим.* Вести злочинний спосіб життя. 2. *мол.* Жити безбідно. КСЖЛУМ, 50.

БЛАТХАТА, -и, ж.; *крим.* Конспіративна квартира, місце зустрічі та проживання злочинців. КСЖЛУМ, 50.

БЛОТНЯР, *крим.* Скупник краденого. СЖЗ, 18.

БЛЯЙБА, *шк.; львів.* Винаймлена кімната-квартира. З нім. аргот. *Bleibe* – „квартира”. Горбач 1966, 50.

БЛЯТНИК, *львів.* Скупник краденого.

[http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????](http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????%20????&page=1)
<http://lvovforum.h10.ru/>.

БЛЯТУВАТИ, *крим.* Задобрювати. Горбач 1983, 323.

БОЦАЙ, *черніг. прощаць.* 1. Те саме, що БЕЦАК. 2. Росіянин. Горбач 1957, 36. Етим. дивись БЕЦАК.

БРАНДОХЛИЩА, *шк.* Горілка. Від нім. *Branntwein* – т. с. через чесь. *brynda* – лихий напитек. Горбач 1966, 9.

БРИК, *шк.* Друкований переклад до читаного в школі класичного автора. Від нім. *Eselsbrücke* – „підстрочник”. Горбач 1966, 35, 42.

БУДА, *шк.* Школа. Від нім. *Bude* через поль. *buda* – „квартира; шкільна кімната”. Горбач 1966, 53.

БУНДЕС, -а, ч.; *мол.* 1. ФРН. 2. Товари німецького виробництва. КСЖЛУМ, 59. Порів. їдиш *Bund* – союз. БТС, 103; НМ.

БУНДЕСРАТ (СРАТОСТАТ), *крим.* Туалет. СЖЗ, 96. Від нім. *Bundesrat* – В **Германии: орган представительства земель**. БТС, 103.

БУС, -а, ч.; *жрм.* Автобус. Від нім. *Bus* – тс. КСЖЛУМ, 60.

БУСИК, -а, ч.; *жрм.* Мікроавтобус для пасажирських перевезень у місті. КСЖЛУМ, 60.

БУТЕРБРОД, -а, ч.; *жрм., крим.* Злягання жінки одночасно з двома чоловіками. * **Шведський бутерброд**. Те саме. КСЖЛУМ, 60. Від нім. *Butterbrot* – „хліб з маслом”. НМ.

БУХЕНВАЛЬД, -у, ч.; *мол.; жарт.-ірон.* Студентська їдальня. Від *крим.* Фразеологізму *бухенвальдський пайок* – бідний, злидений обід. КСЖЛУМ, 61.

БУЦИГАРНЯ, *крим.; львів.* Поліційна тюрма. Етим. дивись БЕЦАК, слово сперте на *хурдига*, *фурдигарня* – „тюрма” (з італ. *corte di garda* – „казарма в'язничної охорони”. Горбач 1957, 36.

ВАКСА, -и, ж.; крим. Горілка. КСЖЛУМ, 63. Порів. *вакса* – „масть для чищення черевиків, з нім. *Wachs* – віск. ЕССУМ1, 195.

ВАРУМ. Чому. Дзюбишина-Мельник (http://novamova.com.ua/htm/radchuk/tum/lang_conf_18.htm). Із нім. *warum* – т. с. НМ.

ВАСЕР. 1. Вода, дощ. Дзюбишина-Мельник (http://novamova.com.ua/htm/radchuk/tum/lang_conf_18.htm).

2. *шк.*; *дон.* Увага, бережись! Від нім. *Wasser* – „вода” як кальковий переклад остережного циган. *воді* – „душа, дух” про наближення тюремного наглядача. Горбач 1966, 31. **Голий васер**, крим. 1. Небезпеки немає. 2. Поганий картярський партнер. СЖЗ, 31.

ВАЦОК, *шк.* Гаманець. З нім. *Watsack* пор. польс. *wacek*. Горбач 1966, 7.

ВЕКСЕЛЬ, * **Вексель ламати**, крим. Перевіряти документи. СЖЗ, 23. Порів. нім. *Wechsel* – переміна, розмін. ЕССУМ1, 205.

ВИРАЙБУВАТИ, * **Ви́райбувати шкі́ру**, *шк.* Побити. Від нім. *reiben* – „натирати”. Горбач 1966, 38.

ВИШНАЙДУВАТИ, * **Ви́шнайдувати філю́нок**, крим. Вирізати отвір у дверях. Від нім. *ausschneiden* – „вирізати”. Горбач 1983, 325.

ВІДГАРАТАТИ, *шк.* Відписати. Калька нім. *abhacken, abwichsen* – те саме. Горбач 1966, 53.

ВІДШРАЙБУВАТИ, *шк.* Відписати (завдання). Горбач 1966, 35. Етим. дивись ШРАЙБАТИ.

ВІЗИТИРКА, крим.; львів. Контрольне вічко в дверях камери. З нім. *Visitierloch* – провіркве вічко. Горбач 1983, 322, 326.

ВІЦ, *шк.* Дотеп. Від нім. *Witz* – „дотеп”. Горбач 1966, 36.

ВІЦМАН, *шк.* Жартун. З нім. *Witzman* – „дотепник”. Горбач 1966, 36.

ВІЦУВАТИ, *шк.* Жартувати. Горбач 1966, 36.

ГАНДЕЛЕСКА, *шк.* Торговельна школа. Львів. *ганделес* – „перепродувач” старого одягу, ідиш *handetes*, від його вигуку. Горбач 1966, 34.

ГАНЦЕЛИТИ, *шк.* Побити. Може, з нім. *hunzen, hänseln* – „дразнити”. Горбач 1966, 38.

ГАПКЕНШТРАССЕ, *невідм., ж.; жрм.; жарт.* Озеленена частина Хрещатика від Бессарабки до майдану Незалежності. КСЖЛУМ, 82. Порів. з одесь. жарг.: „Гапкенштрассе – у мол. жарг. 20-30-х рр.- права сторона Дерибасовської. По цій стороні мали право гуляти студенти ремісничих навчальних закладів, морехідних училищ, технікумів, тобто приїжджих. Навпаки, по лівій стороні (Дендістріт) гуляла еліта. Толковий словарь полуживого одесского языка, 34, 36. Порів. нім. *Straße* – вулиця. НМ.

ГЕБРА, *шк.* Братія. З ідиш-гебр. *hebrāh* – „спілка”. Горбач 1966, 39. http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=??????????%20????&page=1; <http://lvovforum.h10.ru/>.

ГЕЛЬДИ, *шк.* Гроші. Від нім. *Geld* – гроші. Горбач 1966, 24.

ГЕНДЕЛИК; ГАНДЕЛИК, -а, ч. 1. *мол., жрм.* Невелике кафе, де продають спиртне і закуски. КСЖЛУМ, 83. Порів. нім. *Handel, handeln* – торгівля, торгувати, польс. *handlować*. ЕССУМ1, 262.

ГЕЦ, *шк.* * **Брати на ге́ц**. Брехати. Від нім. *Hetze* – „погоня; розвага” через львів. арг. *ге́ца* – жарт. Горбач 1966, 23.

ГЕЦА, *шк.* Весела історія. Горбач 1966, 36.

ГЕЦУВАТИ, *шк.* Говорити, робити жартома. Горбач 1966, 36.

ГІНТЕР, * **Піти на гінтер**, *шк.* Не піти на урок. Калька нім. *hinter die Schule* – „поза школу”. Горбач 1966, 36.

ГОЛЬЦ, * **Гольц за сраку**, *крим.* Хап на гарячому. З нім.-ідиш *halt' es* – „тримай це!”. Горбач 1983, 325.

ГОХ, * **Гох міг де п'єнтес**, *шк.* Зарозумілець. Ідиш-нім. „що високо піднімає п'яти”, поль. *pięta* – „п'ята”. Горбач 1966, 48.

ГРУПЕН-СЕКС, -у, ч.; *крим.* Груповий статевий акт. КСЖЛУМ, 91.

ГУДЗЕНЯ, *лірн.* Жиденя. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГУДЗІВКА, *лірн.* Жидівка. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГУДЗЬ, *лірн.* Жид. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГДЛОХ, *шк.* Священик. Від нім. арг. *Gallach*, ідиш-євр. *galach* – „стригти” – за тонзурою. Горбач 1966, 41.

ГАЛЬОПЗУПКА, *шк.* Ріденька юшка. З нім.-австр. вояць. *Galoppsuppe* – „рідкий суп”, що його можна скоренько, „гальопом” вихлебтати. Горбач 1966, 50.

ГДНИФ, *шк.* Лайдак. З ідиш-євр. *ganev* – „зłodий”. Горбач 1966, 38.

ГАНЦ, *зак.* Зовсім. *Я вчора танц не спав* (мова закарпатців, запис 2004 р.). НМ.

ГАНЦНОВИЙ, *шк.* Новісенький. Горбач 1966, 34.

ГЕЦ, *лірн.* Жид. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГЕЦИХА, *лірн.* Жидівка. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГІБАХТИК, *шк.* Хитрун, пустун. З нім. *gib acht!* – уважай! Горбач 1966, 32.

ГІБІЦ, *шк., карт.; зак.* Підпомагач (при грі), „помагайко”. Від нім. *Kiebitz* “чибіс, рід чаплі” (названої так від її остережливого клику “ківіт! ківіт!"); уг. *kibic* - т. с. Горбач 1966, 45. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ГІБЦАТИ; ГІБЦОВАТИ; ГІБЦУВАТИ, *шк., карт.; зак.* 1. Помагати при грі в карти. Горбач 1966, 45. 2. *зак.* Підмовляти кого на що. НМ.

ГНОТ, *шк.* Хлопчак. Поль. *gnot*, може, з нім. студент. і сх.-прусь. *Knote* – „челядник” – *Genosse*. Горбач 1966, 38.

ГОГУСЬ, *шк.* Елегант. З нім. *Gigerl* – тс. пор. поль. *gogus* – тс. Горбач 1966, 32.

ГРАЙФНУТИ, *шк.* Вкрасти. З нім. *greifen* – „хватати”. Горбач 1966, 41.

ГРАЛІ, *шк.* Пальці. „Густі залізні вила”, з нім. *Kralle* ніби „кігті”. Горбач 1966, 33.

ГРАТ, *шк.* Старшава жінка. Поль. *grat* – „стара мебель”, сер.-вис.-нім. *geräte* – „меблі; споруди”. Горбач 1966, 39.

ГРЕЙЦАРІ, *шк.* Гроші. З нім. *Kreuzer* – „австрійська дрібна монета”. Горбач 1966, 40.

ГУД, *лірн.* Жид. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГУДЗИК, *лірн.* Жидок. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГУДЛАЙ, *лірн.* Жид. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГУДЛАЙНИК, *лірн.* Жиденя. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ГУДЛАЙКА, *лірн.* Жидівка. Горбач 1957, 35. Етим. дивись КУДЛАЙ.

ДАХ, -у, ч. 1. *мол.; жарт.* Голова, мізки, здоровий глузд. * **Дах (криша, стріха) відлігає, їде / поїхав у кого (кому)**, *жарт.-ірон.* 1) Хтось божеволіє, втрачає здоровий глузд та самоконтроль. 2) Хтось переживає сильні емоції, почуття екзальтації. * **Дах зірвало кому**. Те саме. 2. *бізн., крим.* Прикриття від рекету, мафії. 3. *крим.* Зв'язки у владних та правоохоронних структурах. * **Все вище даху**, *жрм.* Все гаразд, чудово. КСЖЛУМ, 94. * **Бити в дах**, *галиць.*

Здоровити по-військовому. Горбач 2001
(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ДЕКА, * **Дати деки**, *крим.*; *львів.* Побити, вдарити. Від нім. *Decke* – „одіяло” – в тюрмі накидуване жертві перед побиттям на голову. Горбач 1983, 320.

ДПТЯНКА, *шк.* Повія. Від нім. арг. *tippen, dappeln „coire“*. Горбач 1966, 16.

ДРЕК, -у, ч.; *мол.*, *жрм.*; *несхвальн.*; *зах.* Щось поганої якості, нічого не варте. З їдиш: *dreke* – лайно, людський кал; нім. *Dreck* – взагалі щось погане. КСЖЛУМ, 103.

ДРЕКОВИЙ, -а, -е; *мол.*; *жрм.*; *несхвальн.* Поганий, неякісний. КСЖЛУМ, 103.

ДУТИ, *шк.* Підказувати. Калька нім. *vorblasen, einblasen* – т. с. Горбач 1966, 53.

ЕДЕЛЬВЕЙС, *крим.* Орогенітальний контакт. СЖЗ, 39. Порів. нім. *Edelweiß* – „вічно білий” - вид рослини. НМ.

ЕРЗАЦ-ПІСОК, *крим.* Кухонна сіль. СЖЗ, 39. Порів. нім. *Ersatz* – „сурогат”. НМ.

ЖУРЕК, *крим.* Чир. Поль. *zurek, zur* – „рід затирки” з сер.-вис.-нім. *sûr*, нім. *sauer* – „кислий”. Горбач 1983, 323.

ЗАКУЛАТИ, *лірн.* Вбити. Горбач 1957, 36. Етим. дивись КУЛАТИ.

ЗАФІФЧИТИ, *шк.* Закурити, покурити. З лемк. *файчиту* – „курити”, *файка*, нім. *Pfeife* – „люлька”. Горбач 1966, 40.

ЗАШТЕМПИТИ; **ЗАШТЕМПИТИСЯ**, *шк.* Дивись ШТЕМПИТИ; ШТЕМПИТИСЯ. Горбач 1966, 37.

ЗАШУХЕРИТИ, *крим.* 1. Щиро зізнатися. 2. Виказати, зрадити. СЖЗ, 45. Етим. дивись ШУХЕР.

ЗАШУХЕРИТИСЯ, *крим.* Бути поміченим, спійманим. СЖЗ, 45. Етим. дивись ШУХЕР.

ЗАЮМАТИ, *шк.* Вкрасти. З нім. арг. *Jommackener* – „денний вломник”, євр. *jom* – „день”. Горбач 1966, 41.

ЗБЛЯТУВАТИ, *крим.* Підкупити. Горбач 1983, 323. Дивись БЛАТ.

ЗЕКС, *крим.*; *шк.* Увага, небезпека! * **Зекс на канаті**. Те саме. Горбач 1966, 24. Мабуть, циг. *dzet* – „масло” як калька нім. арг. *Butter* – „вартовий”, з чого й калькове сх.-укр. арг. *шестая!* „увага, небезпека!” Горбач 1983, 324, 325. СЖЗ, 46.

ЗИЗ, * **Пускати // давати зиза**, *шк.* Позирати за дівчиною. Горбач 1966, 43.
* **Зизом дивитися**, *розм.* Позирати скося; мати косий зір. Від „зиз” – шістка у картярській грі (із сер.-гор.-нім. *sehs* – „шість”), і то спершу, мабуть, із якогось окреслення: добрий мет, себто шістка (зиз) на тебе дивиться, тобі всміхається як виграш. Горбач 2001
(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЗИЗУВАТИ, *розм.* Позирати скося; мати косий зір. Горбач 2001
(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЗІХЕРОВИЙ, *крим.*; *львів.* Певний. Від нім. *sicher* – „т. с.”. Горбач 1983, 321.

ЗУБРИЛО, *шк.* Те саме, що ЗУБРУН. Горбач 1966, 44.

ЗУБРИТИ, *шк.* Працювати, вчитися. Калька нім. *büffeln (Büffel* – „буйвіл”), *ochsen* – „працювати, учитися” (*Ochs* – „віл”) через *Auerochs* – „зубр”. Горбач 1966, 53.

ЗУБРУН, *шк.* Учень, що вивчає урок напам’ять. Горбач 1966, 42.

ЗФРАЄРУВАТИСЯ, *шк.* Розволочитися. Горбач 1966, 36.

ІДІОТ, -а, ч.; мол.; жарт. Фотоапарат невеликого розміру з авторегуляцією. Від нім. жарг. *Blitzenidiot* – ідіот зі спалахом; метонімічне перенесення з особи-користувача на фотоапарат. КСЖЛУМ, 127.

ЙО, шк.; зак., львів. Так. Від ідиш-нім. *jō* – „так”. Горбач 1966, 47. Горбач 1983, 321.

КАГАЛ, шк. Гурт, товариство. З ідиш-євр. *qāhāl* – „громада”. Горбач 1966, 48.

КАМПА, крим.; львів. Бійка. Від нім. *Kampf* – „боротьба”. Горбач 1983, 321.

КАНАТИ, -аю, -аєш, недок. **1.** крим. Бігти. **2.** мол.; крим. Іти, проходити; йти геть. **3.** під кого; мол., крим. Видавати себе за когось; намагатись бути схожим на когось. * **Канати на хвості**, крим. Стежити за ким-небудь; іти слідом за кимсь. * **Канати по бану**, крим. Іти по вокзалу. * **Канати по справі**, крим. Протягуватися до кримінальної відповідальності за новий, скоєний у колонії злочин. * **Канають стрижі**, крим. Ідуть старі або літні люди. Від нім. арг. *knasten* – волочитися, гебр. *pānāh* – відійти, обернутися. КСЖЛУМ, 132, 282. Горбач 1966, 26.

КАНТ, мол. Обман. З нім. арг. *Kander, -dierer* – „обманець, що вдає пограбованого купця”, ідиш *kantern* – „натягти на милостиню”, давнє нім. арго *Klant* – „одна форма прощацьких хитрощів” з *Klanke* – „петля”. Горбач 1966, 37. * **Пустити кантом**. **1.** карт. Подарувати образу. Горбач 1966, 38. **2.** шк. Покинути (дівчину, хлопця). Горбач 1966, 40.

КАНТУВАТИ, лірн. Обманювати. Горбач 1957, 40.

КАПАР, шк. **1.** Бідолаха. **2.** КАПАР(А). Нещастя, лихо. Від нім. аргот. *Kappore* – лихо, смерть, ідиш *Kappora, Kapura* – спокутування. Горбач 1966, 8.

КАПАРНИЙ, шк.; зах. Нехлюйний. Горбач 1966, 8.

КАПАРНИК; КАПАРНИЦЯ шк.; зах. Одурілий. Горбач 1966, 8.

КАПЕЦЬ, шк.; зак., дон. Кінець, смерть. Від нім. *kaputt* – зіпсутий, розбитий. Горбач 1966, 31.

КАПОТА, шк.; дон. Те саме, що КАПЕЦЬ. Горбач 1966, 31.

КАПУТ, шк.; зак. Те саме, що КАПЕЦЬ. Горбач 1966, 45.

КАРЛ, -а, ч. * **Карл маркс**, мол. Бородатий чоловік. КСЖЛУМ, 133. Karl - чоловіче ім'я за німецьким походженням, ст.-нім. *kar(a)l*. Knappová, 113.

КАЮК, шк. Кінець. Перекручене нім. *kaputt* – зіпсутий. Горбач 1966, 24.

КВАЧ, **1.** вигук; мол. Вираження емоцій з приводу невдачі. КСЖЛУМ, 135. З нім. *quatsch* – т. с. **2.** зак. Менструальна прокладка. Іду поміняти квач (мова закарпатців, запис 2004 р.). НМ.

КЕРБЕЛ, -а, ч., частіше мн. кербели, -ів; жрм; заст. Радянські рублі (карбованці). З ідиш: *kerbl*. Слово уживалося в бурс.-сем. арго. КСЖЛУМ, 135.

КЕРБУЛЬ, -я, ч.; жрм; заст. Те саме, що КЕРБЕЛ. КСЖЛУМ, 136.

КЕРЕБЕ, невідм., ч.; жрм.; заст. Те саме, що КЕРБЕЛ. КСЖЛУМ, 136.

КИТЛЯ, крим.; львів. Блузка тюремника. З нім. *Kittel* – „халат”. Горбач 1983, 320.

КИЧМАН, крим. Дисциплінарний ізолятор у ВТУ. СЖЗ, 53.

КІБЕЛЬ, крим. **1.** Голова. З нім. *Kübel* – „відро”. Горбач 1983, 320. **2.** Відро в камері для фізіологічних потреб. Горбач 1983, 325.

КІБЦ, карт. Те саме, що КІБЦ. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

КІБЦУВАТИ, карт. Те саме, що КІБЦУВАТИ. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

КІБЛЮВАТИ, крим. Сидіти в тюрмі. Горбач 1983, 325.

КІНДЕР, -а, ч.; **1.** мол. Дитина. Від нім. *die Kinder* – діти. КСЖЛУМ, 138. **2.** крим. Зарозумілець; старий злодій. Горбач 1983, 321, 325.

КІНДЕР-СЮРПРИЗ, кіндер-сюрпризу; **КІНДЕРСЮРПРИЗ**, -у, ч.; мол. **1.** жарт. Лисий чоловік. **2.** жарт.-ірон. Незапланована вагітність. КСЖЛУМ, 138.

КІС, крим. Портмоне. З нім. арг. *Kies* – т. с. Горбач 1983, 325.

КІЧА, -і, ж. КСЖЛУМ, 140.; **КИЧА**. СЖЗ, 53. крим. Тюрма. Від нім. жарг. *Kittchen* – тюрма, гебр. *kisse* – трон. КСЖЛУМ, 140. Горбач 1966, 26. * **Пріти на кичі**, крим. Відбувати покарання у в'язниці. СЖЗ, 86.

КІЧМАН, шк. Банда уркачів (= вуличників). Горбач 1966, 31.

КЛАПАЧ, шк. Рот. З нім. арг. *Klappe* через поль. арг. *klapacz* – т. с. Горбач 1966, 33. **Закрий клапач!** (мова закарпатців, запис 2005 р.) НМ.

КЛЕЙСТЕР, * **Сісти на клейстер**, крим. **1.** Повідомити що-небудь працівникам міліції, спокутуючи вину за правопорушення. **2.** Бути підкупленим. СЖЗ, 93. З нім. *Kleister* – „клей”. ЕССУМ2, 225.

КЛИЙБАС, шк. Олівець. Від нім. *Bleiweißstift* поруч уг. *plajbász* – т. с. Горбач 1966, 45. **Подай ми клийбас, будь ласка** (мова закарпатців, запис 2005 р.).

НМ.

КЛІФТ, -а, ч.; крим., мол. Піджак. КСЖЛУМ, 141. Від нім. арг. *Kluft* – одяг з гебр. *killûph* – „кора, шкаралуща”. Горбач 1966, 25.

КНАЙПА, -и, ч.; мол., зах. Пивна; невеликий ресторан, бар. Від нім. розм. *Kneipe* – пивна, трактир, погребок. Слово було відоме укр. арго XIX ст. КСЖЛУМ, 142.

КНЯТИ, лірн. Йти. Горбач 1957, 35.

КОБЗАТИ; КІБЗАТИ, крим.; львів.; **КОПСАТИ**, лірн. Бити. Від ідиш *Kabas* – „голова”, *kobsen, kiebesen* – „відрубувати голову”. Горбач 1957, 36.

КОЙДИМ, крим.; львів. Завадіяка. З ідиш-євр. *kojdem* – „наперед, найперше”. Горбач 1983, 321.

КОПСАНЯ, лірн. Драка, бійка. Горбач 1957, 36. Дивись КОБЗАТИ.

КРЕЙЦЕРИ, -ів, мн.; мол. Гроші. Від нім. *Kreuzer* – крейцер (старовинна монета). КСЖЛУМ, 151.

КСИВА, -и, ж. **1.** крим. Записка, лист. Від давньоєвр. *kosav* – писати документ. КСЖЛУМ, 153. Від нім. арг. *Kassiwe* – лист, гебр. *ktubhāh* – письмо, лист. Горбач 1966, 26. **2.** крим.; мол. Будь-який функціональний папір або документ (паспорт, пропуск, білет, довідка і т. д.). КСЖЛУМ, 153. **3.** крим. Фальшивий документ. СЖЗ, 57. * **Ламати ксиву**, крим. Перевіряти документи. СЖЗ, 59.

КСИВОЛОМКА, крим. Перевірка документів. СЖЗ, 57.

КСИВОТА, * **Ямана ксивота**, крим. Фальшиві документи. СЖЗ, 119.

КУДЛАЙ, шк., лірн. Жид. З ідиш-нім. *gadlan* – „горда людина”, *gid* – гордий, ідиш *gudil* – „великий чоловік”. Звідки чеське аргот. *kotel* – „жид”. Горбач 1966, 39.

КУЙОН, шк. Учень-зубрило. Із нім. *Kujon* – „лотер”, фр. *couillon* – „боягуз” з іт. *coglione* – „дурень”, контаміноване з *кувати* – „зубрити”. Горбач 1966, 35.

КУЛАТИ, лірн. Бити. З ідиш *aus-kaulen* – „зарізати, вбити, застрелити (споріднене з нім. *Keule* – „довбня, дрючок”. Горбач 1957, 36.

КУЛАШНИК, лірн. Стрілець. Горбач 1957, 36.

КУЛАШНИЦЯ, лірн. Рушниця, стрільба. Горбач 1957, 36.

КУМПЕЛЬ, -пля, ч.; *мол.* Товариш. Від нім. розм. *Kumpel* – т. с. пор. поль. *kumpel* – т. с. КСЖЛУМ, 155. Словник Львівського Балаку (http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????%20????&page=1).

КУМПОЛ, -а, ч.; **1.** *крим.; жрм.* Голова. * **Дати по кумполу, кому.** Ударить когось по голові. **2.** * **Погладити по кумполу, крим.** Те саме. **2.** *мол.* Лоб. КСЖЛУМ, 156. Від жид. *kepel*, нім. *Kopf*, контаміноване з *купола*. Горбач 1966, 25.

КУНШТИ, *шк.* Образи, малюнки. Від нім. *Kunst* – штука. Горбач 1966, 7.

КУСАТИ, *шк.* Розуміти. Калька з нім. *fressen* через поль. *kasać* – те саме. Горбач 1966, 53.

ЛАНТУХ, *крим.* Крадена річ. СЖЗ 1996, 59. Із нім. *Leintuch* через поль. *Lantuch* – „полотно”. Сидоров (<http://survive.kudin.org/prisonrec11.htm>).

ЛАНХУТ, *крим.* Пов’язка на руці чергового помічника начальника колонії чи активіста із в’язнів. СЖЗ 1996, 59. Сидоров (<http://survive.kudin.org/prisonrec11.htm>). Порів. ЛАНТУХ.

ЛАХ, -а. Сміх. * **Дерти лаха**, *мол., жрм.; зах.* Сміятися. КСЖЛУМ, 161. Горбач 1966, 36.

ЛАХАТИ, -аю, -аєш, *недок., (з кого); мол., зах.* Сміятися. Від ідиш-нім. *lachn*, *lachen* – сміятися. Слово було відоме укр. аргю XIX ст. КСЖЛУМ, 161. Горбач 1966, 36.

ЛАХУВАТИСЯ, *шк.* Сміятися. Горбач 1966, 36.

ЛОХАТИСЬ, *лірн.* Сміятися. Горбач 1957, 36.

ЛУПИТИ, * **Лупити карти / лати, карт.; зах.** Бити одну карту другою. НМ. Можливо, калька нім. *Karten klopfen* – „стукати картами” дослівно. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЛЮФ, * **Піти на люф.** *шк.* Не піти на урок. З нім. *Luft* – „повітря”. Горбач 1966, 36.

ЛЮФТ, * **Грати на люфт, карт.; зах.-укр.** Коли грач програвся до решти з грошей, то грано й „на люфт”, а чи „розіграно воздух” (сх.-укр.) – отак лиш для розваги; в тюрмі ж – і на речі, які належали „неблатним”, а що їх тоді програвець зобов’язувався вночі вкрати. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЛЮФТАТИСЯ, *лірн.* Сміятися. Горбач 1957, 36. Порів. ЛАХАТИ, ЛЮФТ.

МАЛАХ, *шк.* Вуличник. З нім. арг. *Melocher* – „ремісник, робітник”, ідиш-євр. *melucho* – „праця”. Горбач 1966, 40.

МАХЛОВАТИ, *шк.*; **МАХЛЬОВАТИ**, *шк.; зак.* Обманювати. Від нім. *makeln* – торгувати. Горбач 1966, 9, 45.

МАХЛЯР, *шк.; зак.* Обманець. Горбач 1966, 45.

МАШИГІНЕ, *львів.* Те саме, що МІШПІН2.

http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????%20????&page=1; <http://lvovforum.h10.ru/>.

МЕЛІНА, *крим.* Криївка, приют. З нім. арг. *Maline*, *Molun* – т. с. Горбач 1983, 325.

МЕСЕР, *крим.* Фінський ніж, кинджал. СЖЗ, 66. Від нім. *Messer* – ніж. Горбач 1966, 25.

МЕЦЯ, *шк.* Щось дуже добре. З ідиш-євр. *meči’āh* – „знахідка”. Горбач 1966, 48.

МІХАЛОК, *шк.* Недозволена записка для письмового завдання на уроці. Поль. *michalek* – „ковток”, укр. *михайлик* – „дерев’яна чарочка” – під впливом ідиш *chajtik* – „частина, пай”. Горбач 1966, 36.

МІШПІГІН, -а, ч.; *мол.*; *зневажл.* 1. Людина, яку не поважає її оточення. 2. Дурний; несповна розуму. З ідиш: *meshugá* – несповна розуму. КСЖЛУМ, 175.

МІШПІГІНИЙ, -ого, ч.; *мол.*; *зневажл.* Те саме, що МІШПІГІН2. КСЖЛУМ, 175.

МОЙРИ, * **Мати мойри**, *шк.* Боятися. З ідиш-євр. *mora* – „страх”. Горбач 1966, 47.

МОЙШИ, * **Робити мойши кімиран**, *шк.* Красти. Ідиш *mójshe, kim herán*, нім. *M., komm heran* – „Мошку, ходи сюди”. Горбач 1966, 48.

МЮЛЛЕР, *крим.* Начальник оперчастини колонії, в’язниці. СЖЗ, 69.

* **Засуджений Мюллером**, *крим.* Завербований начальником оперчастини колонії. СЖЗ, 44. Порів. нім. *Müller* – мельник; поширене німецьке прізвище. НМ.

М’ЯГКО, * **Зробити на м’ярко**, *шк.* Обманути. Калька з нім. *einweichen* – „бити; втяти штуку” через поль. *zrobić na miękko*. Горбач 1966, 53.

НАБЛАТИКАТИСЯ, -аюся, -аєшся, *док.* 1. *крим.*, *мол.* Вивчити злодійський жаргон. 2. *мол.* Набути навичок у чомусь. КСЖЛУМ, 182. 3. *крим.* Впевнено почуватися. СЖЗ, 69.

НАБЛАТУВАТИСЯ, -уюся, -уєшся, *док.*; *крим.* 1. Те саме, що НАБЛАТИКАТИСЯ1. КСЖЛУМ, 182. 2. Завести корисне знайомство. СЖЗ, 70.

НАКАПАТИ, -аю, -аєш, *док.*, (*кому, на кого*); *жрм.*, *мол.*, *крим.*; *несхвальн.* Донести на когось. Від нім. жарг. *kappen, caporen* – зраджувати, виказувати, доносити. КСЖЛУМ, 184.

НАСИКИ, *лірн.* Те саме, що НАСТИ. Горбач 1957, 36.

НАСТИ, *лірн.* Штани. Від ідиш *Steiss*, давніше *Steuss* – „зад, купер (у птахів), давніш і „жерло гармати”, звідки *стиз, стил, стига, стия* „задниця”, з чого далі: *насти, насики, настиги, настижники* „штани”. Горбач 1957, 36.

НАСТИГИ, *лірн.* Те саме, що НАСТИ. Горбач 1957, 36.

НАСТИЖНИКИ, *лірн.* Те саме, що НАСТИ. Горбач 1957, 36.

НЕМНУТИ, *шк.* Вкрасти. З нім. *nehmen* – „брати”. Горбач 1966, 41.

НИАНДИР, * **Робити гайліг’ир ниандир**, *шк.* Ригати. З якогось нім. *heiliger Menander*. Горбач 1966, 47.

ОБКАНТУВАТИ, *карт.* Обманути. Горбач 1966, 37.

ОФЕРМА, *крим.* Нездара. З нім. *unförmig* – „безформний”. Горбач 1983, 323.

ОФЯРА, *шк.* Нездара. Поль. *ofiara* – „жертва” і *оферма* – „незграба” з нім. *unförmig*. Горбач 1966, 39.

ПАКА, *шк.*, *крим.* Братія, гурт. З нім. розм. *Pack* – „гурт”. Горбач 1966, 39. Горбач 1983, 321.

+**ПАЦЕР**, *карт.* Кепський грач. Від півд.-нім. *Patzer* – „бевзь, чванько” від *patzig* – „чванливий, надутий”. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

+**ПАЧКА**, *крим.*; *львів.* Те саме, що ПАКА. Горбач 1983, 321.

***ПЕНЗЛЮВАТИ**, -люю, -люєш, *недок.*; *мол.*, *жрм.*; *зах.* Іти. КСЖЛУМ, 202. Порів. нім. *pendeln* – рухатися туди і сюди. НМ.

ПЕРЕПЕНДИТИ, *шк.* Перев’язати. Від нім. *binden* – в’язати. Горбач 1966, 9.

П’ЄТР, * **Дістати // мати п’єстра**, *шк.* Боятися. Ідиш *pîtr* – „масло”, нім. *Butter*; через буков. *мати масло на голові* – „мати нечисту совість”. Горбач 1966, 38.

ПИНФА, *шк.* * **Пустити пинфу**. Вдмухнути заснулому співучневі в ніс дим зі спаленої бавовни. Дивись ТИНФА. Горбач 1966, 21.

ПІДГІБЦОВУВАТИ; ПІДГІБЦУВАТИ, *зак.* Те саме, що ГІБЦАТИ². Чому ж ти їх підгібіцовуєш? (мова закарпатців, запис 2005 р.) НМ.

ПІДПАНКА, *шк.* Дивись ДІПТЯНКА. Горбач 1966, 16.

ПІТАШКА, *шк.* Бути несповна розуму. Перекручене *пташок* як калька нім. *einen Vogel haben* – „бути несповна розуму”. Горбач 1966, 39.

ПЛІТУВАТЬ, *шк.* Тікати. Від ідиш *plejte machn* – „тікати”, гебр. *pelētāh* – „втеча”. Горбач 1966, 24.

ПНАТИ, *лірн.* Йти. Від евр. *rânâh* – „відходити”. Порів. львів. арг. *княяти* – „йти” і одес. *канати* – „тікати”. Горбач 1957, 35.

ПОКАНАТИ, *крим.* Піти. СЖЗ, 82. Дивись КАНАТИ.

ПОКУЛАТИ, *лірн.* Побити. Горбач 1957, 36. Дивись КУЛАТИ.

ПОПЕНЗЛЮВАТИ, -юю, -юєш, *док.; мол.; зах.* Піти кудись; віддалитися. КСЖЛУМ, 214. Дивись ПЕНЗЛЮВАТИ.

ПОПНАТИ, *лірн.* Піти. Горбач 1957, 35. Дивись ПНАТИ.

ПОТПАХА, *шк.* Дивись ДІПТЯНКА. Горбач 1966, 16.

ПОЦ, -а, *ч.; мол.; жрм.; зневажл., лайл.* Дуже погана й шанована людина.

* **Віспяний поц**, *мол.* Те саме. З ідиш: *pots* – чоловічий статевий орган. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦЕНЬ, -цня, *ч.; мол.; зневажл.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦИДРИКАЛО, -а, *с. і ч.; мол.; зневажл.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦИК, -а, *ч.; мол.; зневажл.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦИЛУНОК, -нка, *ч.; мол.; жарт.-ірон., зневажл.* Те саме, що ПОЦ. Жарт. Перекручення літер. *поцілунок*. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦИНА, -и, *ч.; мол.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦМЕЙСТЕР, -а, *ч.; мол.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦНАЛЬДІНІ, *невідм., ч.; мол.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОЦЮГА, -и, *ч.; мол.; зневажл., лайл.* Те саме, що ПОЦ. КСЖЛУМ, 217.

ПОШТРИКАТИСЯ, -аюся, -аєшся, *док.; мол.* Здійснити статевий акт з кимсь. КСЖЛУМ, 217. Порів. нім. *stricken* – „плести, в’язати”. НМ.

ПРИБЛАТНИТИСЯ, *крим.* Засвоїти норми і спосіб життя злочинців. СЖЗ, 84. Дивись БЛАТ.

ПРИПУЦУВАТИСЯ, *крим.* Признатися. З нім. арг. *sich putzen* – „оборонятися, викручуватися”. Горбач 1983, 325.

ПРОКУЛАТИ, *лірн.* Пробити. Горбач 1957, 36. Дивись КУЛАТИ.

ПУЦІВКА, *шк.* Догана. Горбач 1966, 36. Дивись СПУЦУВАТИ.

РАШПІЛЬ, *крим.* **1.** Людина зі слідами віспи на обличчі. **2.** Бригадир слюсарів. СЖЗ, 88. Порів. нім. *Raspel* – „напилочок з насічкою у вигляді досить великих і порівняно рідко розміщених зубців. ЕССУМ4, 159.

РОЗДАБАРЮВАТИ, *шк.* Розмовляти. Від ідиш-гебр. *dabbern, dibbern* – говорити, гебр. *dābhar*. Горбач 1966, 18.

РОЗКУЛЬНИК, *лірн.* Розбійник. Горбач 1957, 36. Дивись КУЛАТИ.

РОЗКУЛЬНИЦЯ, *лірн.* Рушниця, стрільба. Горбач 1957, 36. Дивись КУЛАТИ.

РОЗТРИНЬКАННЯ, -я, *с.*; **РОЗТРИНЬКУВАННЯ**, -я, *с.*; *розм.* Дія за знач. РОЗТРИНЬКАТИ / РОЗТРИНЬКУВАТИ. ВТС, 1078.

РОЗТРИНЬКАТИ, -аю, -аєш, *док.*; **РОЗТРИНЬКУВАТИ**, -ую, -уєш, *недок.; розм.* Легковажно, марно витратити що-небудь (гроші, майно і т. ін.). //

перен. Нерозумно використовувати (життя, сили, час і т. ін.) на що-небудь дріб'язкове, пусте, не варте уваги. ВТС, 1078. Від карт. „*тринка*” і „*тринчик*” – три тузи (потрійне щастя), може, ще в оперті й на нім. *trinken* – „пити, п'янитися”. Горбач 2001

(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

РОЗТРИНЬКАТИСЯ, -ається, *док.*; **РОЗТРИНЬКУВАТИСЯ**, -ується, *недок.*; *розм.* **1.** Легковажно, марно витрачати свої гроші, майно і т. ін. **2.** *тільки недок.* Пас. до РОЗТРИНЬКУВАТИ. ВТС, 1078.

РОЗТРИНЬКУВАЧ, -а, *ч.*; *розм.* Той, хто розтринькує що-небудь. ВТС, 1078.

РОЗТРИНЬКУВАЧКА, -и; *розм.* Жін. До РОЗТРИНЬКУВАЧ. ВТС, 1078.

СИКСА, *шк.* Дівчина, панна. Горбач 1966, 32, 39, 48. Порів. *шк. полт.* і *черніг.* **сікса** -потаємна повія. Від нім. *arg.* *Schikse* – „дівчина”, з гебр. *šiqcāh* – „дівчина нежидівка”. Горбач 1966, 29.

СИКОРА, *шк.* Дівчина, панна. Порів. СИКСА і поль. *sikora* – „синиця”. Горбач 1966, 39.

СПЧ, *шк.* Братія. З ідиш-євр. *šitvis* – „спілка”. Горбач 1966, 39.

СКЕСЬ, *шк.* Глянь. Перекручене *зекс!*. Горбач 1966, 22.

СКИКСУВАТИ, *сх.-укр.* Схибити, помилитися, збожеволіти. Від карт. ігри „*кікс*”, те саме, що „*маріаш*” або „*памфіль*”, нім. *Kicks* - помилковий удар у більярді. Горбач 2001

(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

СКРИНЯ, *шк.* Задниця. Калька нім. *Kiste* – т. с. Горбач 1966, 53.

СМАРОВІЗ, *шк.* Учень, що нестаранно пише. Горбач 1966, 35.

СМАРУВАТИ, *шк.* Нестаранно писати. З нім. *schmieren* – „мазати” через поль. *smarować* – т. с. Горбач 1966, 35.

СПЛЮВ, *шк.* Револьвер. Калька нім. *arg.* *Speier* через поль. *arg.* *spluw* – „те саме”. Горбач 1966, 41.

СПУЦУВАТИ, *шк.* Збештати. З нім. *putzen* – „чистити”. Горбач 1966, 36.

СРАКОТЛУК, *шк.* Народний учитель. Калька нім. *arg.* *Steißklopper* через поль. *arg.* *srakotluk*. Горбач 1966, 41.

СТИЗ, *лірн.* Задниця. Горбач 1957, 36. Дивись НАСТИ.

СТИГА, *лірн.* Те саме, що СТИЗ. Горбач 1957, 36. Дивись НАСТИ

СТИЛ, *лірн.* Те саме, що СТИЗ. Горбач 1957, 36. Дивись НАСТИ

СТИЯ, *крим.*; *лвів.* Те саме, що СТИЗ. Горбач 1957, 36. Дивись НАСТИ

СТРІХА, -и, *жс.*; *мол.*; *жарт.* Волосся. * **Стріха поїхала.** Див. ДАХ. КСЖЛУМ, 250.

СУФЛЮВАТИ, *шк.* Підказувати. Калька з нім. *soufflieren* – „т. с.” Горбач 1966, 53.

ТЕРИГА; ТИРИГА; ТРИГА, *лірн.* Земля. З єврей. *derekh* через німець. *arg.* *Dirach* – „шлях; район прошакування” і давніше *Terich* – „земля, країна”, і з того – за посередництвом ідиш: *m(u)riga*, *терига* – „земля”, з чого далі – як калька польської пари *ziemia* – „земля”: *ziemniak* – „картоплина” – *тирижник*, *терижник*. Горбач 1957, 35.

ТЕРИЖНИК; ТИРИЖНИК, *лірн.* Картопля. Горбач 1957, 35. Дивись ТЕРИГА.

ТИНФА, *шк.* * **Дати тинфи.** Пустити в ніс дим. З нім. *Finte* – підступ, злобний жарт; польск. *finfa*, рос. у Помяловського „Очерки бурси” *пфимфа*, укр. бурсацьке Свидницького *пумфа* – жарт із вдуванням сонному в ніс диму зі спаленої бавовни. Горбач 1966, 13.

ТУХА, *лірн.* Жіночий статевий орган. Із єврей. *tâhât* через ідиш *tôxes* – т. с. Горбач 1957, 36.

ТУХЕС, -а, ч.; *крим.* Зад, сидниці. З ідиш: *tuchis*, *tuches*. КСЖЛУМ, 264.

УКИРАНИЙ, *лірн.* П'яний. Горбач 1957, 35. Дивись КЕРИТИ.

УКИРАЧКА, *лірн.* Жінка-п'яниця. Горбач 1957, 35. Дивись КЕРИТИ.

УРЛЬОП, -у, ч.; *мол.* Канікули. КСЖЛУМ, 266. Від нім. *Urlaub* – відпустка пор. поль. *urlop* – відпустка. КСЖЛУМ, 266.

ФАГАС, *шк.* Учень, що зголошує все вчителю. З дол.-нім. *fagas* – „волоцюга; вівця, скоп” пор. поль. *fagas* – „лакей, підлиза”. Горбач 1966, 33, 38.

ФАГАСУВАТИ, *шк.* Зголошувати вчителю (на співтовариша). Дивись ФАГАС. Горбач 1966, 33, 38.

ФАЙНЕНЬКИЙ, -а, -е, *зах.* Пестл. до ФАЙНИЙ. ВТС, 1314.

ФАЙНИЙ, -а, -е, *зах.* 1. Гарний. 2. Добрий. ВТС, 1314. Від нім. *fein* – гарний, тонкий пор. поль. *fajny* – т.с. НМ.

ФАЙНО, *зах.* Красиво. * **Файно дякувати**. Щиро, вельми дякувати. 2. У *знач.* присудк. *сл.* Гарно, приємно. ВТС, 1314. Словник Львівського Балаку (http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????%20????&page=1); <http://lvovforum.h10.ru/>.

ФАЙРАНТ, 1. *шк.* Розпуск учнів на вакації. З нім. *Feierabend* – „закінчення денної праці”. Горбач 1966, 34. 2. *крим.; львів.* Кінець праці. Горбач 1983, 321.

ФАЙЧИТИ, *лемк.* Курити. Горбач 1966, 40.

ФАЛЮВАТИ, *шк.* Йти. З нім. *arg. strömen* – „ходити”, дослівно „плисти”, через поль. *falować*. Горбач 1966, 34.

ФАРТ, -у, ч.; *крим., жрм.* Щастя, талан, везіння. З нім. мисливського жаргону, де *Fahrt* означало „слід, залишений дичиною”. КСЖЛУМ, 268. * **На фарт ходити**, *крим.* Займатися повійством. СЖЗ, 73.

* **На фарт**. На щастя. (ЖРБрейт., 126). Газета „Поступ” (http://postup.brama.com/001012/168_11_1.html). 24.1.2005. Від нім. *arg. Fahrt* – добича з крадіжки. Горбач 1966, 24.

ФАРТИТИ, -тить, *недок., кому, безос.; крим., жрм.* Щастити, везти. КСЖЛУМ, 268.

ФАРТОВИЙ, -а, -е; *крим., схвальн.* 1. Спритний, щасливий (про злодія). * **Фартовий хлопець**. Засуджений; постійний мешканець в'язниці. 2. і *мол.* Успішний, відзначений щасливими подіями. *Фартовий день*. // Такий, що приносить щастя, везіння. 3. Модно вдягнений. КСЖЛУМ, 268. **Фартова**, *крим.* Своя. СЖЗ, 105. * **Фартові хлопці**, *крим.* Постійні мешканці в'язниці. СЖЗ, 105.

ФАРТОВИК ЧЕРВОНИЙ, *крим.* Бувалий, досвідчений злодій. СЖЗ, 105.

ФАРТОВО, *шк.* Щасливо. Від нім. *arg. Fahrt* – добича з крадіжки. Горбач 1966, 24.

ФАСТРИГА, *шк.* Кравець. „Тимчасовий штих”, поль. *fastryga*, сер.-вис.-нім. *fast*, *fest* – „сильний”, *rige* – „ряд”. Горбач 1966, 41.

ФАСУНОК, *шк.; зак.* Побой. З нім. *Fassung* – „отримування, получання”. Горбач 1966, 45.

ФАТЕР, -а, ч. 1. *крим., мол.* Батько. Від нім. *Vater* – тс. 2. *крим.* Ватажок злочинної групи. КСЖЛУМ, 269.

ФАУСТ, -у, ч.; *мол.* Пляшка алкогольного напою місткістю 0,7-0,8 л. КСЖЛУМ, 269. Порів. нім. *Faust* – „кулак”. НМ.

ФАУСТПАТРОН, -а, ч.; *жрм.; жарт.* Пляшка спиртного місткістю 0,75 л. КСЖЛУМ, 269.

ФЕЛЄР, *шк.* Похибка. З нім. *Fehler* – „похибка”. Горбач 1966, 36.

ФЕРАЙНА, **1.** *шк.* Братія. З нім. *Verein* – „товариство”. Горбач 1966, 39. **2.** *крим.* Злодійська шайка. Горбач 1983, 325.

ФЕРТИГ, *шк.; зак.* Кінець! З нім. *fertig* – „готовий”. Горбач 1966, 45.

ФЕРЦИК, *шк.* Елегант. З нім. *fürwitzig* – „дотепний” через поль. *fircyk*. Горбач 1966, 51.

ФЕСТ, *шк.* Свято. Від нім. *Fest* – тс. Горбач 1966, 9.

ФИНТИТИ, *шк.* Пишатися, парадувати. З первісного „перехитрювати при фехтуванні”, з нім. *Finte* – підступний удар при фехтуванні. Горбач 1966, 15.

ФІКС, * **Рудий фікс**, *крим.* Золотий зуб. СЖЗ, 90. Порів. ФІКСА.

ФІКСА, -и, *жс.; крим., мол.* Зубний протез, золота коронка. Від нім. *arg. Fuchs* – золото, вимова на їдиш – *fiks*. КСЖЛУМ, 271.

Фікса. Золота корона на одному з передніх зубів, спеціально для моди серед блатних. Горбач 1966, 27.

Фікси. Документи. Горбач 1966, 31.

ФІКСАТИЙ, -а, -е; *крим.* Той, хто має коронки або зубні протези. КСЖЛУМ, 271.

ФІКСОВИЙ, * **Байка фіксова**, *крим.* Годинник золотий. СЖЗ, 14.

ФІРЦИК, *шк.* Те саме, що ФОРЦУГ. Горбач 1966, 32.

ФІШ, -у, ч.; *крим.* Риба. Від нім. *Fisch* – тс. КСЖЛУМ, 271.

ФЛЯК, *шк.* **1.** М’ясо. З нім. *Fleck* – „нутрощі зарізаної тварини” через поль. *fleck*. Горбач 1966, 34. **2.** Слабо напompований м’яч. Горбач 1966, 37.

* **Мати фляки у голові**, *шк.* Бути понятливим. Горбач 1966, 39.

ФЛЯМА, *шк.* **1.** Симпатія (особа). З нім. школяр. *Flamme* – „кохана”, дослівно „полум’я; запал”. Горбач 1966, 48. **2.** Кохана дівчина. Горбач 1966, 53.

ФОР, * **Мати фора**, *карт.* Мати першість при виходженні картою. * **Дати комусь фора**, *шах.; зах.* Добровільно зрезигнувати з котроїсь фігурки. Від нім. *vor* – перед. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ФОРА, -и, *жс.* * **Дати / давати фору кому.** **1.** *спорт.* Зарані давати перевагу комусь. **2.** *жрм.* Давати комусь перевагу, зарані ставити когось у більш вигідні умови. КСЖЛУМ, 272. **3.** *зак.* Утікати. *Учора ми дали фору із бара.* НМ.* **Діставати / дістати фору (фори)**, *жрм.* Діставати перевагу, більш вигідні умови у чомусь. Від нім. *Vorteil* – перевага, вигода. КСЖЛУМ, 272.

Фори. Протекція, поблагання. Від нім. *vorreiten* – „їхати кінно перед ким” пор. поль. *forytować* – „фаворизувати”. Горбач 1966, 35.

ФОРЦУГ, **ФІРЦИК**, *шк.* Відмінник. Від австр.-нім. *Vorzugsschüller* – те саме. Горбач 1966, 32, 35, 43.

ФОТИ, *шк.* Ноги. Від нім. *Pfote* – лапа. Горбач 1966, 32.

ФРАЄР, -а, ч. **1.** Жертва злодія, шулера. // Потенційна жертва злодія.

* **Ставити фраєра**. Тіснити жертву групою, загороджувати від інших (при здійсненні карманної крадіжки). * **Фраєр співає**. Потерпілий волає на допомогу. **2.** *крим.* Людина чесна, далека від злочинного світу.

* **Набушмачений фраєр**. Людина, яка добре знає злодійські звичаї, але не належить до злодіїв. * **Фраєр вічний**. *жарт.-ірон.* Людина, яка погано чує. **3.** *крим., мол.; ірон.* або *зневажл.* Наївна, недосвідчена людина. // Людина, яку легко обдурити. Від нім. жарг. *Freier* – не злодій. **4.** *крим., несхвальн.* Не досвідчений злодій. **5.** *жрм.* Модно одягнений хлопець, чоловік. **6.** *мол.* Людина яка багато із себе вдає і дуже себе любить. **7.** *крим.* Відповідальний працівник. **8.** *мол.* Будь-яка особа чоловічої статі. * **Жадоба фрасра згубила**,

жрм. Хтось постраждав через власну жадібність. **9.** мол., жрм; зах. Залицяльник; коханець. Від польск. діал. *frajer* – залицяльник. Пор. нім. *Freier* – жених. * **Фраєр захарчований**, крим. Досвідчений злодій, що добре знає кримінальне законодавство і неухильно додержує злодійських традицій. * **Фраєр зуб за два шніфти**. крим. В'язень, який інформує адміністрацію про справи інших в'язнів. КСЖЛУМ, 273. **10.** крим. Інтелігент. СЖЗ, 105. * **Фраєр-стахановець**, крим. Людина, яка не раз була засуджена, але не належить до злодійського середовища. СЖЗ, 107.

* **За фраєр**, шк., крим. Даром. Горбач 1966, 37. Горбач 1983, 321. * **Грати фраєра**. карт. Прикидатися, вдавати дурного. Горбач 1966, 37. * **Фраєр (тяжкий // в пумпках)**. Дурень. Горбач 1966, 39. * **Старий фраєр**, крим.; львів. Батько. Горбач 1983, 321. * **Дикий фраєр**, крим. Людина без переконань. СЖЗ, 36. * **Залізний фраєр**, крим. **1.** Трактор. **2.** Житній хліб. СЖЗ, 43.

ФРАЄРКА, -и; зак. Жін. до ФРАЄР5,6. *Дивись, яка фраєрка пішла!* (мова закарпатців, запис 2005 р.) НМ.

ФРАЄРНУТИ, жрм. **1.** Похвастатися *перед ким чим*. **2.** Вести себе глупо, помилитися у розрахунках. БСЖ, 632.

Останні події в клубі, які стосуються купівлі-продажу гравців, наштотують на думку, що "Реал" знову спіткали фінансові проблеми.

Схоже, керівники мадридського клубу децю "фраєрнули", придбавши за шалені гроші Бекгема. А тепер, очевидно, деякий час "реалістам" доведеться "смоктати лапу". А щоб трохи скоротити цей не зовсім приємний процес, вирішили розпрощатися з низкою гравців і бодай таким чином трохи компенсувати кошти, витрачені на купівлю Бекгема.

Львівська Газета (<http://www.gazeta.lviv.ua/2003/07/09/NewspaperArticle.2003-07-08.2858> (11.8.2004)).

ФРАЄРНУТИСЯ, -уся, -єшся, док. **1.** крим., мол.; несхвальн. Опинитися в незручному становищі; оскандалитися. **2.** мол. Удати із себе багату, респектабельну людину. КСЖЛУМ, 274.

ФРАЄРНЯ, шк. Дурні. Горбач 1966, 39.

ФРАЄРСЬКИЙ, жрм. Недостойний, негідний. НМ. *Не будемо переходити на фраєрські голоси, ...* <http://lab.org.ua/comment/494/0/> (24.1.2005).

* **Фраєрське вухо**. Дурень. Горбач 1966, 39. * **Фраєрська макітра**, крим.; львів. Дурна голова. Горбач 1983, 321.

ФРАЄРША, -і, ж. **1.** крим. Жінка, яка ніде не працює; матеріально забезпечена. **2.** мол. Ж. до ФРАЄР6. КСЖЛУМ, 274.

ФРАЇР, -а, ч.; зах. Конаний, наречений. ВТС, 1332.

ФРАЇРКА, -и, ж; **1.** шк.; зак. Дівчина. Горбач 1966, 46. **2.** зах. Кохана, наречена. ВТС, 1332.

ФРАЇРОЧКА, -и, ж.; зах. Зменш.-пестл. до ФРАЇРКА. ВТС, 1332.

ФРЕЙ, -я, ч.; крим. **1.** Багата людина. **2.** несхвальн. Людина, яка тримається гордовито; гордій. **3.** Табірний інтелігент. **4.** несхвальн. Недосвідчений злодій. **5.** Чоловік, хлопець. Від нім. *frei* – вільний, вільна. КСЖЛУМ, 274.

ФРЕЯ, -ї, ж.; крим. Жінка, яку залишив чоловік або співмешканець. КСЖЛУМ, 275.

ФРІДРІХШТРАССЕ, невідм., с.; мол. Блювання. КСЖЛУМ, 275. ??? ЕТИМ.

ФУКС, шк. Новик, молодий студент І-ого курсу. * **Проскочити фуксом**. Зі щастям пройти крізь іспити чи перевірку. Від нім. *Fuchs* – лис; студент-новик. Горбач 1966, 50.

ФУНЬ, * **Траскати фуня**. Вдавати пана. З ідиш-нім. *fun*, *fon* як шляхетського титулу. Горбач 1966, 39.

ФУРА, -и, ж.; мол.; жарт. Машина. КСЖЛУМ, 275. З нім. *Fuhre* – „віз”. ЕССУМ4, 462.

ФУШЕР, карт. Обманець при грі. Від нім. *Pfuscher* – „нездара”, *pfuschen* – „партачити” - від звукоподібного вигуку - *pfutsch!* - для шипоту вибухлої ракети та для шелесту від роздираного паперу. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ФУШЕРУВАТИ, карт. Обманювати при грі. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ХАЙДЕР, ук. Галас, рейвах. З ідиш-євр. *chêder* – „кімната; основна школа, укр. *хайдер* – „євр. школа”. Горбач 1966, 37.

ХАЛА, ук. Гроші. Від нім. арг. *Cheilek* – „пай із кражі; гроші”, жид. *cheluka* – „пай”. Горбач 1966, 24.

ХАЛЯНДРА, ук. * **Скакати халяндри**. Танцювати. Може, з нім. *Ländler*, *Länderer*, - „вальсовий танець” з Горішньої Австрії, *Landl*, та циган. кхэлэс – „танцювати”, кхэллани – „танець”. Горбач 1966, 13.

ХАМОН, ук. Гевал. Від ідиш *hamón* - люд, простолюття. Горбач 1966, 8.

ХАТРАК, ук. Тайний агент. З нім. арг. *Kiberer* – „детектив” через чесь. арг. *chybr*, *kibrák* – „поліційний агент”. Горбач 1966, 41.

ХЛОПЕЦЬ, народ.; 1. карт. Валет. (поль. *chlopiec*, чесь. *chlapec* - звідки й рос. *хлан* - „валет” - як відповідники нім. *Bube* - „хлопчина”, *Bauer* – „селянин”). 2. шах. Пішак. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЦАЙТ, розм. Пора (присудок). НМ. *I цайт уже коней сидлать...* <http://rock.com.ua/index.php?id=1027178520> (12.12.2004).

ЦАЙТУНОК, крим. Газета. З нім. *Zeitung* – т. с. Горбач 1983, 325.

ЦВАЙКА, -и, ж.; ук. Двійка, незадовільна оцінка. Від нім. *zwei* – два. КСЖЛУМ, 287.

ЦВАЄР, ук. Незадовільна оцінка. * **Вцідити цваєра**. Поставити незадовільну оцінку. З нім. *Zweier* – „двійка” як лиха оцінка. Горбач 1966, 36.

ЦВАСРНИК, ук. Поганий учень. Горбач 1966, 36.

ЦВЯХ, * **Забити цвяха**, крим. Обдурити, увести в оману. СЖЗ, 41. З нім. *Zweck* – „цвях, гвіздок”. ЕССУМ4, 466.

ЦЕЛЄР, ук. Відмінник у класі. Поль. *celujacy*, нім.-австр. *exzellierend* – „відмінний”. Горбач 1966, 35.

ЦИМБРА, крим. Камера. З нім. *Zimmer* – „кімната”. Горбач 1983, 325.

ЦИМЕС, * **Цимес і кампот**, ук. Щось дуже гарне. Від жид. *cimes* з нім. *Zugemüse* – „компот, третє дання при обіді”. Горбач 1966, 22.

ЦИНК, 1. крим. Пароль. 2. крим. Спостережний пост вартового. СЖЗ, 110. 3. карт. Таємний знак. Горбач 2001

(<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>). * **Дати цинк**, крим. Дати сигнал про небезпеку. СЖЗ, 34. * **Пускати цинк**, ук. Брехати, оббріхувати. Із нім. *Zink(en)*, поль. *synk* – „злочійський знак”. Горбач 1966, 37. * **Давати / бити цинк**, карт. Подавати комусь знак. Від сер.-нім. *zihs* – більмо; визубина у мурі укріплень. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЦИНКА, крим. Охорона спільників по крадіжці. СЖЗ, 110.

ЦИНКОВАННИЙ, * **Цинкована карта**, *карт.* Значена карта. Від сер.-нім. *zihs* – бильмо; визубина у мурі укріплень. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЦИНКОНУТИ, *крим.* **1.** Своєчасно повідомити щось. **2.** Порередити про небезпеку. СЖЗ, 110.

ЦИНКУВАННЯ, *карт.* Таємне шулерське значкування. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ЦИНКУВАТИ, *крим.* **1.** Говорити. **2.** Непомітно передавати крадене. **3.** Своєчасно подавати сигнал небезпеки. **4.** Спостерігати за працівниками міліції. СЖЗ, 111.

ЦУБАЙС, * **Піти на цубайс**. *шк.* Не піти на урок. Від нім. *zubeißen* – „ласувати”. Горбач 1966, 36.

ЦУВАКС, **1.** *шк.* Молодий учитель, практикант. З нім. арг. *Zuwachs* – „свіжий в'язень”. Горбач 1966, 35. **2.** *крим.; львів.* Свіжоприбулий у тюрму в'язень. Горбач 1983, 322. Горбач 1983, 324.

ШАТІЯ, *шк.* Гурт. З жид. *šutvis*, гебр. *šuttāphûth* – спілка. Горбач 1966, 23.

ШАФЕР, *крим.* Народний засідатель. СЖЗ, 114. Порів. нім. *Schaffer*, сер.-вис.-нім. *schafaere* – „працівник”. ЕССУМ4, 505.

ШАХЕР-МАХЕР, -а, ч.; *фам.*; **ШУХЕР-МУХЕР**, *зак.* (НМ.) Шахрайська операція; нечесне поводження. ВТС, 1391. *Шухер-мужер, хтось йде!* (мова закарпатців, запис 2005 р.) НМ.

ШАХРАЙ, *крим.* Формений одяг. СЖЗ, 114. Порів. нім. *Schacherer, Schacherei* – „торгівля за прибутком. ЕССУМ4, 506.

ШАХРАЙКА, *шк.* Недозволена записка для письмового завдання на уроці. Горбач 1966, 36.

ШВАРЦ, -у, ч. **1.** *зах.* Чорна мазь для змашування шкіряного взуття. ВТС, 73, 1392. **2.** *шк.* * **На шварц**. Не платячи квитка. З нім. *Schwarzfahren* – їхати зайцем. Горбач 1966, 33, 37. * **Ясне як шварц**. Зовсім ясне. „Шварц” – рід пасти до взуття, нім. *Schwärze, Schwarz* – чорна фарба. Горбач 1966, 41.

ШВАРЦУВАТИ, *шк.* Уживати недозволених матеріалів при класному завданні. Горбач 1966, 36.

ШВИРКАТИ, *жрм.* Нестися, летіти (напр. про автомобіль). Мокієнко 2001, 190.

ШВІНГЛЬОВАТИ, *шк.; зак.* Обманювати. Від нім. *Schwindel* – „обман”, уг. *svindli*. Горбач 1966, 45.

ШВІЦУВАТИ, *шк.* Мучитися над завданням. Від нім. *schwitzen* – пріти. Горбач 1966, 32.

ШЕВЛЮГА, *шк.* Обманець. З нім. *Salber* – продавець мастей і олійків, знахар, пор. поль. *szalbierz* – обманець. Горбач 1966, 9.

ШИКСА, -и, *жс.; жрм; зневажл.* Дівчина, жінка. З їдиш: *shixe* - дівчина (не єврейка). КСЖЛУМ, 300.

ШИРМА, * **Бити // ходити по ширмі**, *крим.* Спосіб кишенькового злодійства – залізати в кишеню, прикриваючи руку якимось предметом. СЖЗ, 17, 109. * **Нирнути в ширму**, *крим.* Залізити до кишені, прикриваючись „ширмою”. СЖЗ, 74. * **По ширмі**, *крим.* Кишенькова крадіжка. СЖЗ, 83. Від нім. *Schirm* – „заслона” та арг. *Schere machen* – „всунути два пальці в чужу кишеню для крадіжжі”. Горбач 1966, 26.

ШИРМАЧ, *крим.* Підсобник кишенькового злодія. СЖЗ, 115.

ШКЕТ, -а, *крим.* **1.** Підліток. **2.** Недосвідчений злодій-одинак. // Молодий злодій. **3.** *жарт.* Людина низького зросту. КСЖЛУМ, 302. **4.** *шк.* Малий

хлопчак. Від нім. арг. *Schekez* – вуличник, гебр. *šeges* – нежидівський хлопчина. Горбач 1966, 23. Від англ. *scout* – член організації скаутів. КСЖЛУМ, 302.

ШЛАНГ, -а, ч. **1.** крим. Чоловічий статевий орган великого розміру. **2.** крим. Дуже п'яна людина. **3.** крим.; *зневажл.* Недоумкувата, розумово відстала людина. **4.** мол.; *несхвальн.* Ледар, нероба. **5.** мол.; *жарт.-ірон.* Висока людина. **6.** *мн.* шланги, -ів. Великі жіночі груди. * **Прикинутися (прикидатися) шлангом**, мол.; *жарт.* Удати з себе наївну, невинну або слабу людину. КСЖЛУМ, 303. * **Включати шланг**, *зак.* Ледарювати. *Ми сьогодні на роботі шланг включали* (мова закарпатців, запис 2004 р.) НМ. Від нім. *Schlange*. БТС, 1500.

ШЛАНГІСТКА, -и, *жс.*; мол.; *жарт.-ірон.* Жінка з великими грудьми. КСЖЛУМ, 303.

ШЛЕПЕР, -а, ч.; мол. Некультурна, обмежена, позбавлена смаку людина (= жарг. „дох”). З ідиш: *schlep* – незграбна або тупа людина. КСЖЛУМ, 303, 164.

ШЛЮГ, *шк.* Цигарка. З нім. *Schluck* – „ковток”. Горбач 1966, 40.

ШЛЮЗ; +ШЛЮС, крим.; *львів.* Горбач 1983, 321, *невідм.* **1.** у *знач. вигуку*; мол. Крах, кінець. КСЖЛУМ, 303. **2.** Виїзні ворота у ВТУ. СЖЗ, 116.

ШЛЮМЕРОК, *шк.* Дрімка. З нім. *Schlummer* *почерез* поль. розм. *szlumerek* – т. с. Горбач 1966, 33.

ШЛЯМАЗАРНИК, *шк.* Учень, що нестаранно пише. Від *мазати* та ідиш *šlim-mazzalnik* – „нешасник”, з нім. *schlimm* – „злий” та ідиш *mazzal* – „доля, щастя”. Горбач 1966, 35.

ШМИГА, *шк.* * **Не до шмиги.** Погано. (Шмига – мірильна дощечка стельмахів, майстрів). Від нім. *Schmiege* – циркулькутомір, складаний метер). Горбач 1966, 16.

ШМІРУВАТИ, *шк.* Вартувати. З нім. арг. *schmieren* – „спостерігати”, євр. *šmîrâh* – „стороження”. Горбач 1966, 41.

ШМОК, *шк.* Дурень, поганець. Від австр.-нім. *Schmock* – кличка собаки. Горбач 1966, 23. Від ідиш *Schmock* — чоловічий статевий орган. SNČ 2006, 367.

ШНАПС, *шк.* Горілка. Від нім. *Schnaps* – первісно ковток. Горбач 1966, 18.

ШНЕЛЬ, *розм.* Швидко. НМ. *На думку Михайла Юрійовича, багатим - правити, а бідним - "арбайт" і "инель, инель".* <http://www.meta.ua/getpage.asp?q=%E0%F0%E1%E0%E9%F2&docID=35460061>.

ШНИРЯТИ; ШНИРЯТИСЯ, *жрм.* Швидко рухатися туди і сюди; у різних напрямках. ЖРБрейт., 140.

Народ шниряв у різні сторони, штовхався і викрикував в різних мовах. Вавілон... Андрій Чайковський : Сагайдачний (<http://www.ukrcenter.com/read.asp?id=216&page=123>; (4.1.2005).

Задовбали малолетки! Шустрі такі - раз-раз, так і шнирять. <http://filmmaker.iatp.org.ua/Zholdak3.htm>; (24.01.2005). *Спитали якусь жінку, вона сказала, що цойно пішов автобус (нам на ці автобуси просто щастить), але можна і на маршрутках (іх там багато шниряється).* (<http://www.karpaty.com.ua/?chapter=17&item=200>; 3.1.2005).

ШНІР, *шк.* * **До шніру.** До ладу. З якогось. нім. *wie am Schnürchen* – „як слід”, дослівно „як на шнурочку”. Горбач 1966, 18.

ШНІФ, крим. Нічна кража, з вломом. *Порів. Замазувать шніфти.* *шк.*; *полт., черніг.* Брехати. З нім. арг. *schniffen* – „красти, грабувати. Горбач 1966, 29.

ШНОБАК, -а, ч.; *мол.* **1.** Ніс. **2.** Людина з довгим носом. КСЖЛУМ, 304. Порів. ШНОБЕЛЬ.

ШНОБЕЛЬ, -бея, ч. **1.** *крим., мол.; жрм; жарт.* Ніс (частіше великий). Від нім. *Schnobel* – клюв. **2.** *мол.* Людина з великим довгим носом. КСЖЛУМ, 305.

ШНУРБА́РТИ, *шк.* Вуса. З нім. *Schnurbart* – т. с. Горбач 1966, 42.

ШО́ПА, -и, *жс.; крим.* **1.** Задня кишеня штанів. **2.** Сарай. **3.** Склад. КСЖЛУМ, 305. З нім. *Schuppe* через поль. *szopa* – „покрівка, накриття на опораї для захисту від сонця чи дощу. ЕССУМ4, 516.

ШО́ПНУТИ, *крим.* Украсти із задньої кишені штанів. СЖЗ, 117.

ШПА́ЛЕР, **1.** *шк.* Те саме, що ШПЕЙСР. Горбач 1966, 24. **2.** *крим.* Міліціонер, контролер у колонії, наглядач у в'язниці. СЖЗ, 117.

ШПА́СР; ШПЕ́ЙСР, *шк.* Револьвер. Від нім. *arg. Speier*, від *speien* – плювати. Горбач 1966, 24, 31.

ШПА́НУВАТИ, *шк.* Дивитися, вартувати. З нім. *arg. spannen* – „глядіти”. Горбач 1966, 33, 41.

ШПА́ЦЕР. Прогулка. Дзюбишина-Мельник (http://novamova.com.ua/htm/radchuk/tum/lang_conf_18.htm). Від нім. *spazieren* – прогулюватися. НМ.

ШПА́ЦИРУВАТИ, *львів.* Прогулюватися.
http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=??????????%20????&page=1; <http://lvovforum.h10.ru/>. Від нім. *spazieren* – т.с. НМ.

ШПЕР́ГАК, *шк.* Витрих. З нім. *Sperrhaken*. Горбач 1966, 48.

ШПІ́ЛИТИ, -лю, -лиш, *недок.* **1.** *крим., карт.* Грати (в карти, в рулетку). **2.** *нарк.* Нюхати кокаїн. **3.** *кого; крим., мол.* Здійснювати статевий акт з кимсь. КСЖЛУМ, 305.

ШПІ́РА, *шк.* Брама кам'яниці. З нім. *Sperre* – „рогатка”. Горбач 1966, 40.

ШПІ́РКА, *шк.* Оплата двірникові за відчинення брами після 22-ої години. Горбач 1966, 40.

ШПІ́ЛЯТИ, -яю, -яєш, *недок.; мол., муз.* Грати. Від нім. *spielen* – грати. КСЖЛУМ, 306. **Шпі́ляти**, *карт.* Те саме. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ШПІ́ЦЕЛЬ, **1.** *шк.; крим.* Донощик. Горбач 1966, 38, 43. Горбач 1983, 322. **2.** *крим.* Поліційний агент. Горбач 1983, 325.

ШПІ́ЦИФІ́НДЕР, *шк.* Хитрун. З нім. *spitzfindig* – „хитрий”. Горбач 1966, 38.

ШПІ́ЦЛИК, *шк.; зак.* Донощик. Горбач 1966, 45.

ШПІ́ЦЛЮВА́ТИ, *шк.* Слідити за ким. Від нім. *Spitzel* – донощик. Горбач 1966, 33.

ШПРІ́ЦА, *карт.* Контра. Від нім. *Spritze* – „укол”. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ШРА́ЙБАТИ, *шк.* Писати. З нім. *schreiben* – „писати”. Горбач 1966, 35.

ШРА́ЙБУВА́ТИ, *шк.* Писати. Горбач 1966, 35.

ШТА́ЙГЕР, *шк.* Несимпатична людина. З нім. *arg. Steiger* – „челядник”, зокрема на мандрах. Горбач 1966, 39.

ШТА́ЙГЕРИ, *шк.* Черевики. Із *beprumáirepi*, нім. *Bergsteigerschuhe* – „алпіністські черевики”. Горбач 1966, 34.

ШТА́ЙГУВА́ТИ, *шк.* Йти. Від нім. *arg. steigen* – „мандрувати”. Горбач 1966, 34, 53.

ШТА́МА, **1.** *шк.* Дружба. З нім. *Stamm* – „пень; рід, плем'я. Горбач 1966, 39. **2.** *крим.; львів.* Згода. Горбач 1983, 321.

ШТА́МБУХ, *шк.* Нотатник з оцінками. Горбач 1966, 42.

ШТЕМП, -а, ч.; **1.** мол. Хлопець, молодий чоловік. // Хлопець невисокого зросту. **2.** крим.; зневажл. Працівник карного розшуку. КСЖЛУМ, 306. **3.** Сором. Горбач 1966, 37. Дивись ШТЕМПА.

ШТЕМПА, шк. Батько. Від нім. *Stümper* – „партач”, жид. *štump* – „блямажа”, укр. *штемн* – „окрадений кишеньковцем, що піднімає галас”. Горбач 1966, 24.

ШТЕМПИТИ; ШТЕМПИТИСЯ; ЗАШТЕМПИТИ; ЗАШТЕМПИТИСЯ, шк. Засоромити(ся). Горбач 1966, 37.

ШТЕМПЦІХА, шк. Мати. Горбач 1966, 24. Дивись ШТЕМПА.

ШТИМП, -а, ч.; мол. **1.** Тупий чоловік, з яким важко спілкуватися. **2.** мол. Хлопець, молодий чоловік. // Хлопець невисокого зросту. (= жарг. „штемн”). Від нім. *Stümper* – партач. КСЖЛУМ, 306.

ШТИН, -у, ч.; **ШТИНЬ**, мол. Сморід. Від нім. *stinken* – смердіти. КСЖЛУМ, 306. Словник Львівського Балаку (http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????%20????&page=1; <http://lvovforum.h10.ru/>).

ШТИНЯТИ, -яю, яєш, недоук.; мол. Смердіти. КСЖЛУМ, 306.

ШТОК, шк. Зовсім п’яний. З нім. *stock* – як ступенювальне слівце „дуже”: *stockbesoffen* – „зовсім п’яний”. Горбач 1966, 40.

ШТОС, -у, ч.; **1.** мол. Жарт, розіграш; дотепний вислів. КСЖЛУМ, 220, 307. **2.** карт. Недозволений хід. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>). З нім. мови (В. И. Даль, ЖРБрейт., 141. Нім. *Stoß* = рана, удар (1 із тлумачень). НМ.

ШТРАФУВАТИСЯ, крим. Бути спійманим на слові. СЖЗ, 117.

ШТРИКА, зах. Залізнична дорога. Словник Львівського Балаку (http://www.ukrcenter.com/forum.asp?message_id=1578&forum_name=?????????%20????&page=1). Від нім. *Strecke* – дорога, лінія, шлях. НМ.

ШТРИМФЛ, -ів, мн.; мол. Брудні чоловічі шкарпетки. КСЖЛУМ, 238, 307. Від нім. *Strumpf*, мн. *Strümpfe* – шкарпетки. *Забери звідси свої смердячі штримфлі!* (мова закарпатців, запис 2005 р.) НМ.

ШТРИЦІ, шк.; зак. Вуличник. Нім. *Strizzi* – „нероба” з іт. *striscione* – „підлиза”. Горбач 1966, 47.

ШТУБА, шк. Перший клас народної школи. З нім. *Stube* – „кімната”, *Kinderstube* – „дитяча кімната; виховання”. Горбач 1966, 34.

ШТУБАК, шк. **1.** Учень 1-ого класу народної школи; дівтак. Горбач 1966, 34. **2.** Учень гімназії (називаний та семінаристами). Горбач 1966, 42.

ШТУКА, -и, ж.; крим., мол. Тисяча грошових одиниць. КСЖЛУМ, 307. З нім. *Stück* – частина цілого, шматок.

ШТУЦЕР, -а, ч. **1.** мол. Те саме, що ШТУКА. **2.** крим.; жарт. Ніс. **3.** крим.; жарт. Чоловічий статевий орган. КСЖЛУМ, 307. Від нім. *Stutzen*. БТС, 1507.

ШУЛЕР. Обманщик, шахрай. БТС, 1409. Науковці О. Горбач і П. Я. Черних наводять наступну етимологію: арготизм запозичено поруч польськ. *szuler* із чеського діал. *šulař, šulír* – „обманщик” (від *šuliti* – „обманювати”), М. Фасмер ще наводить ср.-в.-нім. *scholderer, schollerer* – „улаштовувач азартних ігор”, *scholder, scholler* – „названня азартної гри”. ЖРБрейт. 2003, 142.

Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ШУЛЕРКА, карт. Фальшива гра. Горбач 2001 (<http://www.heritage.com.ua/istorija/doslidzhennja/Rizne/HorbachIgry.htm>).

ШУЛЕРСТВО. Обман, шахрайство. БТС, 1409.

ШУЛЕРСЬКИЙ. Прикм. до ШУЛЕР. БТС, 1409.

ШУРИ-МУРИ, *мн.* **1.** *жрм.* Флірт; любовні пригоди. Від франц. *cher* і *amour* – дороге кохання або від турецького *surtur* – сум'яття. Від давнього нім. арг. *Schory Mory* – статевий акт. КСЖЛУМ, 308. **2.** Тайник у взутті. СЖЗ, 118.

ШУХЕР, *-у, ч.; крим.* **1.** Сигнал про небезпеку. **2.** Конфлікт, сварка. **3.** Обшук. **4.** Метушня, шум. * **Стояти на шухері**, *крим.; мол.* Стояти на сторожі, попереджаючи співучасників про небезпеку. Від нім. *Sucher* – нишпорка, шукач. КСЖЛУМ, 308. * **Підняти шухер**, *крим.* **1.** Влаштувати скандал. **2.** Підняти тривогу. СЖЗ, 80.

ШУХЕРИТИ, *крим.* Підняти тривогу. СЖЗ, 118.

ШУЦМАН, *-а, ч.; крим., тюр.* Засуджений, який займається громадською роботою. КСЖЛУМ, 308. Від нім. *Schutzmann* (*жрм.*) – міліціонер. DUDEN, 1364.

ЯЛУВ, * **Робити ялув**, *крим.* Кричати. З нім. арг. *Jale* – „галас, зойк, крик. Горбач 1983, 325.

ЯНДРУС, *лірн.* Те саме, що АНДРУС. Горбач 1957, 35.

ЯНДРУСКА, *лірн.* Те саме, що АНДРУСКА. Горбач 1957, 35.